

**Кыргыз Республикасынын
Улуттук банкы**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН
ТУРУКТУУЛУГУ ЖӨНҮНДӨ ОТЧЕТ**

2013-жылдын декабрь айы

Бишкек

РЕДАКЦИЯЛЫК КЕҢЕШ

Төрага: Абдыбалы тегин С.
Кеңештин мүчөлөрү: Чокоев З. Л.
Цыплакова Л. Н.
Дыйканбаева Т. С.
Исакова Г. А.
Ли А. Ч.
Бердигулова А. Р.

Жооптуу катчы: Усубалиев У.А.

Басылманын мазмунуна тиешелүү суроолор менен төмөнкү дарекке кайрылууга болот:
Бишкек ш., Т.Үмөталиев атындагы көчө, 101.
Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
Финансы статистикасы жана маалымдоо башкармалыгы Финансылык туруктуулукка
мониторинг бөлүмү
телефону: (+996 312) 66-91-93
факсы: (+996 312) 66-91-67
электрондук почта: usubaliev@nbkr.kg

Басылма жылына 2 жолу – июнь жана декабрь айларында, кыргыз, орус жана англис тилдеринде чыгат.

Уюштуруучусу: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы.

Басылма Кыргыз Республикасынын Адилет министрлигинде 2012-жылдын 17-августунда каттоодон өтүп, №1863 күбөлүккө ээ болгон.

© Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, 2013.

Бул басылманы Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын уруксатысыз кайсыл болбосун формада, кандай болбосун каражаттар аркылуу басып чыгарууга жана таркатууга жол берилбейт. Кайра басып жана которууда “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасына милдеттүү түрдө шилтеме келтирүү зарыл.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын башка басылмалары

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын жылдык отчету

Басылма Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын (Улуттук банктын) өткөн жыл үчүн отчету болуп саналат. Ал өзүнө республиканын экономикалык өнүгүшү жана акча-кредит саясаты, финансылык отчеттуулук, Улуттук банк жөнүндө жалпы маалыматтарды, статистикалык тиркемелерди камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын бюллетени

Бул ай сайын чыгарылуучу маалыматтык басылма Кыргыз Республикасынын негизги макроэкономикалык көрсөткүчтөрү, экономикасынын секторлору боюнча статистикалык маалыматтарды камтыйт. Кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарык көрөт.

Кыргыз Республикасынын төлөм теңдеми

Басылмада тышкы секторду өнүктүрүүнүн тенденциялары жана төлөм балансы, тышкы соода, эл аралык камдар, тышкы карыз жана Кыргыз Республикасынын эл аралык инвестициялык позициялары боюнча маалыматтар чагылдырылат. Басылма чейрек сайын – январь, май, июль, октябрь айларында кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланып турат.

Кыргыз Республикасында инфляция боюнча баяндама

Басылма, республикадагы жана анын региондору боюнча керектөө бааларынын динамикасын, инфляциянын негизги факторлоруна жүргүзүлгөн анализдөөлөрдү, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын акча-кредит саясат жагында кабыл алган чечимдери жөнүндөгү маалыматтарды камтуу менен кийинки мезгил аралыгына инфляциялык болжолдоолорду берет. Басылма чейрек сайын кыргыз, орус жана англис тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын пресс-релизи

“Улуттук банктын пресс-релизи” Улуттук банкка жана банк тутумуна тиешелүү маалыматтар түрмөгүн, финансы рыногунун жума ичиндеги маалыматтарын жана жалпыга маалымдоо каражаттары, юридикалык жактар жана жеке адамдар үчүн башка маалыматтарды камтыйт. Жума сайын кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланат.

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын ченемдик актылары

Басылма, республиканын коммерциялык банктарын жана коомчулукту ченемдик документтер менен камсыз кылуу жана аларга Улуттук банктын иши тууралуу маалымдоо, ошондой эле Кыргыз Республикасынын банктык мыйзамдарын кеңири жайылтуу максатында, Улуттук банктын ченемдик актыларын расмий жарыялоо үчүн арналган. Басылма айына бир жолу кыргыз жана орус тилдеринде жарыяланып турат.

Мазмуну

Киришүү	5
Негизги тыянактар	7
I. Макроэкономикалык жана финансылык конъюнктура.....	9
1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер.....	9
1.2. Финансы секторунун түзүмү.....	13
1.3. Финансы рынокторунун абалы.....	15
1.3.1. Валюта жана акча рыногунун абалы.....	15
1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы.....	16
1.4. Корпоративдик сектор.....	17
1.5. Үй чарба сектору.....	21
1.6. Кыймылсыз мүлк рыногу.....	24
II. БАНК СЕКТОРУ.....	29
2.1. Негизги тенденциялар.....	29
2.2. Банк секторунда орун алышы мүмкүн болгон тобокелдиктерге баа берүү.....	39
2.2.1. Кредиттик тобокелдик.....	39
2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги.....	41
2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги.....	45
2.2.4. Рынок тобокелдиги жана “дуушарлануу” тобокелдиги.....	46
2.3. Стресс-тесттер.....	51
2.3.1. Макроэкономикалык таасирлердин банк секторуна тийгизген таасирлерине макростресс-тестирлөө.....	51
2.3.2. Кредиттик тобокелдикти, ликвиддүүлүк тобокелдигин жана рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары.....	52
2.3.3. Банк секторунун кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөө.....	55
III. Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелер.....	57
IV. Төлөм системалары.....	66
V. Финансы секторунун ишин жөнгө салууну өркүндөтүү.....	70
Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү.....	73
Глоссарий жана кыскартуулардын тизмеси.....	74

КИРИШҮҮ

Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы 2012-жылдан бери Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчетту жарыялап келет. Кыргыз Республикасынын финансы системасынын туруктуулугуна жалпы баа берүүлөр жөнүндө коомчулукка маалымдоо, мына ушул отчеттун негизги максатынан болуп саналат.

Финансылык туруктуулук дегенден улам, финансылык теңсалмаксыздык жана таасирлердин орун алышы шартында финансылык ортомчулук милдеттерин аткарууга өбөлгө түзгөн, финансы мекемелеринин, финансы рынокторунун жана төлөм системаларынын жөнгө салынган жана үзгүлтүксүз ишин түшүнүүгө болот.

Жүргүзүлгөн мониторингдин жана финансылык туруктуулукка талдап-иликтөөлөрдүн натыйжалары, Улуттук банк тарабынан акча-кредит саясатынын негизги багыттарын иштеп чыгууда, банк ишин жөнгө салууда жана Кыргыз Республикасынын финансы-кредит мекемелерин өнүктүрүү стратегияларын иштеп чыгууда эске алынган.

Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет, финансылык туруктуулук маселесине кызыкдар болгон жактар жана финансы рыногунун катышуучуларына багытталган.

Кыстырмалардын тизмеси

1-кыстырма. Тобокелдиктерге баа берүү картасы	11
2-кыстырма. Турак-жайдын жеткиликтүүлүк индекси	27
3-кыстырма. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин 2009-жылдан 2013-жылдын июнь айына чейинки мезгил ичиндеги туруктуу “төмөндөтүлбөгөн” деңгээлине баа берүү (депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктары).....	43
4-кыстырма. Валюталык тобокелдиктин карыз алуучунун карыздык милдетине тийгизген таасирине баа берүү (кыйыр валюта тобокелдиги).....	47
5-кыстырма. Кыргызстандын банк секторунун “Базель II” стандарттары боюнча капиталга карата талаптарга потенциалдуу ылайык келүүсүнө баа берүү (рынок жана операциялык тобокелдиктерди эске алуу).....	49
6-кыстырма. Концентрациялануу индекстеринин негизинде БФКМдер системасынын ишине баа берүү	62
7-кыстырма. БФКМдердин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баяндама.....	64

НЕГИЗГИ ТЫЯНАКТАР

Кыргызстандын финансы системасы, мурдагыдай эле, ортомчулук милдетин талаптагыдай жана үзгүлтүксүз аткарып келет¹. Жүргүзүлгөн стресс-тесттер олуттуу макроэкономикалык таасирлер орун алган шартта да финансы сектору негизинен жетишилген туруктуулукту сактап, келип чыккан жагдайга жараша тиешелүү шайкеш чараларды көрүүгө жетиштүү мүмкүнчүлүккө ээ экендигин тастыктаган.

Кыргызстанда финансылык ортомчулук деңгээли ырааттуу өсүш багытын улантууда. Глобалдуу финансылык каатчылык жана андан улам келип чыккан кесепеттер финансылык ортомчулук деңгээлине олуттуу таасирин тийгизе алган эмес. Бул Кыргыз Республикасынын финансы секторунун обочо туруп иш алып баруусу менен шартталган.

Республиканын финансы секторунун чөйрөсү анчалык чоң эместиги жана чет өлкө капитал рынокторуна салыштырганда пайыздык чендердин салыштырмалуу жогору болушу шартында, реалдуу секторду ичтен каржылоого караганда сырттан каржылоонун басымдуулугу сакталган.

Банк секторунда төмөндөгө ык коюу тенденциясы орун алышына карабастан, капиталдаштыруу салыштырмалуу жогорку деңгээлде сакталууда. Капиталдын жогорку шайкештик деңгээли финансылык ортомчулукту андан ары арттыруу, банк секторунун натыйжалуу иш алып баруусу жана келечекте коопсуздук мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу үчүн белгилүү бир потенциалга ээ экендигин тастыктайт.

Кыймылсыз мүлк рыногунун банк секторуна бир калыпта, чектелген мүнөздө таасир этиши, ушул тенденциянын мындан ары сакталышы келечекте тобокелдиктерге алып келиши ыктымалдыгын таңуулоодо. Аталган рыноктун банк секторуна бир калыпта таасир этиши, Кыргызстанда ипотекалык кредиттөөнүн анчалык өнүкпөй жатышына жана банктардын кредит портфелинде ипотекалык кредиттердин үлүшүн алда канча төмөн экендигине байланыштуу. Ушуну менен катар эле, кыймылсыз мүлккө акыркы учурларда баанын өсүп жатышы келечекте дагы тобокелдиктерге алып келиши ыктымалдыгы орун алууда.

Финансы секторунда системалуу тобокелдиктер бир калыпта турууда. Бул, финансы системасынын талаптагыдай өнүгө албай жатышына, ортомчулук кызматтар чөйрөсүнүн чектелүү экендигине, капиталдаштыруу деңгээлинин жогору экендигине, ошондой эле финансы системасынын обочо туруп, эл аралык финансы рынокторуна анчалык аралаша албай жатышына байланыштуу.

Бүтүндөй алганда банк секторунун ишинде тобокелдиктер деңгээли бир аз жогорулап жатышы белгиленген. Отчеттук мезгил ичинде кредиттик тобокелдик, ликвиддүүлүк тобокелдиги жана концентрациялануу тобокелдиги жогорулагандыгы белгиленген. Кредиттик тобокелдиктин жогорулоосу экономиканы кредиттөөнүн артышынан улам, тобокелдиктер боюнча таразаланган активдердин көбөйүүсү менен шартталган. Ал эми ликвиддүүлүк тобокелдигинин көбөйүүсү финансылык активдер жана милдеттенмелер боюнча төлөмдөр мөөнөттүүлүгүндөгү тез ажырымдын өсүшүнөн улам келип чыккан. Кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соодалык кредиттердин үлүшүнүн бир аз төмөндөшү жүргөн. Ошондой болсо да, банк секторунда

¹ Дүйнөлүк банктын Doing Business 2014 («Бизнес жүргүзүү 2014») рейтингинде Кыргызстан кредиттерди берүү шарттары боюнча дүйнөнүн 189 өлкөсүнүн ичинен 13-орунду ээлеген. Изилдөөнүн авторлору 189 өлкөнү ишкердикти жөнгө салуу жагындагы 10 критерий боюнча б.а.: жаңы бизнести баштоого кеткен убакыт жана акча каражаттары, курулушка уруксат алуулар, электр энергиясы инфраструктурасы пайдалануу мүмкүнчүлүгүнө ээ болуу, менчикке укукту каттоодон өткөртүү, кредиттерди алуу, инвесторлордун укугун коргоо, салыктарды төлөө, эл аралык сооданы жүргүзүү, келишимдердин аткарылышын, банкроттук жол-жоболоруну аткарылышын камсыз кылуу сыяктуу талаптар боюнча бөлүштүргөн.

аманатчылардын депозиттеринин жана карыз алуучулардын кредиттеринин концентрациялануу деңгээли бир аз жогорулагандыгы байкалган. Рыноктук тобокелдик (пайыздык жана валюталык тобокелдиктер) бир аз өзгөрүүгө дуушар болгон.

Финансы секторунда «дуушарлануу» тобокелдиги («дуушарлануу эффекти» - contagion risk) анчалык байкалбайт. Бул финансы рынокторунун анчалык өнүкпөй жатышы, банктар аралык өз ара байланыштын жакшы жөнгө салынбагандыгы менен шартталган, ушунун өзү өз ара кредиттөө анчалык чоң көлөмдө эместигин жана баалуу кагаздар көлөмүнүн жетишсиздигин түшүндүрөт.

Банк сектору орун алып жаткан макроэкономикалык таасирлерге салыштырмалуу туруктуу. Жүргүзүлгөн стресс-тесттин натыйжалары, банк секторунун экономикалык өсүштүн 10 пайызга төмөндөшүнө, ошондой эле бардык таасирлерге туруштук берүүгө жөндөмдүү экендигин көрсөтүүдө (экономикалык өсүштүн 10 пайызга төмөндөшү, улуттук валютанын 50 пайызга нарксызданышы).

«Кайтарым» стресс-тестирлөө да Кыргызстандын банк секторунун туруктуулугун чагылдыруу менен рыноктук тобокелдикке (пайыздык жана валюталык тобокелдиктер) бир аз кабылышы мүмкүндүгүн көрсөткөн. Бул ыкма, анын шартында капиталдын шайкештик деңгээли жана утурумдук ликвиддүүлүк Улуттук банк тарабынан белгиленген экономикалык ченемдердин чектүү деңгээлине чейин төмөндөшү жүргөн, финансылык көз карандылык чегин аныктоого мүмкүндүк берген. Кредиттик тобокелдикти «кайтарым» стресс-тестирлөөнүн жыйынтыгы, капиталдаштыруу деңгээли 12 пайыздык чекке чейин төмөндөшү үчүн кредит портфелинде проблемалуу кредиттердин үлүшү орточо алганда 4,6 пайыздан 22,3 пайызга чейин көбөйүүгө тийиш экенин көрсөткөн (проблемалуу банктарды эске албаганда).

Ликвиддүүлүк деңгээли, жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин банк секторунун депозиттик базасынын жалпы көлөмүнөн орточо алганда 44,4 пайызда массалык агылып чыгуусу шартында Улуттук банктын белгиленген экономикалык ченемдерине чейин (30 пайыз) төмөндөшү мүмкүндүгүн көрсөткөн.

Талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча кредиттик тобокелдик жана концентрациялануу тобокелдиги Кыргызстандын банк секторунда негизги тобокелдиктер экендиги аныкталган.

Банк секторунун жана БФКМ системасынын тышкы карызы финансылык туруктуулукка коркунуч келтирбейт. Тышкы карыз өлчөмү мурдагыдай эле орточо деңгээлде. Мында, банктардын тышкы карызынын бөлүгү, алардын акционерлеринен болушкан чет өлкө финансылык институттарына туура келет. Мындан тышкары, банк секторунун жалпы тышкы карызынын 43,5 пайызы эки банкка туура келет. Ал эми БФКМ системасынын тышкы карызынын белгилүү бир бөлүгү, иш максаты жеке секторду узак мөөнөттүү негизде өнүктүрүү болуп саналган эл аралык финансылык институттардын кредиттеринде топтоштурулган. Кредиторлордун мына ушундай институционалдык түзүмү салыштырмалуу карыз туруктуулугун жана Кыргызстандын финансы секторунан капиталдын агылып чыгышы тобокелдигинин деңгээлинин төмөн экендигин мүнөздөйт.

Эсептөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча капиталдаштыруунун салыштырмалуу жогорку деңгээли Кыргызстандын банк секторунун «Базель II» стандарттарына ылайык капиталга карата коюлган талаптарга жооп берүүсүнө өбөлгө түзөт. «Базель II» стандарттарына ылайык, капиталдын шайкештигинин эсептелинген коэффициенти (б.а. рыноктук жана операциялык тобокелдиктерди эске алуу менен) орточо алганда 19,4 пайызды түзгөн. Эсептөөлөрдүн жыйынтыгы ошондой эле, системада капиталга карата талаптарга бир гана коммерциялык банк жооп бере албагандыгын көрсөткөн.

I. МАКРОЭКОНОМИКАЛЫК ЖАНА ФИНАНСЫЛЫК КОНЪЮНКТУРА

1.1. Макроэкономикалык шарттар жана тобокелдиктер

Тышкы таасирлердин жоктугу, ички рыноктун айыл-чарба товарлары менен каныккандыгы жана Улуттук банктын экономикага акчанын ашыкча сунушталышын токтотуу боюнча саясаты, инфляциянын төмөн арымда болушун шарттаган.

Ички дүң өнүм

Жалпысынан алганда, Кыргыз Республикасындагы күндөлүк экономикалык жагдай салыштырмалуу ылайыктуу катары мүнөздөлгөн. ИДӨнүн реалдуу өсүш арымы 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгында "Кумтөр" ири алтын-кен казып алуу ишканасында алтын өндүрүүдөгү үзгүлтүктөрдөн улам, 6,9 пайызга кескин төмөндөөдөн кийин 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 7,9 пайызды түзгөн. Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгында алтын өндүрүүнүн калыбына келишинин алкагында иштеп чыгуу өнөр жай чөйрөсүндө жана негизги капиталга инвестициялардын көлөмүнүн 6,1 пайызга көбөйүүсүнүн эсебинен курулуш секторунда жогорку деңгээлдеги жигердүүлүк байкалган. ИДӨ дефлятору 2013-жылдын январь-июнь айларында 4,6 пайыз деңгээлде түптөлгөн. "Кумтөр" алтын-кен казып алуу ишканаларын эске албаганда ИДӨ көлөмү кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча 5,5 пайызга өскөн (1.1.1-таблица).

1.1.1-таблица. ИДӨнүн өсүшүнө/азайышына иштин айрым түрлөрүнүн салымы пайыздар

	Салыштырма салмагы		Өсүштүн арымы		Өсүшкө салымы	
	январь-июнь		январь-июнь		январь-июнь	
	2012-ж.	2013-ж.	2012-ж.	2013-ж.	2012-ж.	2013-ж.
Айыл чарба, аң уулоо жана токой чарбасы	12,4	11,1	1,4	1,9	0,1	0,2
Тоо кен казуу өнөр жайы	1,0	0,9	21,1	3,4	0,2	0,0
Кайра иштетүү өнөр жайы анын ичинде "Кумтөр"	12,2	13,4	-42,2	25,5	-9,3	3,1
Электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү	6,0	7,3	-64,2	45,9	-9,8	2,8
Курулуш	4,0	3,1	13,5	-0,7	0,6	0,0
Соода; автомобилдерди ондоо	4,1	4,4	7,7	15,0	0,3	0,6
Транспорт жана байланыш	15,7	16,1	7,5	8,5	1,1	1,3
Башкалар	10,2	10,6	8,0	12,3	0,8	1,3
Башкалар	26,1	25,0	1,0	1,0	0,2	0,3
Азыктарга таза салыктар	14,3	15,4	-6,9	7,9	-0,8	1,1
ИДӨ	100,0	100,0	-6,9	7,9	-6,9	7,9
Кумтөрсүз ИДӨ			3,4	5,5	2,9	5,2

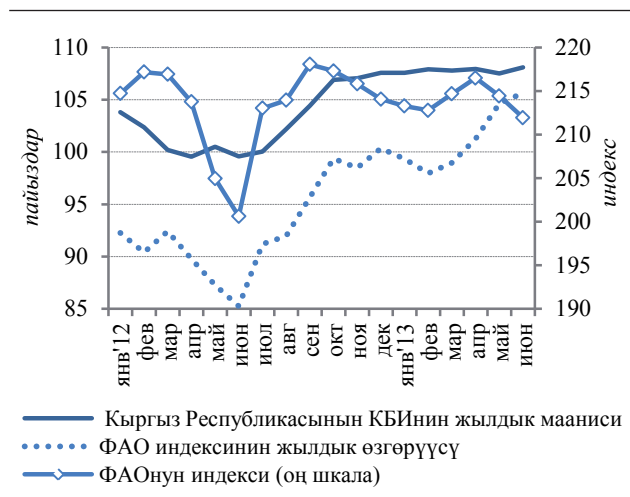
Булак: УСК, Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын эсептешүүлөрү

Өз кезегинде, калыптанып келаткан экономикалык өсүштүн табияты туруксуз болгон, анткени ал бир ишкананын өндүрүш көлөмүнүн калыбына келишине негизденген. Мындай өсүш узак

мөөнөткө каралган мезгилде экономикалык өсүштүн потенциалын жогорулатуу үчүн негиз түзө албайт жана үй чарбаларынын жана фирмалардын кошулган наркты түзүү процессине катышуусун да кеңейтпейт.

Инфляция

1.1.1-график. Кыргыз Республикасынын КБИ-нын динамикасы жана ФАОнун индекси

Дүйнөлүк товардык рыноктордо Кыргыз Республикасынын тарабынан импорттолуучу товарлар үчүн баа конъюнктурасы жакшырган.

Инфляция жылдык мааниде отчеттук жылдын июнь айында 8,1 пайызды түзгөн, ал эми 2012-жылы тиешелүү көрсөткүч -0,4 пайыз чегинде катталган болчу. Базалык инфляция жылдык мааниде УСКнын маалыматтары боюнча 8,1 пайыз деңгээлинде турган, бул Кыргызстанда орточо инфляциялык фондун сакталып тургандыгын көрсөтүп турат.

Азык-түлүк товарларына ички баалардын дүйнөлүк баа динамикасына өтө эле көз карандылыгы көбүнчө, Кыргызстан экономикасынын азык-түлүк импортуна жогорку деңгээлде көз карандылыгына шартталган. Ички

рыноктун тышкы сунуштан өтө көз каранды болушу, макроэкономикалык туруктуулукту олуттуу төмөндөтөт. Ички суроо-талаптын импорттун наркынын өзгөрүүсүнө ийкемдүүлүгүнүн төмөндүгү сунушка карата тышкы таасирлердин инфляциянын деңгээлине өтүшүн жогорулатат. Мындай шарттарда акча-кредит саясатынын чаралары олуттуу чектелет.

Мамлекеттик бюджет

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлигинин Борбордук казыналыгынын маалыматтары боюнча мамлекеттик бюджеттин тартыштыгы 2013-жылдын январь-июнь айларында 1,4 млрд. сомду же ИДӨгө карата 1,0 пайызды (2012-жылдын январь-июнь айларында бюджет ИДӨгө карата 3,3 пайыз өлчөмүндө тартыштык менен аткарылган) түзгөн. Бюджетти жалпы каржылоо отчеттук жылдын январь-июнь айларында ички булактардын эсебинен 3,4 млрд. сом өлчөмүндө (ИДӨгө карата 2,5 пайыз) жана тышкы булактардын эсебинен 5,1 млрд. сом (ИДӨгө карата 3,8 пайыз) өлчөмүндө жүзөгө ашырылган.

Жалпысынан алганда, бюджеттик-салык секторундагы жагдай кыйла татаал бойдон калган. Мамлекеттик финансы секторунда орун алган тең салмаксыздык экономикада “жыйымдар-инвестициялар” ортосундагы ажырымдын сакталып турушуна өбөлгө түзгөн.

Макроэкономикалык тобокелдиктер

“Кумтөр” алтын-кен казып алуу ишканасынын айланасында түптөлгөн жагдай негизги тобокелдикти камтып турган, ал келечекте өлкөнүн экономикалык негизги көрсөткүчтөрүнө таасирин тийгизиши мүмкүн. Дүйнөлүк рынокто алтын казып алуунун айкын көлөмүнүн же алтындын баасынын өзгөрүшүндө жөнөтүүнүн жана экспорттун көлөмдөрү да өзгөрүшү мүмкүн. Мындан тышкары, алтын-кен казып алуу ишканасындагы жагдай бюджеттин ресурстук бөлүгүнүн калыптануу процессине кысым жасайт. Алсак, “Кумтөрдүн” дүң кирешесине салыктын үлүшү бюджеттин операциялык мамлекеттик чыгашаларында кароого алынып жаткан мезгил ичинде 4 пайызды же 1,9 млрд. сомду түзгөн.

Экономиканын тышкы факторлордон жогорку деңгээлде көз карандылыгы сакталып турган. Кыргызстандан эмгек мигранттарынын реципиент-өлкөлөрүндө экономикалык өсүш арымы-

нын басаңдоосунан улам, өлкөгө акчалай которуулардын төмөндөөсү жана тышкы соода шарттарынын өзгөрүүсү экономикалык өсүштү олуттуу начарлатат: төлөөгө жөндөмдүү суроо-талапты төмөндөтөт, улуттук валютаны нарксыздандырат жана натыйжада, үй чарбасынын жана фирмалардын балансын начарлатат.

Мамлекеттик финансылар сегментинде тобокелдиктер бюджеттин ресурстук бөлүгүн түзүү булактары жана миротискалдык өксүк көйгөйлөрү жагында топтолгон. 2013-2014-жылдары бюджеттин тартыштыгын каржылоо негизинен тыштан келип түшүүлөрдүн эсебинен жүзөгө ашырылат, бул бюджеттин жеткиликсиз каржыланышы жогорку тобокелдигине алып келиши мүмкүн. Мындан тышкары, бюджеттин негизги киреше бөлүгү керектөөдөн салыктын эсебинен калыптанат, бул калктын кирешелеринин азаюусунда керектөөнүн да төмөндүшүнө алып келиши мүмкүн.

Дүйнөлүк чийки зат товарлар рыногунда баалардын туруктуулугунун сакталышы жана ички рыноктун айыл-чарба продуктары менен каныгуусу 2013-2014-жылдарда акча-кредит саясатынын максаттуу багыттарына жетишүүсү үчүн негизги шарттардан болот.

Жыл ичинде бюджеттик каражаттардын бирдей эмес бөлүштүрүлүшү жана күндөлүк керектөөгө чыгашалардын жогорку үлүшү инфляцияга демилге берген тобокелдиктин башка факторлорунан болуп калат.

1-кыстырма. Тобокелдиктерге баа берүү картасы²

1.1.2-график. Тобокелдиктерге баа берүү картасы

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында макроэкономикалык туруктуулукка, монетардык жана фискалдык саясатка жана өлкө камдарынын жеткиликтүүлүгүнө таасирин тийгизген, тышкы шарттарды мүнөздөгөн, көрсөткүчтөрдүн топтору боюнча тобокелдиктер деңгээлинин өсүшү белгиленген. Натыйжада, отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата көрсөткүчтөрдүн бул топтору тобокелдик орун алгандардын катарына кошулушкан. Ал эми көрсөткүчтөрдүн башка топтору боюнча тобокелдиктер орточо деңгээлде калган.

² Тобокелдиктерге баа берүү картасынын методологиясы Улуттук банктын 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн “Кыргыз Республикасынын финансы секторунун туруктуулугу жөнүндө отчет” басылмасында жарыяланган.

“Макроэкономикалык туруктуулукка таасирин тийгизген тышкы шарттар” тобу боюнча тобокелдиктердин көбөйүүсү Кыргызстандын негизги соода-экономикалык өнөктөштөрүнөн болгон Россия менен Казакстанда экономикалык өсүштүн төмөндөөсү, ошондой эле алтынга дүйнөлүк баанын төмөндөөсү менен түшүндүрүлөт. Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгында Россия менен Казакстандын экономикалык өсүш арымы 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 4,5 пайыздан 1,4 пайызга чейин жана 5,6 пайыздан 5,0 пайызга чейин кыскарган. Алтынга баа кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 25,4 пайызга төмөндөгөн.

Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгында импорттук түшүүлөрдүн көбөйүшү, ошондой эле Улуттук банктын таза тышкы активдери менен акча массасын жабуу көрсөткүчүнүн төмөндөөсү “Өлкө камдарынын жетиштүүлүгү” тобу боюнча тобокелдиктердин көбөйүүсүнө өбөлгө түзгөн. “Монетардык жана фискалдык саясат” тоюу боюнча тобокелдиктер деңгээлинин өсүшү 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда кароого алынып жаткан мезгил ичинде мамлекеттик чыгашалардын ИДӨгө карата катышынын көбөйүшүнө шартталган.

“Капитал агымдары” жана “Карыз туруктуулугу” топтору боюнча тобокелдикт деңгээли 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында анчалык деле өзгөрүүгө дуушар болгон эмес. “Капитал агымдары” тобу боюнча тобокелдиктердин бир аз өсүшү төлөм теңдеминин күндөлүк эсебинин тартыштыгынын артышы менен шартталган.

Банк сектору боюнча “Ликвиддүүлүк жана рыноктук тобокелдикке көз карандылык” тобу боюнча тобокелдиктер деңгээлинин төмөндөө фактору болуп, банктардын депозиттик базасынын өсүшү жана кыска мөөнөттүү кредиттердин кыска мөөнөттүү депозиттерге катышынын төмөндөшү саналган.

Банк секторунун активдеринин сапатынын жакшыруусу белгиленген, ал кредит портфелдин тармактык концентрацияланышынын төмөндөөсү, кредит портфелдин жалпы көлөмүндө проблемалуу кредиттердин үлүшүнүн азаюусуна жана чет өлкө валютасындагы кредиттердин үлүшүнүн кыскаруусуна шартталган.

Дүң кирешедө таза пайыздык кирешенин үлүшүнүн өсүшү банк секторунун кирешелүүлүгүн мүнөздөгөн, тобокелдиктердин төмөндөөсүнө өбөлгө түзгөн.

Ошентип, 2013-жылдын жыйынтыгы боюнча жалпысынан алганда, макроэкономикалык тобокелдиктердин өсүшү белгиленген.

1.2. Финансы секторунун түзүмү

Кыргызстандын финансы секторунун институционалдык түзүмүн коммерциялык банктар жана башка финансы компаниялары (банктык эмес финансы-кредиттик мекемелери, камсыздандыруу компаниялары, инвестициялык жана пенсиялык фонддор, фондулук биржалар) түзөт.

1.2.1-таблица. Финансы секторунун институционалдык түзүмү (финансы институттарынын саны)

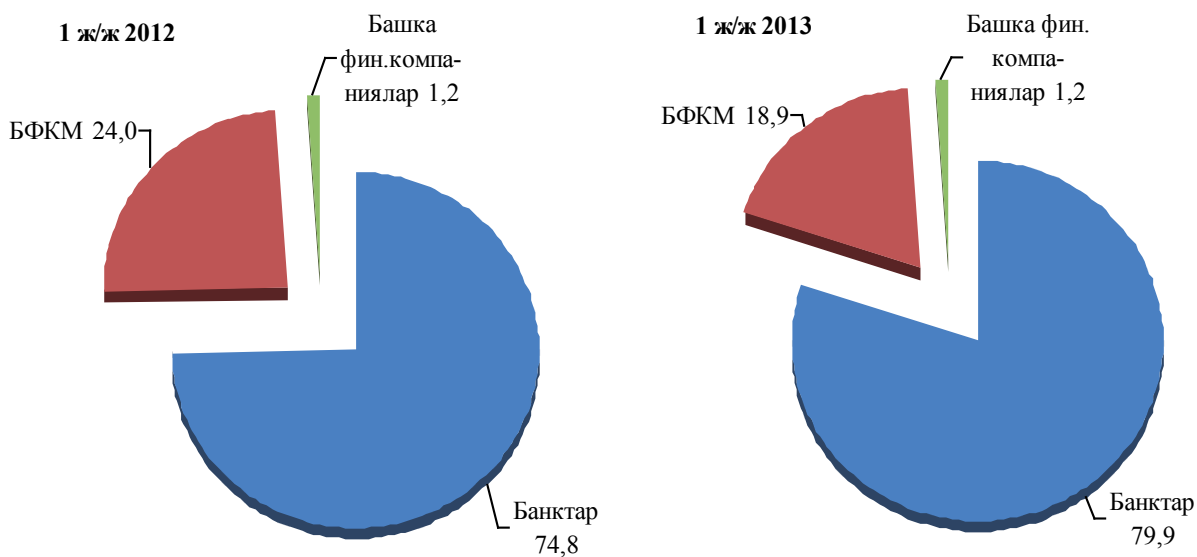
Финансы институттары	2009	2010	2011	2012	I ж/ж 2012	I ж/ж 2013
Коммерциялык банктар	22	22	22	23	22	23
Башка финансы компаниялар, анын ичинде:	1234	936	958	837	918	819
<i>Банктык эмес финансы-кредиттик мекемелер (НФКУ), анын ичинде:</i>	1203	906	931	810	893	791
Микрофинансылык уюмдар, анын ичинде:						
микрокредиттик компаниялар	226	266	340	242	337	225
микрокредиттик агенттиктер	129	127	110	74	91	72
микрофинансылык компаниялар	4	4	4	4	5	5
БРАФ ЖЧКсы	1	1	-	-	-	-
Өнүгүү фонду ЖАК	1	-	-	-	-	-
«ФК КС» ААКсы	1	1	1	1	1	1
Кредиттик союздар	238	217	197	183	189	164
Алмаштыруу бюролору	372	290	279	306	270	324
Камсыздандыруу компаниялары	19	19	16	16	14	17
Инвестициялык фонддор	6	6	8	8	8	8
Фондулук биржалар	3	2	1	1	1	1
Пенсиялык фонддор	3	3	2	2	2	2

Булак: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы, Кыргыз Республикасынын Улуттук Статистикалык комитети

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында, финансы секторунун активдери 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда көбөйүү менен 119,4 млрд. сомду же ИДӨгө карата 37,4 пайызды түзгөн.

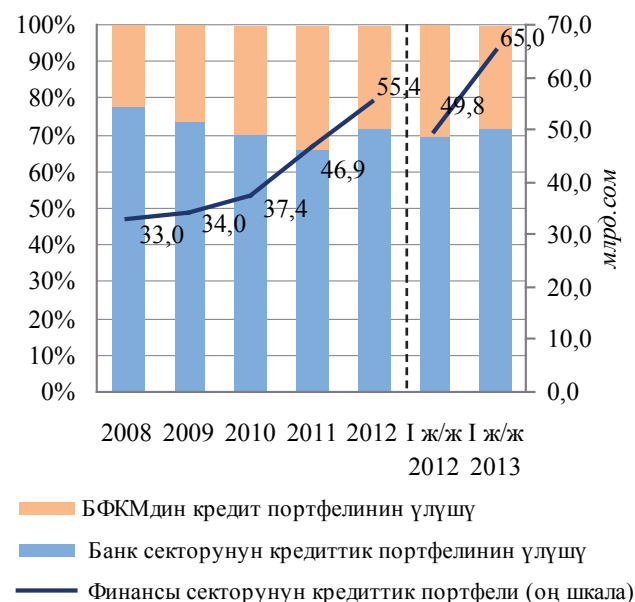
Финансы секторунун чогуу алгандагы активдериндеги банк секторунун үлүшү 79,9 пайызды түзгөн. БФКМдин жана башка финансы компаниялардын үлүшүнө 18,9 пайыз жана тиешелүүлүгүнө жараша 1,2 пайыз туура келген (1.2.1-график).

1.2.1-график. Кыргызстандын финансы секторунун активдеринин институционалдык түзүмү пайыздар

Банктар менен БФКМдердин чогуу алгандагы кредит портфели 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында, өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 30,6 пайызга жогорулаган жана 65,0 млрд. сомду же ИДӨгө карата 20,3 пайызды түзгөн. Финансы секторунун кредит портфелиндеги банктардын кредиттеринин үлүшү анчалык деле өзгөргөн эмес жана 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 72,1 пайызды түзгөн (1.2.2-график).

1.2.2-график. Кредиттик портфелинин түзүмү

Булак: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

1.2.3-график. Кредиттик портфелинин тармактык түзүмү

Булак: Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы

Финансы секторунун кредит портфелинин тармактык түзүмүндө, мурдагыдай эле, соода тармагы (банктар) менен айыл-чарбасында (БФКМ) концентрациялануу байкалган. Экономиканын жогоруда аталган тармактарында финансы секторунун кредит портфелинин чогуу алгандагы үлүшү, 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында, берилген кредиттердин жалпы көлөмүнөн 58,9 пайызды же (1.2.3-график) же 38,3 млрд. сомду түзгөн.

1.3. Финансы рынокторунун абалы

Коммерциялык банктардын ашыкча камынын бир күндүк орточо көрсөткүчүнүн көлөмү өскөндүгүнөн улам, банктар аралык карыз алышуулар рыногунда жигердүүлүктүн төмөндөгөнү байкалган. Жалпысынан алганда, банктар аралык рынок коммерциялык банктар ортосунда ликвиддүү каражаттардын кайра бөлүштүрүлүшүн камсыз кылуу менен туруктуу иштеп келген.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген, мамлекеттик казына векселдери жана облигациялар менен берилген баалуу кагаздар рыногу акырындык менен көбөйгөн.

1.3.1. Валюта жана акча рыногунун абалы

Валюта рыногу

Кыргыз Республикасынын ички валюта рыногунда 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында салыштырмалуу туруктуулук сакталып турган. АКШ долларынын расмий курсу 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 1,8 пайызга 48,6277 сом/АКШ долларына чейин жогорулаган.

Экспорттук операциялар жана өлкөгө келип түшкөн акчалай которуулар чет өлкө валютасынын агылып кирүүсүнүн негизги булагы бойдон калган. Чет өлкө валютасына суроо-талапты колдоонун кошумча фактору болуп, керектөө жигердүүлүгүнүн жана импортко суроо-талаптын сезондук жогорулоосу саналган. Ушуга байланыштуу, алмашуу курсунун тобокелдиги экономикалык субъектилер операцияларында маанилүү бойдон калган. Мурдагыдай эле, АКШ доллары сооданын негизги валютасы болуп саналат. 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында Улуттук банк банктар аралык валюта рыногуна өз катышуусун минималдаштырган. Алсак, кароого алынып жаткан мезгил ичинде 14,7 млн. АКШ доллары (2012-жылдагы тиешелүү көрсөткүчтөн -65,9 пайыз) суммасында интервенциялар өткөрүлгөн.

Ички валюта рыногунда чет өлкө валютасын сатып алуу/сатуу боюнча операциялардын көлөмү 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы көрсөткүчкө салыштырганда 28,8 пайызга көбөйүү менен сомдук эквивалентинде 150,9 млрд. сомду түзгөн.

Ички рынокто сыяктуу эле, резидент эмес банктарда да өткөрүлгөн своп-операциялардын жалпы көлөмү 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы көрсөткүчкө салыштырганда 80,8 пайызга жогорулоо менен 1,7 млрд. сомдук эквивалентин түзгөн.

Акча рыногу

Банктар аралык карыз алышуу рыногунда орун алган жагдай коммерциялык банктардын үстөк камдарынын орточо күндүк көрсөткүчүнүн көлөмүнүн дээрлик жарымына, 2,7 млрд. сомго чейин жогорулоосунун алкагында 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда активдүүлүктүн төмөндөөсү менен мүнөздөлгөн. Акча рыногунун ири катышуучулары ликвиддүү каражаттардын жогорку деңгээлин сактоо менен консервативдүү стратегияга таянуусун улантышкан. Ликвиддүүлүккө суроо-талап, негизинен, банк секторунда үстөмдүк кылуучу банктар менен рыноктун калган катышуучуларынын ортосунда үстөк камдардын бирдей бөлүштүрүлбөгөндүгүнө шартталган. Жалпысынан алганда, рынок коммерциялык банктар ортосунда ликвиддүү каражаттардын кайра бөлүштүрүлүшүн камсыз кылуу менен туруктуу иштеп турган.

Банктар аралык кредит рыногунда жүргүзүлгөн операциялардын жалпы көлөмү 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында өткөн жылдагы тиешелүү көрсөткүчкө салыштырганда 19,4 пайызга төмөндөө менен 3,3 млрд. сомду түзгөн. Жүргүзүлгөн операциялардын негизги бөлүгү,

мурдагыдай эле репо бүтүмдөрүнө туура келген. Ошону менен бирге эле, кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча репо операцияларынын үлүшү стандарттык кредиттик шарттарда банктар аралык бүтүмдөрдүн көлөмүнүн эквиваленттүү көбөйүшүнүн эсебинен 3,6 пайыздык пунктка, 74,0 пайызга чейин төмөндөгөн. Банктардын улуттук валютадагы кыска мөөнөттүү ликвиддүүлүктү колдоо үчүн Улуттук банктан алышкан «овернайт» кредиттеринин олуттуу өсүшү белгиленген, анын көлөмү 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 5,4 эсеге, 4,8 млрд. сомго чейин өскөн.

Банктар аралык карыз алышуулар рыногунун байкоого алынган өзгөрүлмөлүүлүгүнө карабастан, жыл башынан бери банктар аралык рынокто ресурстардын наркынын туруктуу төмөндөө тенденциясы белгиленген. Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгында берилген улуттук валютадагы банктар аралык кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чен 7,8 пайыз өлчөмүндө түптөлгөн. Эсептик чендин динамикасынын өзгөрүшүнөн кийин эле, «овернайт» кредитинин орточо айлык наркы 2013-жылдын алгачкы алты айы ичинде 11,9 пайыздан 3,5 пайызга чейин төмөндөгөн.

Ички рынокто банктар аралык кредиттерди сунуштагандан тышкары дагы, айрым банктар резидент эмес банктар менен операцияларды жүргүзүшкөн. Резидент эмес банктар менен кароого алынып жаткан мезгил ичинде ишке ашырылган бүтүмдөрдүн жалпы көлөмү 82,5 пайызга, 4,4 млрд. сомдук эквивалентине чейин кыскарган.

1.3.2. Баалуу кагаздар рыногунун абалы

Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген мамлекеттик казына векселдери жана облигациялары менен сунушталган баалуу кагаздар рыногу акырындап көбөйгөн. Бюджет таргтыштыгын каржылоо максаттарында МКВларды жана МКОлорду чыгаруунун көлөмү да көбөйгөн. МКВларды сатуу көлөмү 3,3 млрд. сомго чейин (36,9 пайызга өсүш) көбөйсө, МКОлорду сатуу 1,2 млрд. сомго (54,8 пайызга өсүш) чейин өскөн.

Акча-кредит саясатынын максаттуу көрсөткүчтөрүнө жетишүү үчүн Улуттук банк, ачык рынокто операцияларын жигердүү өткөрүп турган. Улуттук банктын ноталарын эмиссияларын жарыяланган көлөмү кароого алынып жаткан мезгил ичинде 41,4 пайызга көбөйсө, айкын сатуу көлөмү 20,6 млрд. сом чегинде катталган.

Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги тарабынан эмитирленген казына векселдерин жана облигацияларды сунуштоонун көлөмү көбөйгөн, мында бул инструменттердин кирешелүүлүгү төмөндөгөн. Алсак, мамлекеттик казына векселдеринин баа индикаторлору 2,3 п.п. төмөндөө менен 8,7 пайызды түзгөн, ал эми мамлекеттик казына облигацияларынын кирешелүүлүгү 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгындагы 15,2 пайыз деңгээлинде сакталып турса, Улуттук банктын ноталарынын кирешелүүлүгү 3,0 пайызды (-5,6 п.п.) түзүү менен төмөндөгөн.

2 жылдык казына облигацияларына суроо-талап көбүнчө ири коммерциялык банктын атынан иш алып барган эки үстөмдүк кылуучу инвесторлордун жана институционалдык инвестордун (жүгүртүүдөгү бардык МКОлордун 90 пайызынан көбүрөөк) жигердүүлүгүнүн эсебинен колдоого алынган. Инвесторлордун башка категориялары төлөө мөөнөтү кыйла кыскараак кагаздарды сатып алуу менен МБКлардын бул сегментинде төмөнүрөөк жигердүүлүгүн көрсөтүшкөн.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында МКВлардын жарыяланган эмиссиясынын жалпы көлөмү 3,3 млрд. сомду (өсүш 33,8 пайызды), МКОлор 830, 0 млн.сомду (төмөндөө 10,3 пайызды), Улуттук банктын ноталары 22,9 млрд. сомду (өсүш 41,4 пайызды) түзгөн.

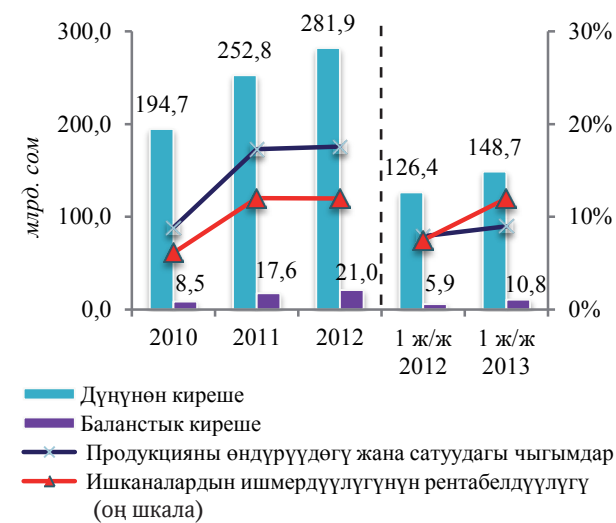
1.4. Корпоративдик сектор

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында корпоративдик сектордун негизги финансылык көрсөткүчтөрүнүн өсүшү байкалган.

Муну менен бирге ишканалардын ички жана тышкы карызы, мурдагыдай эле, реалдуу сектордун карызтуруктуулугу тобокелдиктерин артыруу менен өсүштү көрсөткөн.

Корпоративдик сектордун ишканаларынын финансылык абалы

1.4.1-график. Корпоративдик сектордун финансылык көрсөткүчтөрүнүн өзгөрүшү

Булак: КР УСК

Корпоративдик сектордун иш жигердүүлүгү

Каралып жаткан мезгил ичинде корпоративдик сектордун ишкердик жигердүүлүгүнүн³ бир аз басаңдашы байкалган. Тактап айтканда, убактылуу иштебеген (туруп калган) ишканалардын саны (2012-жылдын биринчи жарым жылдыгы менен салыштырганда 7,5 пайызга) көбөйгөн, ошондой эле кайрадан түзүлгөн ишканалардын саны (2012-жылдын ушул эле мезгил менен салыштырганда 7,6 пайызга, 1.4.2-график) кыскарган.

Каралып жаткан мезгилдин жыйынтыктары боюнча ишканалардын төмөнкүдөй финансылык натыйжалары белгиленген:

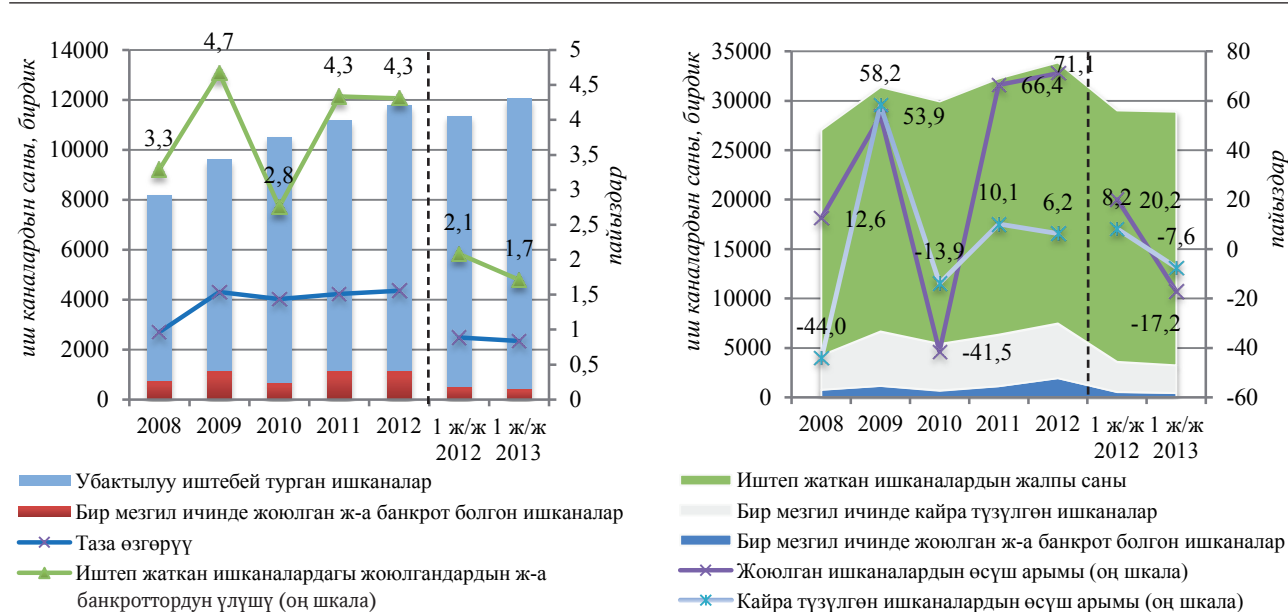
- дүң киреше 17,6 пайызга өскөн жана 148,7 млрд. сомду түзгөн (1.4.1-график);
- өндүрүүгө кеткен жана продукцияны сатуудагы чыгымдар 13,9 пайызга жогорулаган жана 89,8 млрд. сом көлөмүндө түптөлгөн;
- баланстык киреше 83,0 пайызга көбөйүп 10,8 млрд. сом өлчөмүндө калыптанган;
- иштин натыйжалуулугу 11,9 пайыз деңгээлге чейин жогорулаган.

³ Корпоративдик сектордун иш жигердүүлүк көрсөткүчтөрү:

Убактылуу иштебей калган ишканалар – 1 айдан ашыгыраак мөөнөткө иштебей туруп калган ишканалар;

Таза өзгөрүү – бир мезгил ичинде жаңы түзүлгөн ишканалардын суммасы менен жоюлган ишканалардын жана банкрот болгон ишканалардын ортосундагы айырма.

1.4.2-график. Корпоративдик сектордун ишкердик жигердүүлүгү

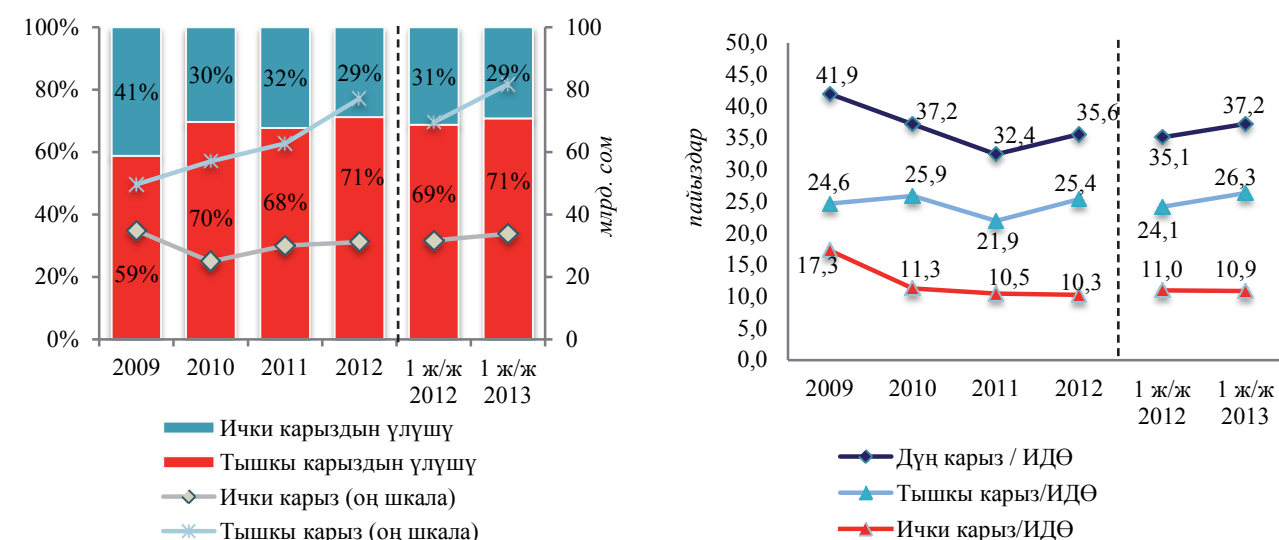

Булак: КРнын УСК, КРнын Улуттук банкынын эсептөөлөрү

Корпоративдик сектордун ички жана тышкы карызынын абалы

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча, корпоративдик сектордун дүң карызы 2012-жылдын тиешелүү мезгили менен салыштырганда 14,1 пайызга өсүп, 115,5 млрд. сомду же ИДӨгө карата 37,2 пайызды түзгөн. Корпоративдик сектордун дүң карызынын өсүшү, негизинен, тышкы карыздын өсүшүнүн эсебинен камсыздалган (1.4.3-график).

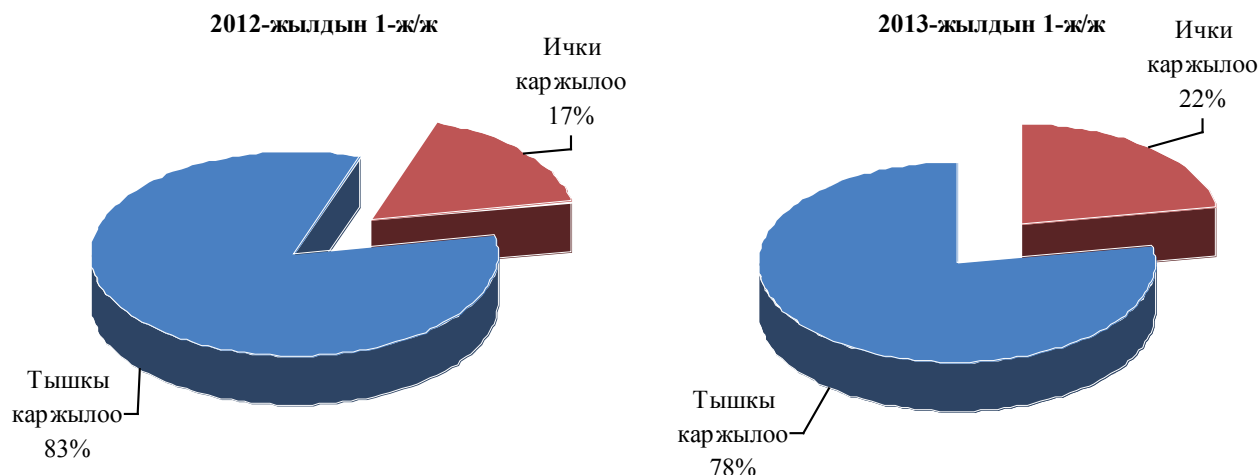
1.4.3-график. Корпоративдик сектордун карыз туруктуулугу индикаторлору

Булак: КРнын Улуттук статистика комитети

Корпоративдик секторду каржылоонун негизги булагы, мурдагыдай эле тышкы каржылоо болуп саналат (1.4.4-график).

1.4.4-график. Корпоративдик секторду каржылоо булактары

Булак: КРнын УСК жана КРУБ, КРнын Улуттук банкынын эсептөөлөрү

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча корпоративдик сектордун тышкы карызы 2012-жылдын ушул эле мезгил менен салыштырганда, 17,5 пайызга өскөн жана 81,7 млрд. сом өлчөмүндө же ИДӨгө карата 26,3 пайызда түптөлгөн (1.4.3-график).

Отчеттук мезгилдин жыйынтыктары боюнча корпоративдик сектордун тышкы карызынын тармактык түзүмүндө тоо-кен казуу өнөр жайынын салыштырма салмагынын көбөйүшүнүн кесепетинен, кыймылсыз мүлк (геологиялык чалгындоо) менен операциялар боюнча карыздардын үлүшүнүн азайышы белгиленген. Экономиканын калган тармактары боюнча маанилүү өзгөрүүлөр белгиленген эмес (1.4.1-таблица).

1.4.1-таблица. Экономиканын тармактары боюнча корпоративдик сектордун тышкы карызынын түзүмү

	2008	2009	2010	2011	2012	1 ж/ж 2012	1 ж/ж 2013
Бардыгы, млн. сом	33 935,7	48 345,1	57 017,9	62 740,9	77 161,4	69 552,3	81 702,5
анын ичинде, пайызда:							
Кыймылсыз мүлк менен операциялар, ижара жана керектөөчүлөргө кызматтарды көрсөтүү (геологиялык чалгындоо)	37,5	44,0	51,5	60,6	52,4	59,1	52,8
Өнөр жай:							
- Кайра иштетүү өнөр жайы	29,2	25,2	19,7	17,3	17,1	17,9	15,0
- Тоо кендерин казып алуу өнөр жайы	0,7	0,6	0,7	2,4	9,8	3,0	11,4
Транспорт жана байланыш	13,2	15,4	16,9	11,3	9,5	10,4	8,8
Соода; автоунааларды, турмуш-тиричилик жана өздүк пайдалануу буюмдарды оңдоо	8,9	5,6	4,3	4,7	4,7	4,3	6,8
Курулуш	7,4	7,1	4,4	1,5	4,2	3,1	2,8
Башка тармактар	3,2	2,1	2,5	2,3	2,2	2,2	2,5

Булак: КРнын УСКнын маалыматынын негизинде Улуттук банкынын эсептөөлөрү

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча корпоративдик сектордун ички карызы 2012-жылдын тиешелүү мезгили менен салыштырганда 6,7 пайызга өскөн жана 33,8 млрд. сомду же ИДӨгө карата 10,9 пайызды түзгөн.

Экономиканын тармактары боюнча корпоративдик сектордун ички карызынын түзүмүндө олуттуу өзгөрүүлөр белгиленген эмес (1.4.2-таблица).

1.4.2-таблица. Экономиканын тармактары боюнча корпоративдик сектордун ички карызынын түзүмү

	2008	2009	2010	2011	2012	1 ж/ж 2012	1 ж/ж 2013
Бардыгы, млн. сом	17 920,8	23 347,6	24 904,2	30 009,4	31 200,3	31 655,1	33 168,8
анын ичинен пайызда:							
Соода; автоунааларды, турмуш-тиричилик жана өздүк пайдалануу буюмдарды оңдоо,	21,6	26	21,5	23,4	24,9	24,5	26,5
Өнөр жай:							
- Кайра иштетүү өнөр жайы	23,8	19,6	23,9	23,1	23,4	22,9	24,1
- Электр энергиясын, газды жана сууну өндүрүү жана бөлүштүрүү	6,8	4,7	14	11,5	12,7	12,7	11,4
- Тоо кендерин казып алуу өнөр жайы	2,1	1,0	0,7	2,0	1,2	0,9	1,2
Кыймылсыз мүлк менен операциялар, ижара жана керектөөчүлөргө кызматтарды көрсөтүү	13,9	19,8	19,1	18,5	15,0	15,5	14,0
Курулуш	10,8	9,9	7,4	8,4	8,7	9,5	9,5
Транспорт жана байланыш	13,7	9,3	5,9	4,6	4,4	4,3	4,3
Айыл чарба	0,7	0,4	0,3	0,8	2,0	1,8	1,8
Башка тармактар	6,6	9,3	7,2	7,7	7,8	7,9	7,9

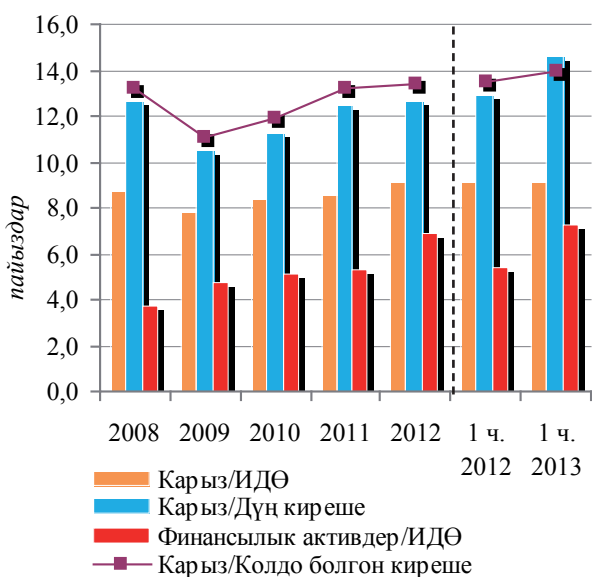
Булак: КРнын УСКнын маалыматынын негизинде Улуттук банкынын эсептөөлөрү

1.5. ҮЙ ЧАРБА СЕКТОРУ

Калктын финансылык секторунун алдында карызынын өсүш арымдарынын алардын кирешелеринин өсүш арымдарынан озуп кетишинин кесепетинен, үй чарбаларынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрүнүн бир аз начарлашы байкалат.

Калктын чыгашалар түзүмүндө керектөө чыгашалары басымдуулук кылып келет.

1.5.1-график. Үй чарбаларынын финансылык туруктуулугунун көрсөткүчтөрү

Үй чарба секторунда үй чарбалардын (1.5.1-график) карыздык милдетинин акырындык менен жогорулоосунун алкагында кирешелердин азайышы (1.5.2-график) байкалган. Тактап айтканда, каралып жаткан мезгил үчүн дүң жана колдо болгон кирешелерге карата үй чарбаларынын карыздарынын көрсөткүчтөрү 2012-жылдын 1-чeyреги менен салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 12,9 пайыздан 14,6 пайызга жана 13,5 пайыздан 13,9 пайызга чейин өскөн.

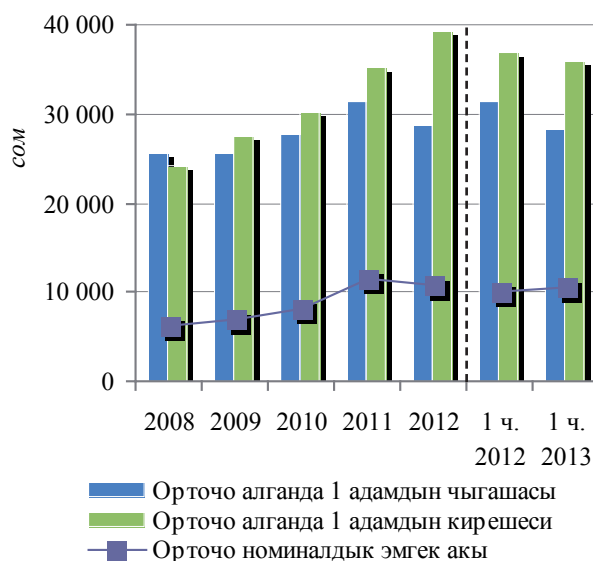
Булак: КРнын УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

1.5.2-график. Үй чарбасынын кирешелер жана чыгашалар динамикасы *

Булак: КР УСК

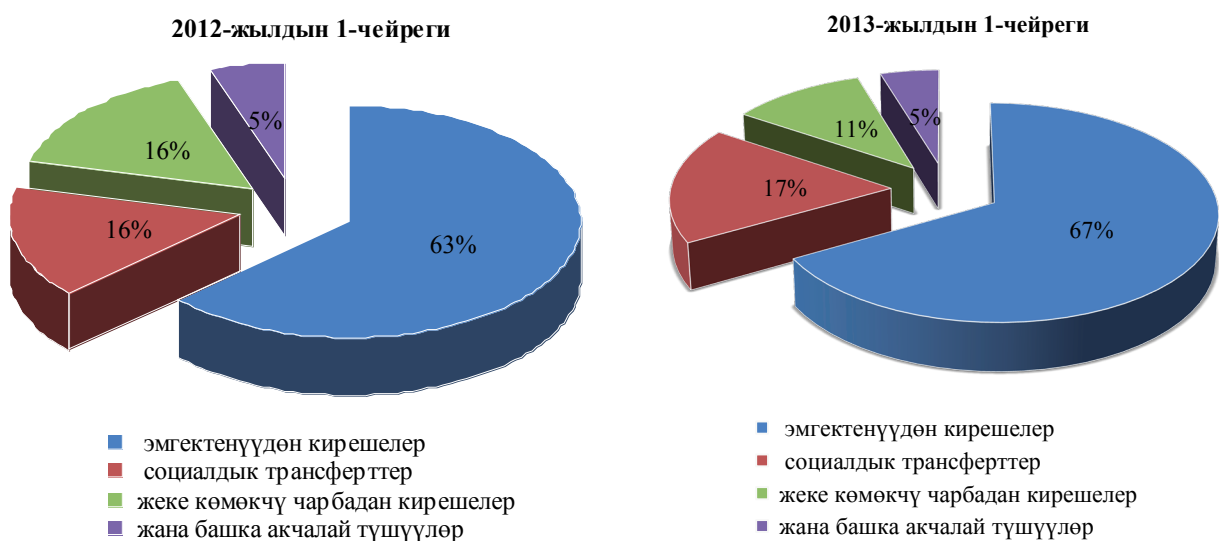
1.5.3-график. Калктын балансынын финансылык туруктуулук факторлору

Булак: КРнын УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

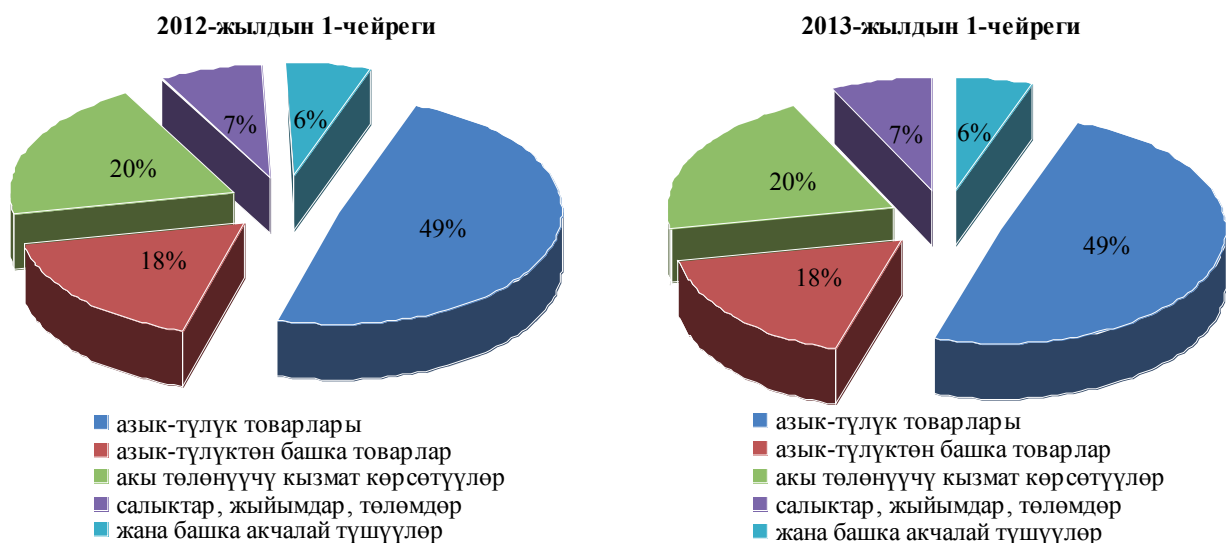
Үй чарбасынын кирешелеринин негизги статьясы, мурдагыдай эле калктын чогуу алгандагы кирешесинен 67 пайызды түзгөн эмгек ишмердигинен түшкөн кирешелер калууда (1.5.4-график).

1.5.4-график. Калктын кирешелеринин түзүмү

Булак: КР УСК

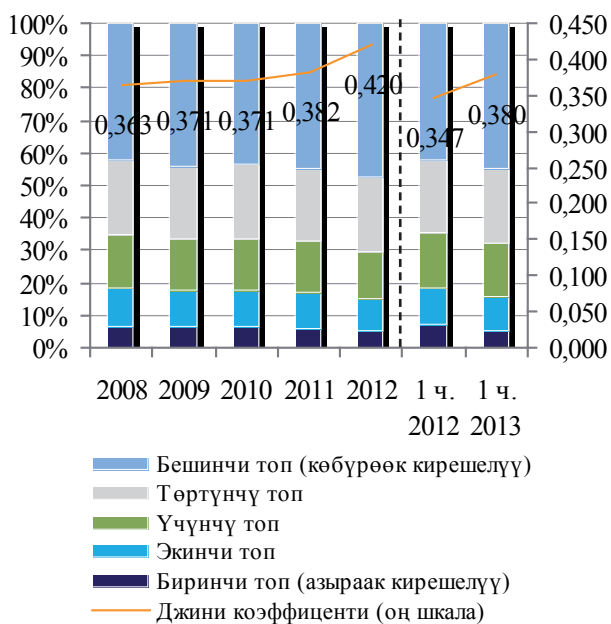
1.5.5-график. Үй чарбасынын чыгашалар түзүмү

Булак: КР УСК

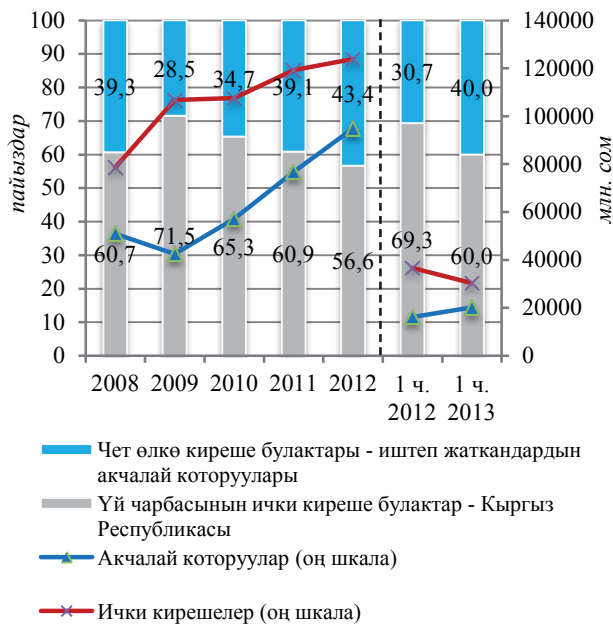
Квинтиль топтору боюнча үй чарбасынын акчалай кирешелеринин түзүмү калктын эң эле камсыздалган катмарларынын тобунда кирешелердин топтолушун көрсөтөт, бул Джини коэффициенти менен ырасталат (1.5.6-график).

1.5.6-график. Калктын квинтиль топтору боюнча акчалай кирешелеринин түзүмү

Булак: КР УСК

1.5.7-график. Үй чарбасынын кирешелеринин булактары боюнча түзүмү

Булак: КР УСК жана Улуттук банк

1.6. КЫЙМЫЛСЫЗ МҮЛК РЫНОГУ

Кыймылсыз мүлк рыногунда кыймылсыз мүлккө жогорку суроо-талаптын сакталышы, ошондой эле жаңы турак жайлардын жетишсиз түрдө курулушу менен шартталган баалардын өсүшү байкалган.

Кыймылсыз мүлккө баалардын өсүшү, өз кезегинде, калктын жеткиликтүү кыймылсыз мүлк менен өзүн өзү камсыз кылууда абалдын начарлашы менен мүнөздөлүп, турак-жайга жеткиликтүүлүк индексинин начарлашына таасирин тийгизген.

Кыймылсыз мүлк рыногу тарабынан финансылык сектор үчүн тобокелдиктер, жөнгө салына тургандай деңгээлде калууда, бул ипотекалык кредиттөөнүн⁴ өнүкпөй жаткандыгы менен шартталган, ошондой эле курулушка жана ипотекага классификацияланган кредиттердин көлөмдөрүнүн кыскарышы менен ырасталат.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча кыймылсыз мүлккө баалардын 2012-жылдын ушул эле мезгили менен салыштырганда (19,5 пайыз) өсүш белгиленген (1.6.1-график). Казакстандын, Россиянын жана АКШнын кыймылсыз мүлк рыногунда баалардын динамикасында ушундай эле тенденциялардын орун алгандыгын белгилей кетүү керек (1.6.1-график).

1.6.1-график. Кыргызстандын, Казакстандын, Россиянын жана АКШнын кыймылсыз мүлк рыногунда баалардын индексин салыштыруу

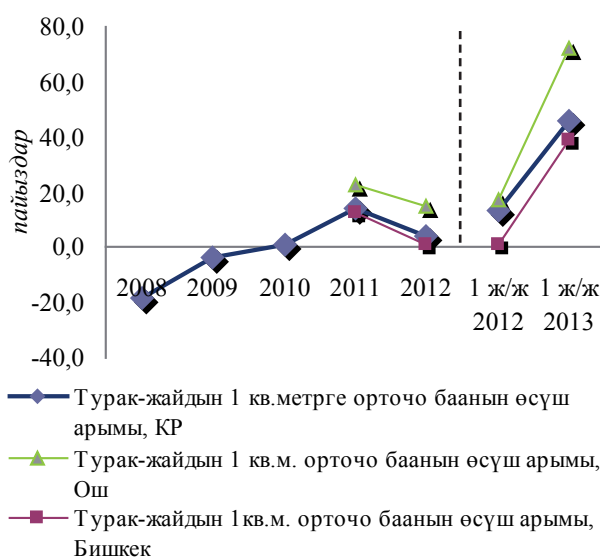

Эскертүү: Өткөн жылдын ушул эле мезгилине карата өсүш арымдарынын динамикасы

Булак: МКК (КР), АРКС (РК), ФСГС (РФ), Federal Housing Finance Agency (US), Улуттук банктын эсептөөлөрү.

* Россия Федерациясы боюнча маалыматтар 2012-2013-жж. 1-жарым жылдыгы үчүн жок

1.6.2-график. Кыймылсыз мүлккө (батирлерге) баалардын өзгөрүшү

Булак: КР УСК жана КРӨ МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

*Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-ж. чейин маалыматтар жок.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында батирлерге баалардын индексинин өсүш арымдары (2012-жылдын биринчи жарым жылдыгы менен салыштырганда өсүш 45,7 пайызды

⁴ Кыргызстандын шарттарында ипотекалык кредит дегенден улам, эрежедегидей эле, кыймылсыз мүлккө менчик укугун күрөөгө коюу алдында сунушталган узак мөөнөттүү кредитти түшүнүүгө болот.

1.6.3-график. Турак-жайды эксплуатациялоого киргизүү менен курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин динамикасы

Булак: КРӨ МКК, КР УСК, Улуттук банктын эсептөөлөрү
Эскертүү: Бир мезгил ичиндеги маалыматтар

пайыз) жүргүзүлөрүн белгилей кетүү керек.

Эксплуатациялоого берилген турак жайдын негизги үлүшү Бишкек шаарына, Чүй областына, ошондой эле Ош шаарына жана Ош областына туура келет (1.6.1-таблица).

1.6.1-таблица. Эксплуатациялоого берилген турак жай аянтынын географиялык түзүмү

	1 ж/ж 2012		1 ж/ж 2013	
	Пайдаланууга бер. жалпы аянт, миң.кв.м	Жалпы аянттын салыштырма салмагы, %	Пайдаланууга бер. жалпы аянт, миң.кв.м	Жалпы аянттын салыштырма салмагы, %
Бишкек ш. жана Чүй областы	121,8	39,4	151,2	36,2
Ош ш. жана Ош областы	90,4	29,2	82,7	19,8
Кыргыз Республикасынын башка областтары	97,3	31,4	183,9	44,0
Бардыгы болуп	309,5	100	417,8	100

Булагы : КР УСК

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн берилген ипотекалык кредиттер жана курулушту каржылоого кредиттер, тиешелүүлүгүнө жараша 81,2 жана 61,6 пайызга өскөн жана 2,2 млрд. сом өлчөмүндө түптөлгөн (1.6.4-график).

Мына ошентип, отчеттук мезгилдин акырына карата ипотекага жана курулушка кредиттердин чогуу алгандагы көлөмү 2012-жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 38,4 пайызга өсүп, 7,1 млрд. сомду же банктын кредит портфелинин жалпы көлөмүндө 15,0 пайызды түзгөн (1.6.5-график).

түзгөн) кыймылсыз мүлккө баалардын жалпы индексинин өсүш арымдарынан озуп кеткен (1.6.2-график).

Бүтүмдөрдүн негизги көлөмү, мурдагыдай эле, Бишкек жана Ош шаарларына (Кыргызстандагы кыймылсыз мүлктү сатып алуу-сатуу бүтүмдөрүнүн жалпы көлөмүнөн 63,3 пайыз) туура келген. 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча Бишкек жана Ош шаарларындагы турак-жайдын 1 чарчы метринин орточо баасы, тиешелүүлүгүнө жараша 38,8 жана 72,3 пайызга өскөн (1.6.2-график).

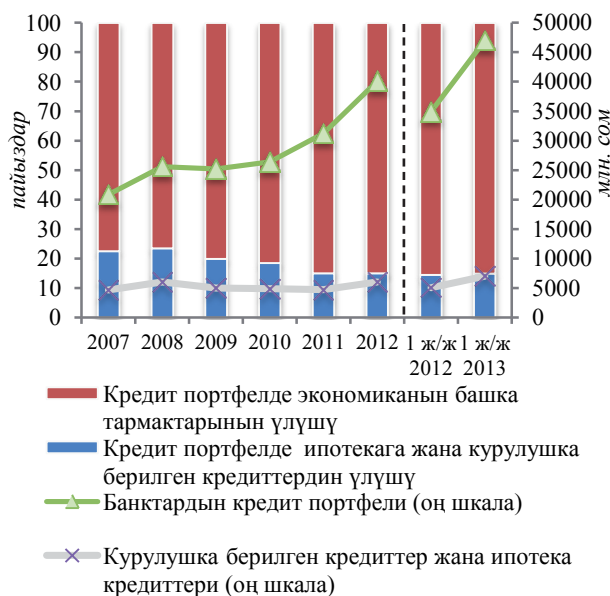
2013-жылдын биринчи жарым жылдыктын жыйынтыктары боюнча турак жай фонддорун ишке киргизүүнүн көбөйүшү, өткөн жылдын ушул эле мезгили менен салыштырганда 35,0 пайызды түзгөн (1.6.3-график). Эксплуатациялоого турак жайды берүү негизинен, чарба ишинин коммерциялык субъектилери тарабынан (жалпы турак жай аянтынан 98,7

1.6.4-график. Курулушка жана ипотекага берилген кредиттердин көлөмү

Булак: Улуттук банк
Эскертүү: Бир мезгил ичиндеги маалыматтар

1.6.5-график. Банктын кредиттик портфелинде ипотекага жана курулушка кредиттердин чогуу алынган үлүшү

Булак: Улуттук банк
Эскертүү: мезгилдин акырына маалыматтар

1.6.6-график. Ипотекага жана курулушту каржылоого классификацияланган кредиттердин өзгөрүшү

Булак: Улуттук банк

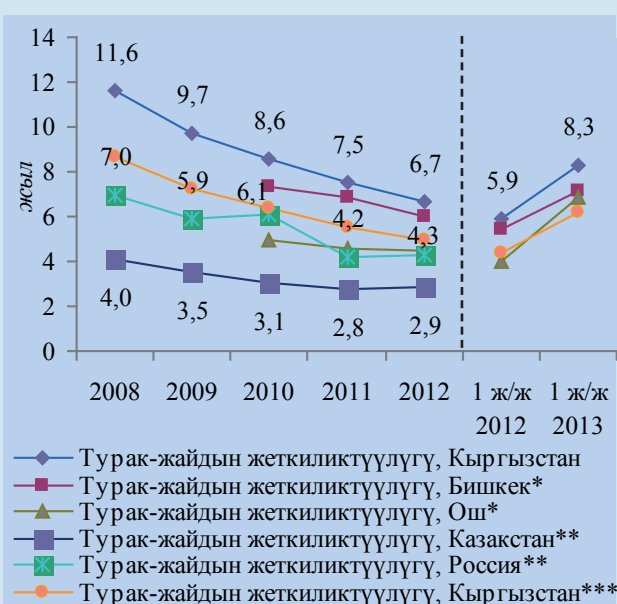
2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча көйгөйлүү ипотекалык кредиттердин жана курулушка кредиттердин чогуу алгандагы көлөмүнүн классификацияланган кредиттердин жалпы көлөмүндөгү үлүшү 27,1 пайызды же 753,6 млн. сомду түзгөн (1.6.6-график)

2-кыстырма. Турак жайга жеткиликтүүлүк индекси

Калк үчүн жашай турган кыймылсыз мүлккө жеткиликтүүлүк көз карашынан алганда, турак жай рыногунун абалынын негизги көрсөткүчү болуп, турак жайга жеткиликтүүлүк индекси эсептелет.

2008-жылдан тартып, бүтүндөй Кыргызстан боюнча турак жайга жеткиликтүүлүк деңгээлинин акырындап жогорулоо тенденциясы байкалган. Муну менен бирге, 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында турак жай жеткиликтүүлүгү боюнча кырдаал (индекстин мааниси 5,1 ден жогору) кыймылсыз мүлккө баалардын өсүш арымынын орточо айлык эмгек акынын өсүш арымдарынан озуп кеткендигинен улам начарлаган⁵ (1.6.7-график).

1.6.7-график. Минималдуу керектүү бюджеттин эске алуусуз турак-жайдын (квартиранын) жеткиликтүүлүк индекси

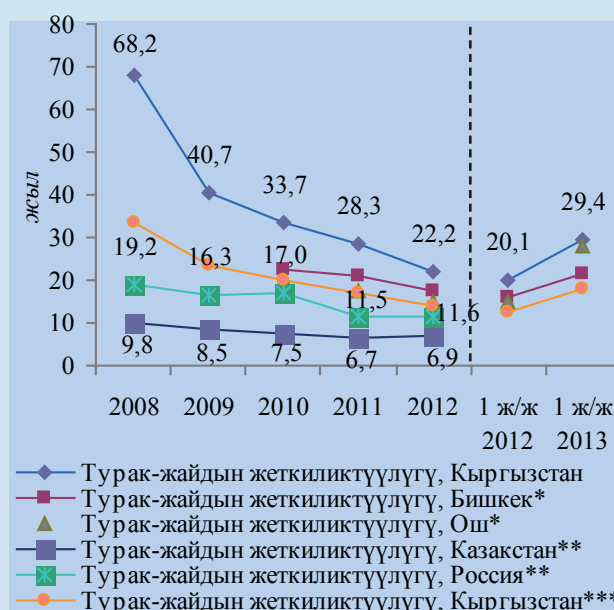
Булак: КР УСК, КР МКК, АРКС, РФ МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

* Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалыматтар жок

** РФ жана РК боюнча жарым жылдык маалыматтар жок

*** катталбаган кирешелерди эске алуу менен

1.6.8-график. Минималдуу керектүү бюджеттин эске алуу менен турак-жайдын (квартиранын) жеткиликтүүлүк индекси

Булак: КР УСК, КР МКК, АРКС, РФ МКК, Улуттук банктын эсептөөлөрү

* Бишкек жана Ош шаарлары боюнча 2010-жылга чейин маалыматтар жок

** РФ жана РК боюнча жарым жылдык маалыматтар жок

*** катталбаган кирешелерди эске алуу менен

Мына ошентип, 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча, Кыргызстанда аянты 54 кв. метр батирди сатып алуу үчүн 8,3 жыл ичинде (2012-жылы – 6,7 жыл, ал эми катталбаган кирешелерди эске алуу менен⁶ – 6,0 жыл) бүт эмгек акыны сактап, бөлүп коюу зарыл.

⁵ Турак-жай жеткиликтүүлүгүнө атайын индексти колдонуу менен баа берилет, ал батирдин 1 кв метринин 54 кө көбөйтүлгөн (курулуш нормаларына жана Казакстан Республикасынын, Россия Федерациясынын жана Кыргыз Республикасынын эрежелерине ылайык, турак-жай менен камсыз кылуу нормасы) жана 2 үй бүлө мүчөсүнүн 1 жыл ичиндеги эмгек акысынын маанисине бөлүнгөн (12 ге (айлардын саны) көбөйтүлгөн орточо айлык эмгек акы) орточо баасы катары эсептелет. Коэффициент категориялары:

1. Турак -жай жеткиликтүүлүгүнүн төмөнкү деңгээли (3 чейин),
2. Турак -жай жеткиликтүүлүгүнүн бир калыптагы деңгээли (3,1 – 4),
3. Турак -жай жеткиликтүүлүгүнүн орточо деңгээли (4,1 – 5),
4. Турак -жай жеткиликтүүлүгүнүн жогорку деңгээли (5,1 жогору).

⁶ Кыргыз Республикасында көмүскө экономиканы изилдөө боюнча жумушчу топтун корутундусуна ылайык, калктын көмүскө кирешелеринин деңгээли эмгек акы фондусунда 35 пайызга жакынды түзгөн. Бул изилдөө “Инвестициялык тегерек стол” КФ тарабынан жүргүзүлгөн, Бишкек, 2012-жылдын декабры.

Каралып жаткан өлкөлөрдүн арасынан турак жай жеткиликтүүлүгүнүн эң жакшы көрсөткүчү Казакстанда - 2,9 жыл белгиленген, Россияда бул көрсөткүч 4,3 жылды түзгөн.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча, Кыргызстандагы минималдуу керектөө бюджетин эске алуу менен, кирешелерди топтоо жана менчик турак жайды сатып алуу үчүн зарыл болгон реалдуу мезгил 29,4 жылды (2012-жылы – 22,2 жылды, ал эми катталбаган кирешелерди эске алуу менен – 18,2 жылды) түзгөн⁷ (1.6.8-график).

⁷ Минималдуу керектөө бюджетин эске алуу менен турак-жай жеткиликтүүлүк индекси батирдин 1 кв метринин 54 кө көбөйтүлгөн (курулуш нормаларына жана Казакстан Республикасынын, Россия Федерациясынын жана Кыргыз Республикасынын эрежелерине ылайык, турак-жай менен камсыз кылуу нормасы) жана 2 үй бүлө мүчөсүнүн 1 жыл ичиндеги эмгек акысынын маанисинин (12 көбөйтүлгөн (айлардын санына) орточо айлык эмгек акы) жана минималдуу керектөө бюджетинин жылдык маанисинин калдыгына бөлүнгөн орточо баасы катары эсептелет.

II. БАНК СЕКТОРУ

Банктардын финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталган, ал банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымынын экономикалык өсүш арымынан озуп кеткендиги менен тастыкталган.

Банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн байкалган өсүш арымы: активдер, кредит портфели, ресурстук база, таза киреше, ошондой эле стресс-тесттердин жыйынтыктары банк секторунун финансылык бекемдүүлүгүн түптөгөнүн көрсөткөн. Ошол эле учурда таза пайданы көбөйтүү алкагында банк секторунун рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүнүн төмөндөгөнү байкалган.

Банк секторунун ишинде айрым тобокелдиктердин жогорулаганына карабастан, системалуу тобокелдиктер бир калыпта кармалган.

2.1. Негизги тенденциялар

2013-жылдын 30-июнундагы абал боюнча⁸ Кыргыз Республикасынын аймагында 23 коммерциялык банк (Улуттук банктын Бишкек филиалын кошо алганда) жана алардын 281 филиалы иштеп турган. Анын ичинде 50 пайыздан ашык өлчөмдө чет өлкөнүн катышуусу менен 9 банкты кошо алганда, капиталда чет өлкөнүн катышуусу менен 15 банк. Республиканын бардык банк мекемелери иштеген ишинин түрү боюнча универсалдуу болуп эсептелет.

Көйгөйлүү үч банка: «Манас Банк» ЖАКта, «КыргызКредит Банк» ААКсында, «Ысык-Көл» ААКсы ИБда консервация режими жүзөгө ашырылган.

Активдер

2.1.1-график. Банк секторунун активдеринин динамикасы
млрд. сом

Банк секторунун активдери, ошол эле 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 25,9 пайызга жогорулоо менен 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 95,4 млрд. сомду түзгөн (2.1.1-график).

Активдердин өсүшү 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында айрыкча төмөнкүлөрдү көбөйтүүнүн эсебинен камсыз болгон:

- кредит портфелин 37,3 пайызга же 12,3 млрд. сомго;
- башка банктардагы корреспонденттик эсептерди жана депозиттерди 37,9 пайызга же 3,7 млрд. сомго.

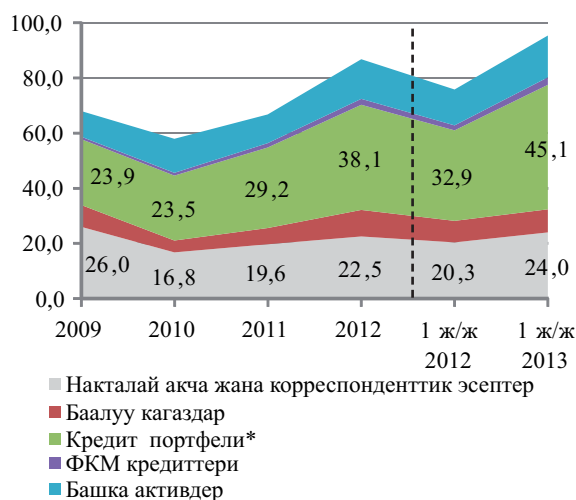
2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча экономика сектору боюнча банк секторунун активдер түзүмүндө олуттуу өзгөрүүлөр байкалган эмес (2.1.3-график). Корпоративдик сектордо жайгаштырылган активдердин салыштырганда салмагы – 32,4 пайыз, ошондой эле үй чарбасы секторунда – 17,3 пайыз жогору сакталган.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча активдер

⁸ Маалыматтар коммерциялык банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна ылайык келтирилген.

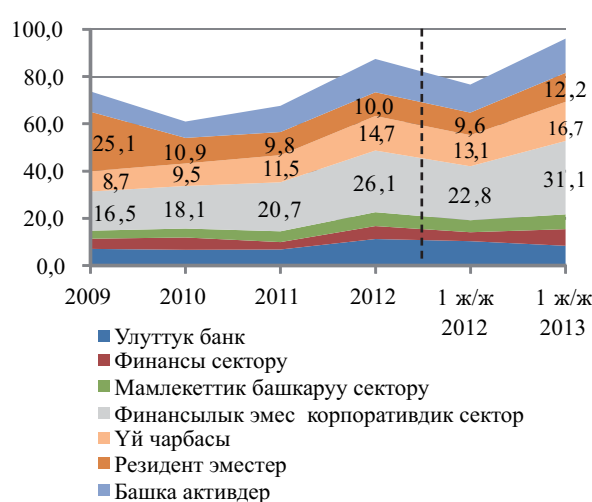
түзүмүндөгү кредит портфелинин салыштырганда салмагы, 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 3,9 п.п. көбөйүү менен 47,3 пайызды түзгөн. Ликвиддүү активдердин чогуу алгандагы үлүшү (накталай акча, корреспонденттик эсептер жана баалуу кагаздар) 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 3,2 п.п. төмөндөгөн жана активдердин жалпы көлөмүнөн 33,9 пайызды же 32,3 млрд. сомду түзгөн.

2.1.2-график. Банк секторунуна активдер түзүмүнүн өзгөрүүсү
млрд.сом

* Кредиттик портфель ФКМ кредиттерин камтыйт

2.1.3-график. Банк секторунун активдеринин институционалдык түзүмү
млрд.сом

Кредитный портфель

2.1.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин динамикасы*
млрд. сом

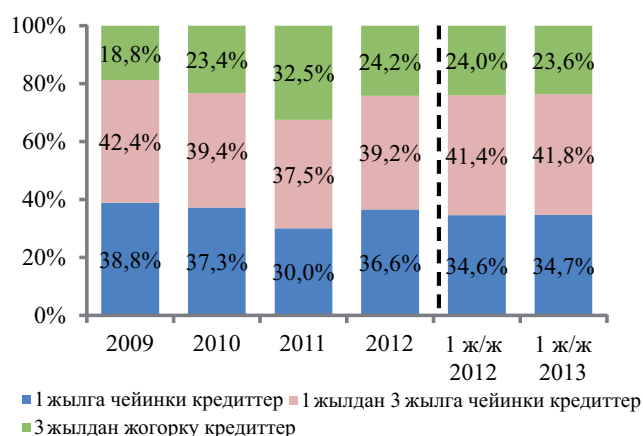
* ФКМге сунушталган кредиттерди эске албаганда

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында кредит портфелдин өсүшү 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда, негизинен, айыл чарбасына жана экономиканын соода тармагына кредит берүүнүн өсүшүнө, ошондой эле «Бай Түшүм жана Партнерлор» МФКсынын банктык лицензияны алуусуна байланыштуу болгон.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча банк секторунун кредит портфелин долларлаштыруу тенденциясынын төмөндөгөнү сакталып калган (2.1.4-график). Чет өлкө валютасындагы кредиттердин салыштырганда салмагы 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 5,2 п.п. азайган жана 51,2 пайызды түзгөн.

Мөөнөттөрү боюнча банктардын кредит портфелинин түзүмүндөгү негизги үлүш, мурункудай эле 1 жылдан 3 жылга чейинки орто мөөнөттөгү кредиттерге туура келген жана 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына 41,8 пайызды түзгөн (2.1.5-график).

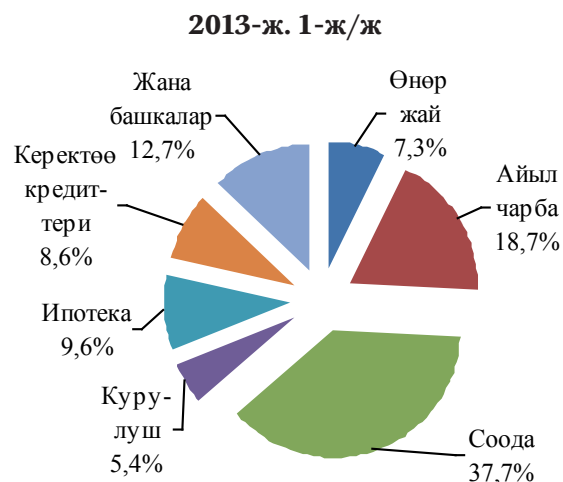
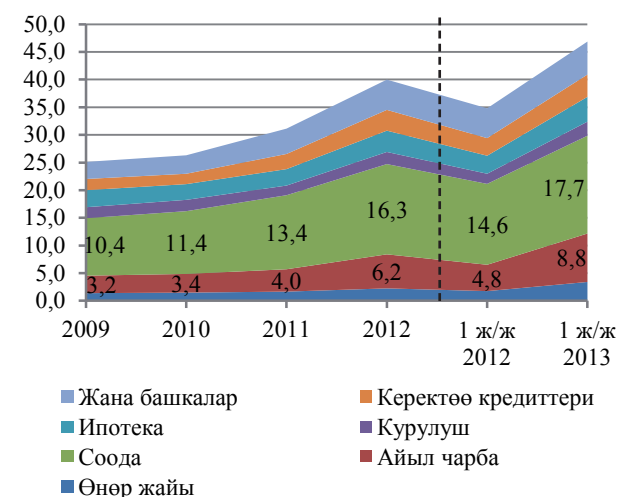
2.1.5-график. Кредит портфелинин түзүмүнүн мөөнөттүүлүк боюнча өзгөрүүсү

Айыл чарба тармагын кредиттөөнү көбөйтүүнүн аркасында кредит портфелинин тармактык түзүмүндө соода кредиттеринин концентрациялануу деңгээлинин төмөндөгөнү байкалган (2.1.6-график). Айыл чарба тармагын кредиттөөнүн көлөмү 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 1,8 эсе көбөйгөн жана 8,8 млрд. сомду түзгөн.

Айыл чарбасында кредит портфелинин өсүшү «Айыл чарбасын каржылоо» мамлекеттик программасын ишке ашырууга жарым-жартылай шартталган.

2.1.6-график. Банктардын кредит портфелинин тармактык түзүмү млрд. сом

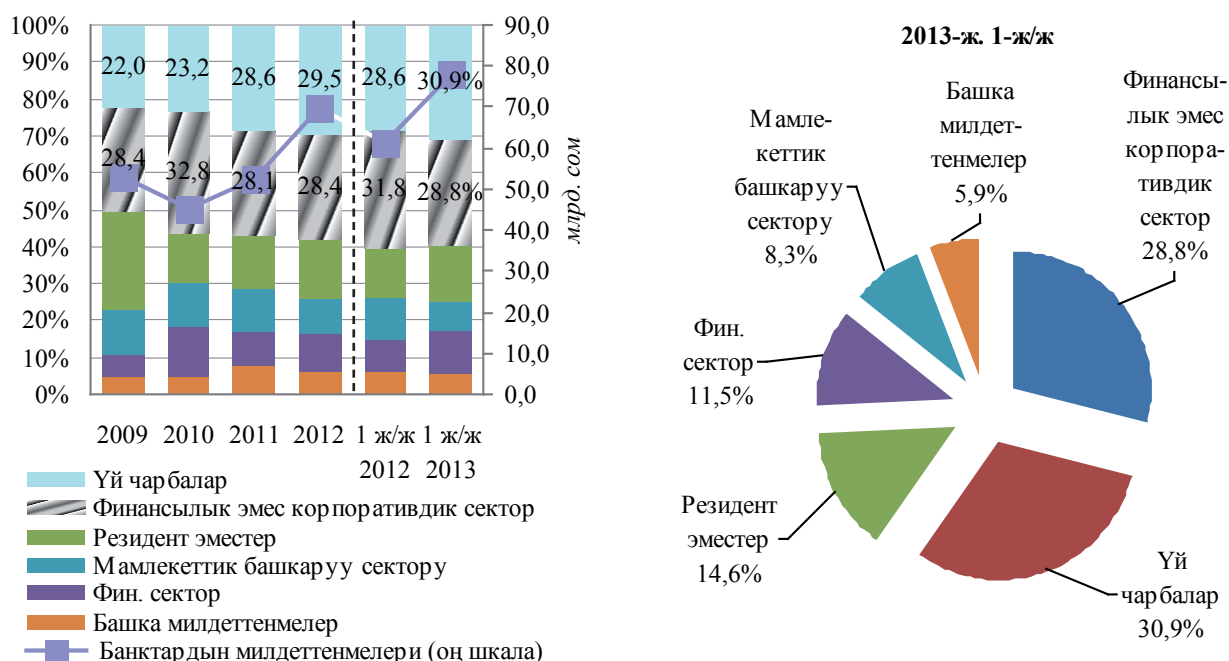

Милдеттенмелер. Банктардын тышкы карызынын абалы

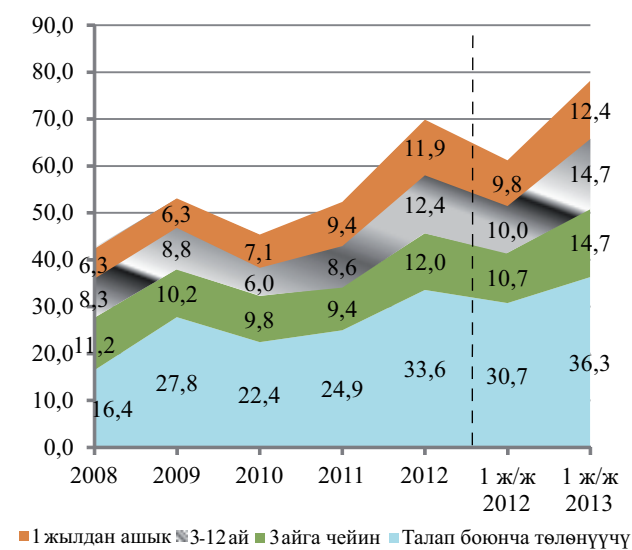
2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында банк секторунун милдеттенмелери, 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 27,7 пайызга көбөйүү менен 78,1 млрд. сомду түзгөн.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында экономиканын секторлору боюнча милдеттенмелердин түзүмү бир азга өзгөргөндүгү байкалган (2.1.7-график). Ошол эле учурда милдеттенмелер түзүмүнүн динамикасы 2010-жылдан тартып, үй чарбаларынын банк милдеттенмелерине салган салымдарынын үлүшүнүн өсүшү менен мүнөздөлгөн. 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырындагы абалдын жыйынтыгында үй чарбаларынын каражаттары банктардын тарткан ресурстарынын негизги булактарынан болгон.

2.1.7-график. Банк секторунун Кыргызстандын экономика секторлору боюнча милдеттенмелеринин түзүмү

2.1.8-график. Мөөнөттүүлүгү боюнча банк секторунун милдеттенмелеринин түзүмү

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча талап боюнча төлөнүүчү милдеттенмелер өткөн жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 18,0 пайызга көбөйгөн жана 36,3 млрд. сомду түзгөн же банк милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 46,4 пайызын түзгөн (2.1.8-график).

Бир жылдан ашык мөөнөтү менен милдеттенмелер 27,3 пайызга көбөйгөн жана 12,4 млрд. сомду же банк милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 15,9 пайызын түзгөн. Ошол эле учурда узак мөөнөттүү (3 жылдан көп) милдеттенмелердин көлөмү 13,6 пайызга кыскарган жана 3,5 млрд. сомду түзгөн. Жыйынтыгында, узак мөөнөттүү банк милдеттенмелеринин үлүшү, милдеттенмелердин жалпы көлөмүнөн алганда 6,6 пайыздан (2012-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата) 4,4

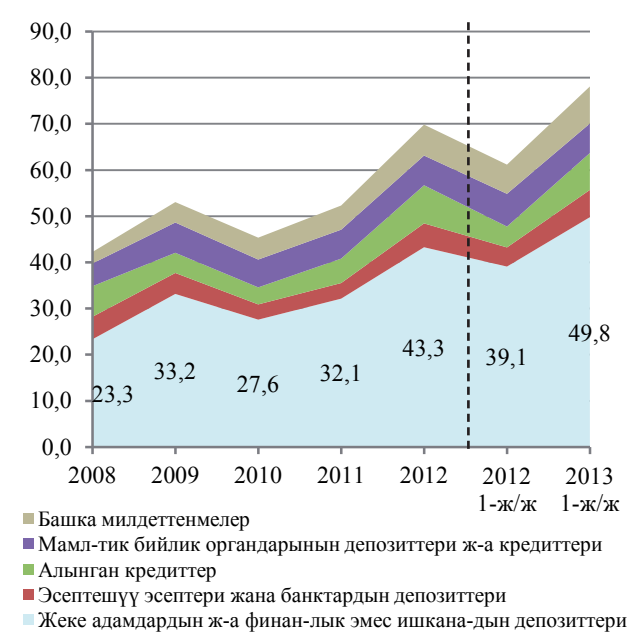
пайызга чейин кыскарган.

Тартылган жалпы каражаттардын жалпы көлөмүндө чет өлкө валютасындагы милдеттенмелердин үлүшү бир аз гана өзгөргөн жана 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырында 53,9 пайызды же 42,1 млрд. сомду түзгөн (2.1.9 -график).

2.1.9-график. Банк секторунун чет өлкө валютасындагы милдеттенмелеринин динамикасы

2.1.10-график. Ресурстардын булактары боюнча банктардын милдеттенмелеринин түзүмү млрд. сом

Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттери 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 27,4 пайызга көбөйгөн жана 49,8 млрд. сомду түзгөн (2.1.10 -график). Жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин үлүшү банк милдеттенмелеринде бир аз гана өзгөргөн жана отчеттук мезгилдин акырында 63,8 пайызды түзгөн.

Жеке жактардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттер түзүмүндө мөөнөттүү депозиттердин үлүшү 34,3 пайыздан 38,4 пайызга чейин көбөйгөндүгү байкалган. Бул, негизинен, 47,9 пайыздан 51,9 пайызга чейин жогорулаган жеке адамдар тарабынан салынган аманаттардын өсүшү менен шартталган.

Банктардын тышкы карызынын абалы

Банктардын резиденттер эместер алдындагы милдеттенмелери 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 42,8 пайызга өскөн жана 11,6 млрд. сомду же банк секторунун милдеттенмелеринин жалпы көлөмүнүн 14,6 пайызын түзгөн.

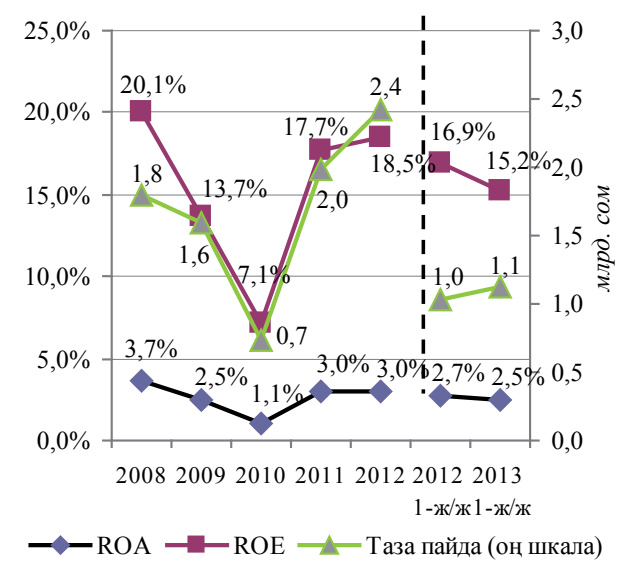
2.1.11-график. Банктардын резидент эместердин алдында милдеттенмелеринин түзүмү пайыздар

Резидент эместер алдында банк секторунун милдеттенмелеринин негизги үлүшү (43,5 пайыз же 5,1 млрд. сом) эки банкка туура келет. Аталган банктарга чет өлкө кредиттери, ошол банктардын акционерлери болгон эл аралык финансылык институттар тарабынан берилет. Резидент эместердин кредиттеринин калган бөлүгү, кредиторлордун көз карашы боюнча жетишээрлик диверсификацияланган.

Финансылык натыйжалар

2.1.12-график. Банк секторунун рентабелдүүлүгүнүн көрсөткүчтөрү

Активдердин орточо деңгээлине карата алынган кирешенин катышы катары аныктуу активдердин кирешелүүлүк коэффициенти (ROA), ошондой эле 1-деңгээлдеги регулятивдик капиталдын орточо өлчөмүнө карата алынган кирешенин катышы катары аныктуу салынган капиталга (ROE) кирешелүүлүк деңгээли банк ишинин кирешелүүлүгүнүн негизги көрсөткүчтөрүнөн болуп эсептелет.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрүндө айрым төмөндөөлөр байкалган: (2.1.12 -график):

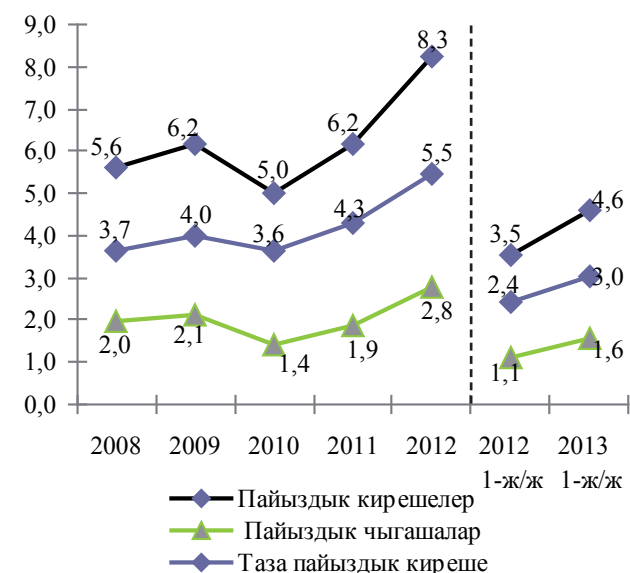
- ROA 2,7 пайыздан 2,5 пайызга чейин төмөндөгөн;
- ROE 16,9 пайыздан 15,2 пайызга чейин азайган.

Банк секторунун таза кирешеси 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 10,4 пайызга көбөйгөн жана 1,1 млрд. сомду түзгөн.

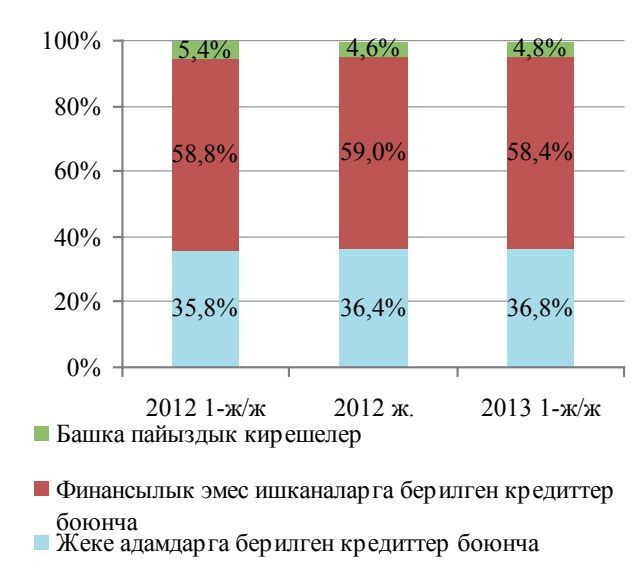
2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында таза пайыздык киреше 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 25,4 пайызга 3,0 млрд. сомго чейин көбөйгөн, ал банк секторунун пайыздык кирешесинин өсүш арымынын пайыздык чыгашаларынан окуп кетишине шартталган (2.1.13 -график).

2.1.13-график. Банк секторунун таза пайыздык кирешесинин динамикасы

млрд. сом

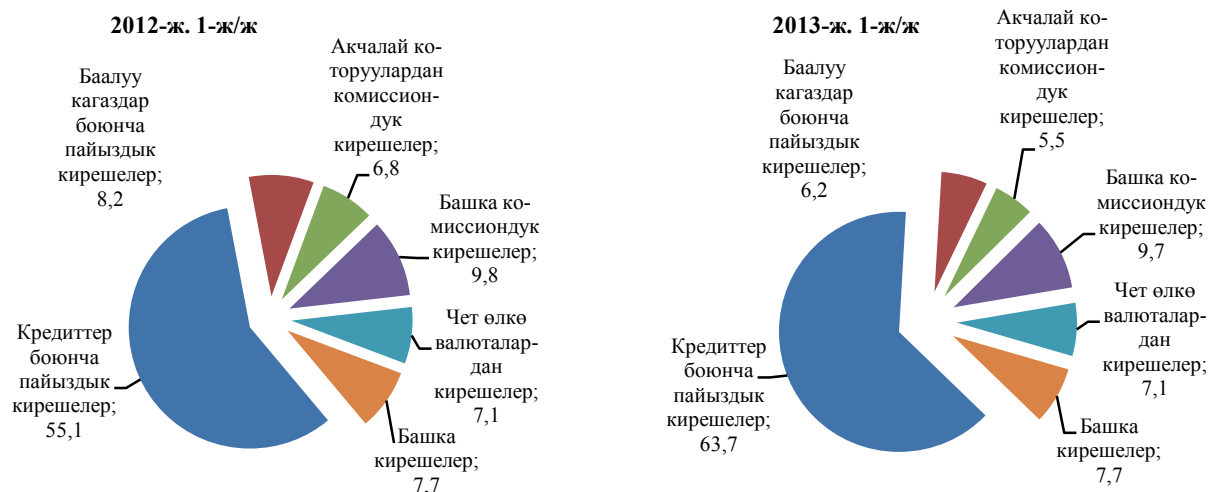

2.1.14-график. Банк секторунун пайыздык кирешелеринин түзүмү

Банк секторунун кирешелеринин жалпы көлөмүндө кредиттер боюнча пайыздык кирешелердин үлүшү 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 55,1 пайыздан (2012-жылдын биринчи жарым жылдыгы үчүн) 63,7 пайызга чейин көбөйгөн (2.1.15 -график).

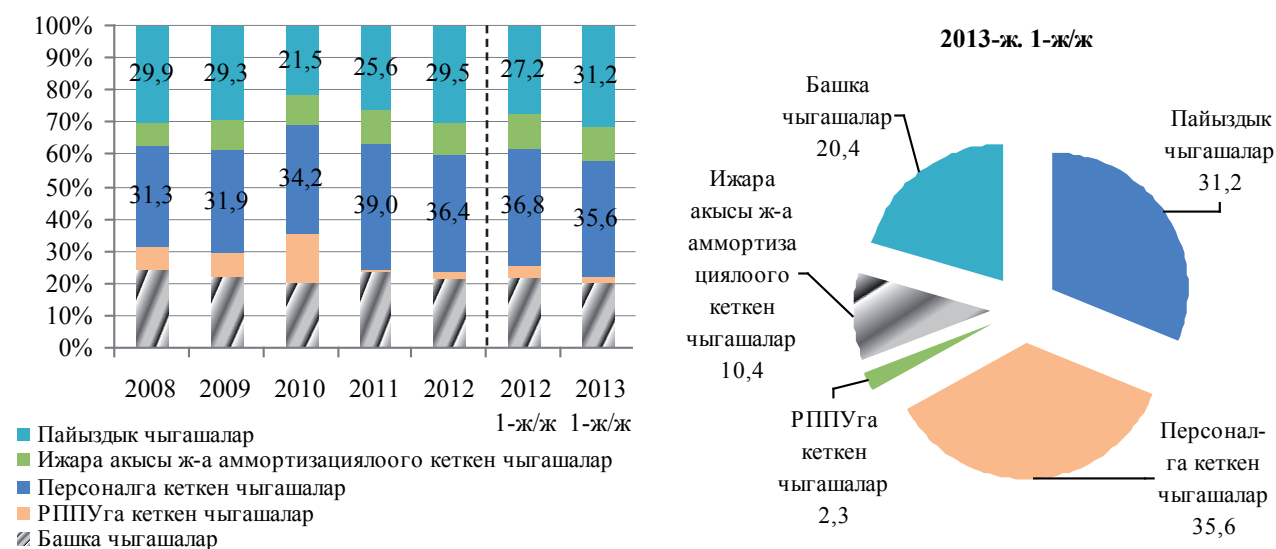
2.1.15-график. Банк секторунун кирешелеринин түзүмү пайыздар

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында банктардын чыгашалары өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 20,7 пайызга жогорулаган жана 5,0 млрд. сомду түзгөн.

Банктардын пайыздык чыгашалары 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 38,6 пайызга көбөйгөн жана 1,6 млрд. сомду же банктардын пайыздык милдеттенмелеринин өсүшү менен шартталган банк секторунун жалпы чыгашаларынын 31,2 пайызын түзгөн.

2.1.16-график. Банк секторунун чыгашаларынын түзүмү пайыздар

Банктардын пайыздык эмес чыгашалары 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 14,0 пайызга жогорулаган жана отчеттук мезгилдин акырына карата 3,4 млрд. сомду түзгөн.

Чыгашалар түзүмүндө негизги үлүш, мурункудай эле, персоналдарга кеткен чыгашаларга туура келет (2.1.16-график). Ошол эле учурда банктардын персоналдарынын рентабелдүүлүгү⁹

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 66,7 пайыздан 62,9 пайызга чейин төмөндөгөн.

2.1.17-график. Спред жана таза пайыздык маржа

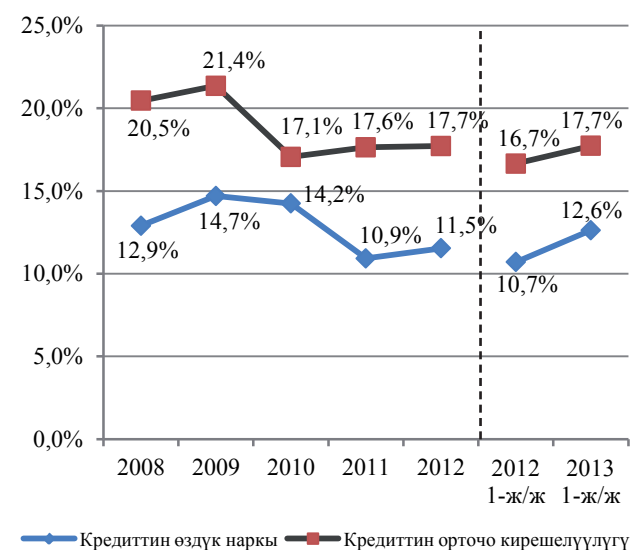

Отчеттук мезгил ичинде спред менен таза пайыздык маржа¹⁰ (банктардын пайыздык активдер менен милдеттенмелерди башкаруунун натыйжалуулугун чагылдырат) көрсөткүчтөрүндө олуттуу өзгөрүүлөр байкалган эмес (2.1.17-график). Бул көрсөткүчтөр 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча, тиешелүүлүгүнө жараша 8,1 жана 8,5 пайызды түзгөн.

Банктардын кредиттеринин өздүк наркы¹¹ 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында өткөн жылдын ушул эле мезгилине салыштырганда 1,9 п.п. жогорулоо менен 12,6 пайызды түзгөн. Кредиттердин орточо кирешелүүлүгү¹² 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча да 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 16,7 пайыздан 17,7 пайызга чейин көбөйгөн (2.1.18-график).

Ошентип, орточо кирешелүүлүк менен кредиттин өздүк наркынын ортосундагы айырма 5,1 пайызга чейин төмөндөгөнү байкалган, башкача айтканда, кредиттер боюнча банктар алуучу пайыздык маржа төмөндөгөн.

2.1.18-график. Кредиттин өздүк наркы жана орточо кирешелүүлүгү

⁹ Персоналдын рентабелдүүлүгү таза пайданын персоналга кеткен чыгашаларга карата катышы катары эсептелет.

¹⁰ Спред = $\frac{\text{Пайыздык кирешелер}}{\text{Кирешелүү активдер}} - \frac{\text{Пайыздык чыгашалар}}{\text{Акы төлөнүүчү пассивдер}}$

Таза пайыздык маржа = $\text{Пайыздык кирешелер} - \text{Пайыздык чыгашалар}$

¹¹ Банктардын кредиттеринин өздүк наркы = $\frac{\text{Кирешелүү активдер}}{\text{Дуң чыгашалар} - \text{Кредиттик эмес кирешелер}}$

¹² Кредиттин орточо кирешелүүлүгү = $\frac{\text{Орточо жылдык кредит портфели}}{\text{Кредиттер боюнча пайыздык кирешелер}}$

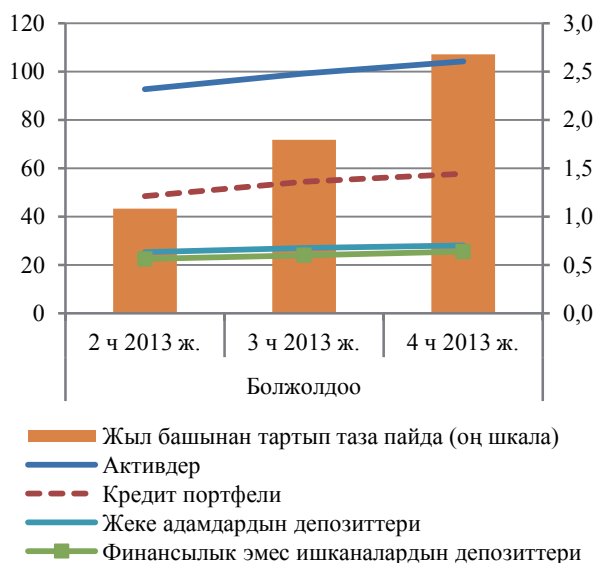
¹² Кредиттин орточо кирешелүүлүгү = $\frac{\text{Орточо жылдык кредит портфели}}{\text{Орточо жылдык кредит портфели}}$

2013-жылдын акырына чейин банк тарабынан болжолдонгон өнүгүү көрсөткүчтөрү

Коммерциялык банктардын бизнес-пландарына ылайык, 2013-жылдын акырында банктар банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүшүн күтүшүүдө.

Бүтүндөй алганда, 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча, ал боюнча 97 пайызга аткарылган кредит портфелин эске албаганда, банктар пландаштырышкан көрсөткүчтөр негизинен аткарылган (2.1.20-график).

2.1.19-график. Активдердин, кредиттердин жана депозиттердин болжолдуу көрсөткүчтөрү млрд. сом

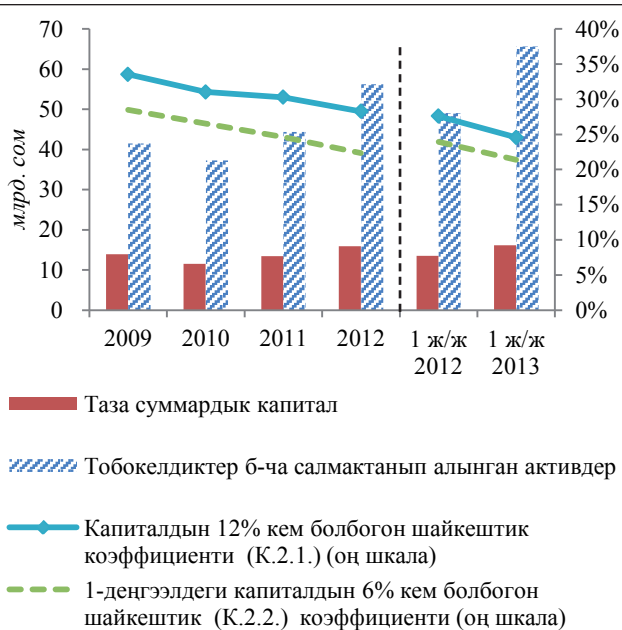

2.1.20-график. 2013-жылдын 1-жарым жылдыгы үчүн планды аткаруу

Капиталдын шайкештиги

2.1.21-график. Банк секторунун капитал шайкештиги боюнча көрсөткүчтөрүнүн динамикасы

Банк ишине таандык болгон бардык тобокелдиктер түпкүлүгүндө келип финансылык жыйынтыктарда чагылдырылат (тике чыгаша түрүндө буга чейин көрүнгөндөр сыяктуу эле, тиешелүү кам түзүүгө чыгашалар аркылуу, келечекте чыгым тартулардын орун алышы ыктымалуулугуна ээ болгондор) банктын менчик каражаттарынын өлчөмүнө - потенциалдуу алгылыксыз өзгөрүүлөр алдында банктын туруктуулугун мүнөздөгөн капиталга таасир берет.

12 пайыз деңгээлинде капитал шайкештигинин белгиленген ченеминин минималдуу мааниси, банк сектору боюнча орточо алганда бул көрсөткүч 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 24,6 пайызды түзгөн (2.1.21-график).

Капитал шайкештигинин төмөндөөсү, тобокелдиктер боюнча салмактанып алынган активдердин жана баланстан тышкаркы милдет-

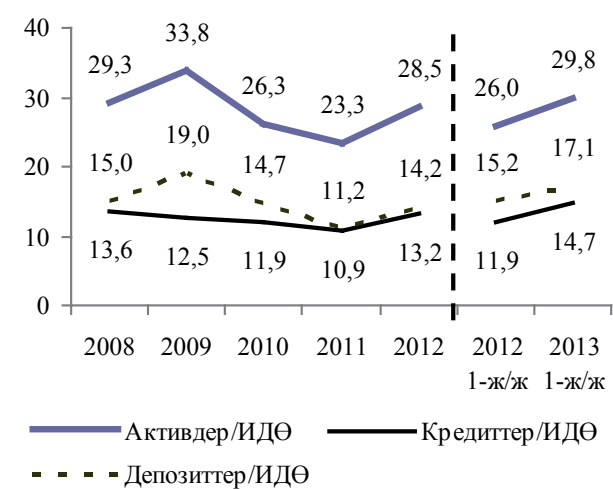
тенмелердин өсүш арымынын (33,9 пайыз) таза суммардык капиталдан (19,2 пайыз) артышынан улам төмөндөгөн.

Ошол эле учурда капиталдын шайкештигинин айкын деңгээли, бүтүндөй алганда банк секторунун ишинде тобокелдиктин жол берилген ченемдеги деңгээлинен ашырбастан, тобокелдүү жана киреше активдеринин көлөмүн кошумча олуттуу көбөйтүүгө өбөлгө түзөт.

Жогоруда белгиленгендер банк секторунун терс таасирлерге карата салыштырганда туруктуулугун, ошондой эле финансылык ортомчулук деңгээлин жогорулатуу жана келечекте банк секторунун натыйжалуу иштеши үчүн потенциалдын бар экенин тастыктайт.

Финансылык ортомчулук

2.1.22-график. Финансылык ортомчулук индикаторлору пайыздар

Эскертүү: ФКМдердин кредиттерин эске албаганда, кредиттер.

ФКМдердин жана мамлекеттик бийлик органдарынын депозиттерин эске албаганда, депозиттер.

Төлөөгө жөндөмдүү карыз алуучулар менен экономиканын тармактары ортосунда топтолгон финансылык ресурстарды андан ары өнүктүрүү жана аларды кайра бөлүштүрүү үчүн финансылык ортомчу катары банк секторунун ролу, банктын натыйжалуу иштеши менен өнүгүү деңгээлине түздөн-түз көз каранды болот.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыктары боюнча финансылык ортомчулук деңгээлинин өсүшү сакталууда, ал банк секторунун негизги көрсөткүчтөрүнүн өсүш арымынын экономикалык өнүгүү арымынан озуп кеткендиги менен тастыкталган. Карыз алуучулар менен аманатчылардын санынын ыргактуу өсүшү менен шартталган, банк секторунун финансылык жактан кеңири жайылтылышы байкалууда.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча Кыргыз Республикасынын банк секторунун финансылык ортомчулук көрсөткүчтөрүнүн жогорулашы 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда төмөнкүлөрдү түзгөн:

- ИДӨгө карата активдер – 26,0 пайыздан 29,8 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата кредиттер – 11,9 пайыздан 14,7 пайызга чейин;
- ИДӨгө карата депозиттер – 15,2 пайыздан 17,1 пайызга чейин.

2.2. Банк секторунда орун алышы мүмкүн болгон тобокелдиктерге баа берүү

2.2.1. Кредиттик тобокелдик

Кредиттик тобокелдик банк ишин коштоп жүргөн негизги тобокелдиктердин бири болуп саналат. Бул бөлүмдүн алкагында өзүнө кредиттик тобокелдикти камтыган банк операциялары каралат.

Жалпысынан алганда, кредит портфелдин сапатынын жакшыргандыгына карабастан, банк секторунда кредиттик тобокелдиктердин бир аз көбөйүүсү белгиленген.

Кредиттик тобокелдиктин жогорулоосу экономиканы кредиттөө көлөмүнүн көбөйүүсүнүн натыйжасында, тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдердин көбөйүүсүнө байланыштуу болгон.

2.2.1-график. Тобокелдик боюнча салмактанып алынган активдер түзүмү,

млн. сом

2.2.2-график. Кредит портфелинин сапаты

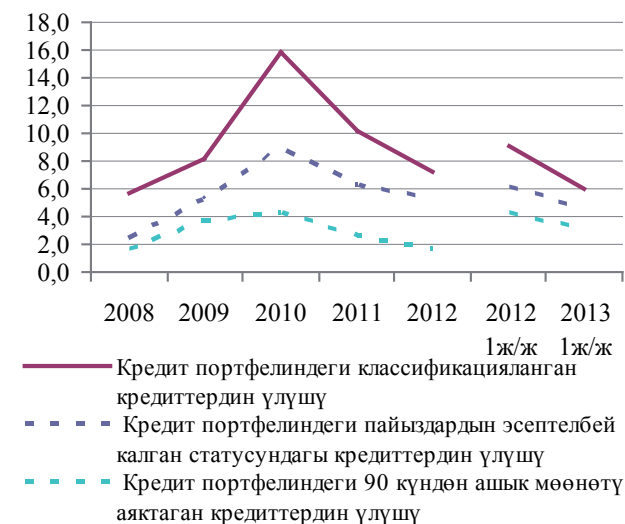
Кредит портфелдин сапатына баа берүү үчүн коммерциялык банктар тарабынан кредиттерди классификациялоо¹³ системасы колдонулат, ал кредиттердин кайтарылбай калышынан улам, потенциалдуу чыгым тартуулардын деңгээлин аныктоо жана тиешелүү камдарды түзүү аркылуу аларды өз убагында компенсациялоо мүмкүнчүлүгүн сунуштайт.

Кредит портфелдин сапатын иликтөөдө кредит портфелдин сапатынын начарлоосунун алгачкы белгилерин көрсөткөн, классификацияланган жана мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттер көбүрөөк көңүл бурууну талап кылат. 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда классификацияланган жана мөөнөтүндө төлөнбөгөн кредиттердин, ошондой эле пайыздар чегерилбей турган статустагы кредиттердин үлүшүнүн төмөндөөсү байкалган (2.2.3-график).

¹³ Кредит портфелдин сапатына баа берүү максатында, кардардын банк алдындагы өз милдеттемелерин аткаруу мүмкүнчүлүгүнө жараша, бардык кредиттерди алты категорияга бөлүү каралган (классификациялардын начарлоосу боюнча): нормалдуу, канааттандырарлык, байкоо алдындагы субстандарттык, шектүү жана жоготуулар. Берилген каражаттардын кайтарылып берилиши көз карашынан кыйла алгылыксыз мүнөздөмөгө ээ, акыркы үч категориядагы кредиттерди “иштебеген” же “классификацияланган” кредиттерге кошуу кабыл алынган. Көрсөтүлгөн категориялардын ар бирине банк бул категорияга ылайык келген, берилген кредиттердин суммасынан пайыз катары аныкталган, кам түзүүгө милдеттүү.

Активдердин кайтарылбай калуу тобокелдиги көрсөткүчү (атайын РППУнун¹⁴ жана кредит портфелдин катышы) отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча 3,7 пайыз деңгээлинде болгон.

2.2.3-график. Кредит портфелинин сапаттык көрсөткүчтөрү
пайыздар

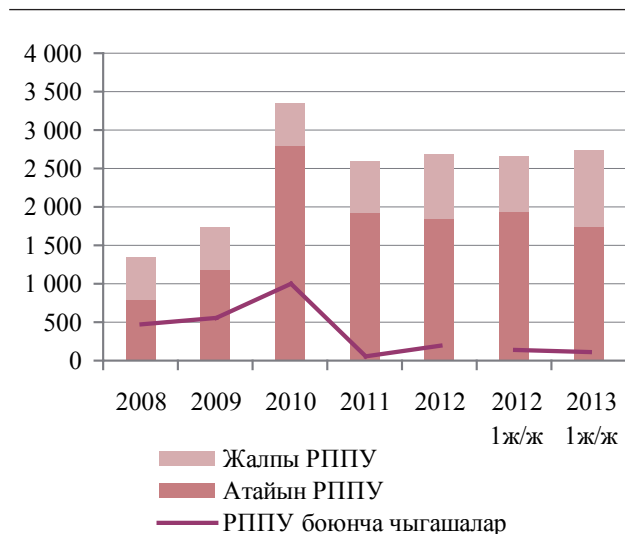
2.2.4-график. Банк секторунун кредит портфелинин классификациясынын өзгөрүүсү
млн. сом

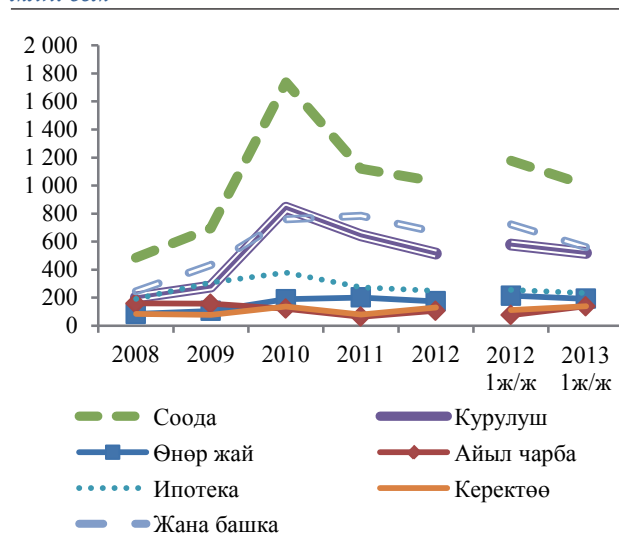
Кредит портфелдин сапатынын жакшыруусуна же начарлоосуна келечекте таасирин тийгизиши мүмкүн болгон факторлордун бири катары “байкоо алдындагы” кредиттер катары классификацияланган кредиттердин көлөмүнүн өзгөрүүсүн кароого болот. Мындай кредиттердин салыштырма салмагы отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгында кредит портфелдин жалпы көлөмүндө 0,5 пайыздык пунктка төмөндөгөн жана 6,7 пайызды түзгөн.

Коммерциялык банктар тарабынан түзүлгөн камдардын чогуу алгандагы көлөмү кредит портфелдин жалпы көлөмүндө 5,9 пайызды (2012-жылдын биринчи жарым жылдыгында бул көрсөткүч 7,7 пайызды) түзгөн. Мында атайын РППУнун үлүшү кароого алынып жаткан жылдын биринчи жарым жылдыгында камдардын жалпы көлөмүндө 63,7 пайыз чегинде катталган (2.2.5-график).

2.2.5-график. Жалпы жана атайы камдар
млн. сом

2.2.6-график. Экономика тармактары боюнча классификацияланган кредиттер көлөмү
млн. сом

¹⁴ Атайын камдар «классификацияланган» активдер, ал эми жалпы камдар – банктын «классификацияланбаган» активдери боюнча түзүлөт.

Экономиканын көпчүлүк тармактарында классификацияланган кредиттердин көлөмүнүн жалпы төмөндөөсү белгиленген. Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата экономиканын соода жана курулуш тармактарында кредиттик тобокелдиктердин көбүрөөк концентрацияланышы байкалган (2.2.6-график).

2.2.2. Ликвиддүүлүк тобокелдиги

Калайык-калктын банк секторуна ишеними банктардын милдеттенмелерин өз убагында аткарууларына жараша болот, бул банктарда ликвиддүүлүк деңгээлинин жеткиликтүү экендигин болжолдойт. Регулятивдик максаттарда *ликвиддүүлүк тобокелдиги* күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеминин жардамы аркылуу бааланат¹⁵.

2.2.7-график. Ликвиддүүлүк көрсөткүчү

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 79,2 пайыздан 68,4 пайызга чейин олуттуу түшкөндүгү белгиленген (2.2.7-график). Ликвиддүүлүк деңгээлинин төмөндөөсү ликвиддүү активдердин үлүшүнүн азаюусуна жана экономиканы кредиттөөнүн кенейүүсүнөн улам, кредит портфелдин салыштырма салмагынын көбөйүүсүнө шартталган.

Мында, банк сектору тарабынан колдоого алынган ликвиддүүлүк ченеминин айкын деңгээли белгиленген экономикалык ченемден 2 эседен көбүрөөккө артуу менен дале болсо кыйла жогору бойдон калууда.

2.2.1-таблицада 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгына карата абал боюнча банктардын финансылык активдерди жана милдеттенмелерин төлөө мөөнөттөрү тууралуу маалыматтар келтирилген. Бүтүндөй алганда, 1 жылга чейинки төлөө мөөнөттөрү боюнча терс ажырым (финансылык милдеттенмелердин финансылык активдерден жогорулашы) белгиленген. Активдердин жана милдеттенмелердин ортосунда ажырымдын орун алгандыгына байланыштуу, банктар, мурдагыдай эле, активдер түзүмүндө аз кирешелүү жогорку ликвиддүү активдердин олуттуу көлөмүн кармап турушкан.

2.2.1-таблицада 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгына карата абал боюнча банктардын финансылык активдерди жана милдеттенмелерин төлөө мөөнөттөрү тууралуу маалыматтар келтирилген. Бүтүндөй алганда, 1 жылга чейинки төлөө мөөнөттөрү боюнча терс ажырым (финансылык милдеттенмелердин финансылык активдерден жогорулашы) белгиленген. Активдердин жана милдеттенмелердин ортосунда ажырымдын орун алгандыгына байланыштуу, банктар, мурдагыдай эле, активдер түзүмүндө аз кирешелүү жогорку ликвиддүү активдердин олуттуу көлөмүн кармап турушкан.

¹⁵ Күндөлүк ликвиддүүлүктүн экономикалык ченеми – банк тарабынан милдеттүү түрдө аткарылууга тийиш болгон, Улуттук банк тарабынан белгиленген ченемдердин бири, ага ылайык ликвиддүү активдер (бул көрсөткүчтү эсептөө үчүн өзүнө банктардын кассалардагы жана корреспонденттик эсептериндеги каражаттарын камтыган) кыска мөөнөттүү милдеттенмелерден 30 пайыздан кем болбогон деңгээлде болууга тийиш.

2.2.1-таблица. Активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөттөрү боюнча кумулятивдик ажырым¹⁶
(млн. сом)

Бардыгы болуп	Токтоосуз	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	20 552	35 619	40 625	59 358	98 168	98 168
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	30 951	43 783	50 950	65 663	78 102	78 102
Ажырым (интервал ГЭП)	-10 399	-8 164	-10 325	-6 304	20 067	20 067
Активдерден % ажырым	-10,6%	-8,3%	-10,5%	-6,4%	20,4%	20,4%
ТСКдан % ажырым	-64,5%	-50,6%	-64,1%	-39,1%	124,5%	124,5%

Чет өлкө валютасында	Токтоосуз	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	11 722	19 918	22 215	28 104	46 168	46 168
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	15 230	23 652	27 404	35 320	42 095	42 095
Ажырым (интервал ГЭП)	-3 508	-3 735	-5 189	-7 216	4 073	4 073
Чет өлкө валютасындагы активдерден % ажырым	-7,6%	-8,1%	-11,2%	-15,6%	8,8%	8,8%
ТСКдан % ажырым	-21,8%	-23,2%	-32,2%	-44,8%	25,3%	25,3%

Улуттук валютада	Токтоосуз	1 айга чейин	3 айга чейин	1 жылга чейин	3 жылга чейин	бардыгы болуп
Бардыгы болуп финансылык активдер	8 830	15 702	18 410	31 254	52 000	52 000
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	15 720	20 131	23 546	30 343	36 006	36 006
Ажырым (интервал ГЭП)	-6 890	-4 429	-5 136	912	15 994	15 994
Улуттук валютадагы активдерден % ажырым	-13,3%	-8,5%	-9,9%	1,8%	30,8%	30,8%
ТСКдан % ажырым	-42,7%	-27,5%	-31,9%	5,7%	99,2%	99,2%

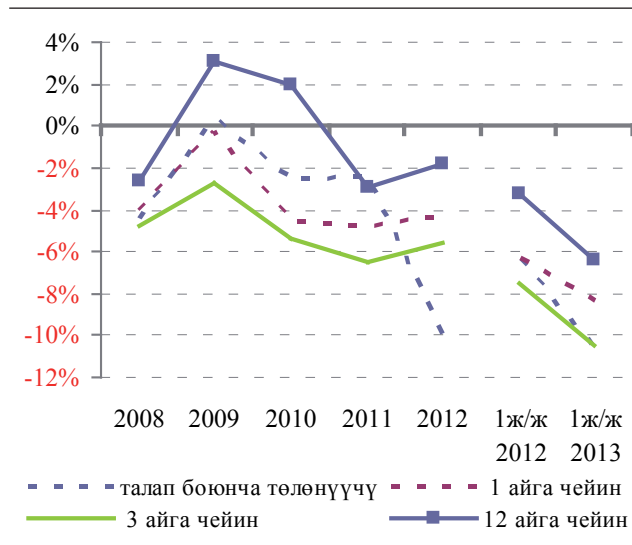
2.2.2-таблица. Финансылык активдерди жана милдеттенмелерди төлөө мөөнөтү
(млн. сом)

Аталышы	Төлөө мөөнөтү					бардыгы болуп
	1 айга чейин	1- 3 ай	3-6 ай	6-12 ай	12 айдан жогору	
Бардыгы болуп финансылык активдер	35 619	5 005	6 341	12 393	38 810	98 168
анын ичинде кардарларга кредиттер жана финансылык ижара	2 216	2 327	4 104	7 600	30 633	46 880
Бардыгы болуп финансылык милдеттенмелер	43 783	7 166	7 086	7 627	12 439	78 102
анын ичинде жеке адамдардын депозиттери жана юридикалык жактардын мөөнөттүү депозиттери	13 690	4 088	5 051	4 479	3 565	30 873
Ажырым	-8 164	-2 161	-746	4 766	26 371	20 067
анын ичинде кредиттер жана депозиттер боюнча	-11 475	-1 761	-948	3 121	27 068	16 007

Отчеттук мезгилде терс кумулятивдик ажырым мөөнөттүүлүктүн бардык категориялары боюнча өскөн. Мында, финансылык активдер менен милдеттенмелердин ортосундагы төлөө мөөнөттөрү боюнча көбүрөөк ажырым “талап боюнча төлөнүүчү” (активдердин көлөмүндө -10,6 пайыз) жана «3 айга чейинки» категорияларында (активдердин көлөмүндө -10,5 пайыз, 2.2.8-график) белгиленген.

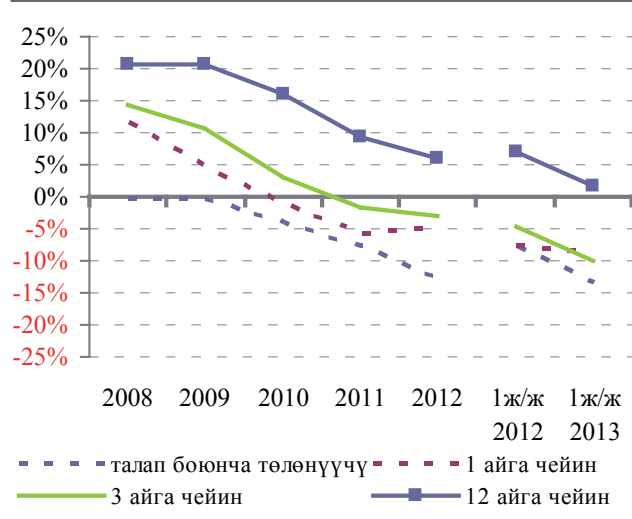
¹⁶ Кумулятивдик ажырым – мөөнөттүүлүктүн ар бир диапозону үчүн бааланган, төлөөгө жөндөмдүүлүктү колдоого кетиши ыктымал болгон сарптоолордун суммасы.

2.2.8-график. Кумулятивдик ажырым, активдердин жалпы көлөмүндө пайыздарда

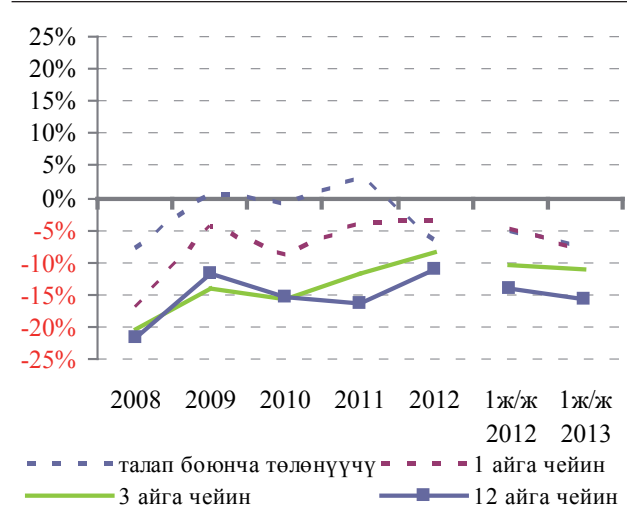

Милдеттенмелердин терс кумулятивдик ажырымынын көбөйүүсү коммерциялык банктардын кыска мөөнөттүү пассивдерди орто мөөнөттүү жана узак мөөнөттүү активдерге көбүрөөк жайгаштыра баштагандыгын шарттаган.

2.2.9-график. Улуттук валютада кумулятивдик ажырым, активдердин жалпы көлөмүндө пайыздарда

2.2.10-график. Чет өлкө валютасында кумулятивдик ажырым, активдердин жалпы көлөмүндө пайыздарда

3-кыстырма. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин 2009-жылдан 2013-жылдын¹⁷ июнь айына чейинки мезгил аралыгындагы туруктуу «төмөндөтүлбөгөн» деңгээлине баа берүү (депозиттердин «төмөндөтүлбөгөн» калдыктары)

Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин «төмөндөтүлбөгөн» деңгээлин эсептөөнүн максаты болуп, банктардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттеринин көлөмүн ачып көрсөтүү саналат, ал туруктуу негизде банктардын карамагында болот жана «үстөк ликвиддүүлүккө» баа берүүдө колдонулат.

Кароого алынып жаткан мезгилдин жыйынтыгы боюнча коммерциялык банктардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттери бир аз гана өзгөрүлмөлүүлүккө ээ болгон. Графиктерден көрүнүп тургандай, талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин деңгээли (99 пайыз¹⁸) «төмөндөтүлбөгөн» калдыктардын көрсөткүчтөрүнөн төмөн түшпөйт¹⁹ (2.2.11-график).

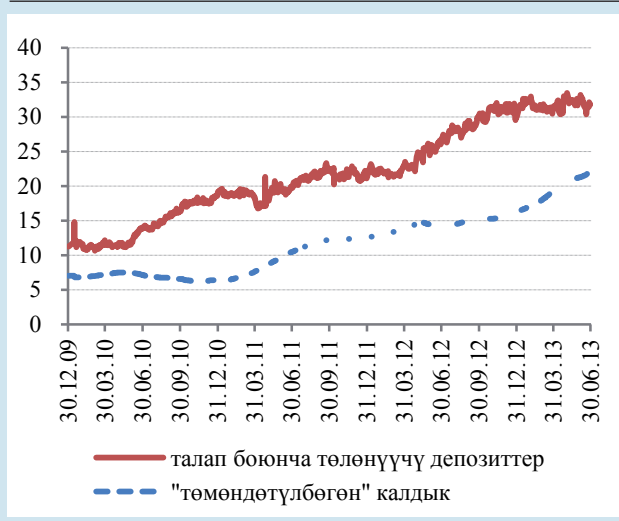
¹⁷ Көйгөйлүү банктардын депозиттерин эске алуусуз.

¹⁸ Ишенимдүүлүк үчүн 99 пайыз ишеним деңгээли тандалып алынган.

¹⁹ Коммерциялык банктардын «төмөндөтүлбөгөн» калдыктарынын көлөмү 2009-жылдан тартып орточо арифметикалык менен 2.33 стандарттык чектөөлөрдүн ортосундагы айырма катары талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин күндөлүк калдыктарынын негизинде эсептелген ($\mu - 2.3 \sigma$)

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин минималдуу туруктуу деңгээли 19,7 млрд. сомду түзгөн (2.2.11-график). Мында, 2009-жылдан тартып 2013-жылдын июнь айына чейинки мезгил аралыгында талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмү менен “төмөндөтүлбөгөн” деңгээлинин ортосундагы айырма орточо 10,2 млрд. сомду түзгөн.

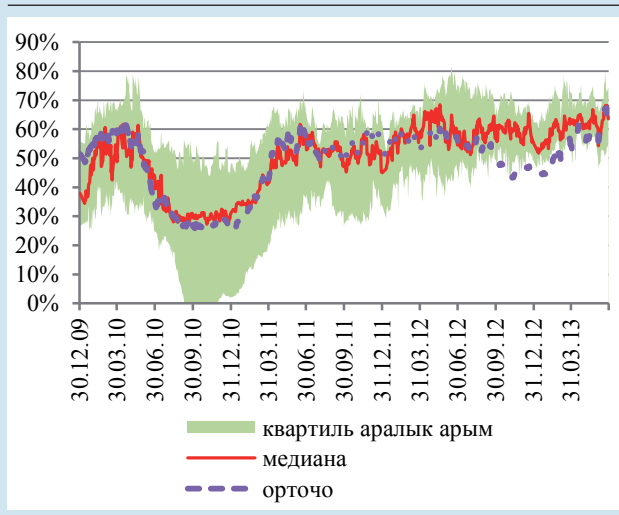
2.2.11-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын көлөмү
млрд. сом

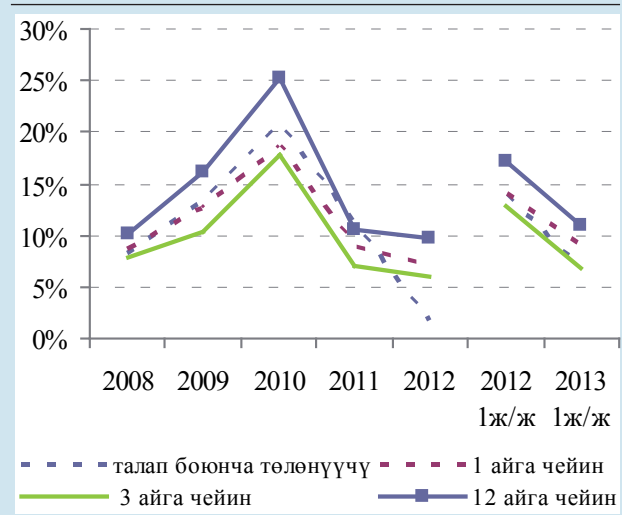
Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата депозиттердин минималдуу “туруктуу” көлөмүнүн талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүндөгү үлүшү 11 банкта 67,1 пайызды, ал эми туруксуз бөлүгү, тиешелүүлүгүнө жараша 32,9 пайызды түзгөн. Талап боюнча депозиттердин минималдуу “туруктуу” деңгээлинин арышы 54,9 пайыздан 70,8 пайызга чейинки чекте өзгөрүп турган (2.2.12-график).

2010-жылы Кыргызстанда болуп өткөн социалдык-саясий жагдайлардан улам талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин жалпы көлөмүндө депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыктарынын деңгээли 60 пайыздан 30 пайызга чейин олуттуу төмөндөгөн (2.2.12-график).

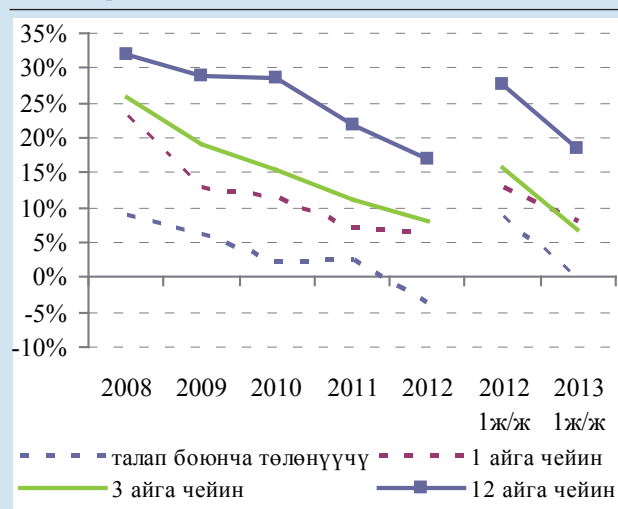
2.2.12-график. Талап боюнча төлөнүүчү депозиттерде “төмөндөтүлбөгөн” калдыктардын үлүшү

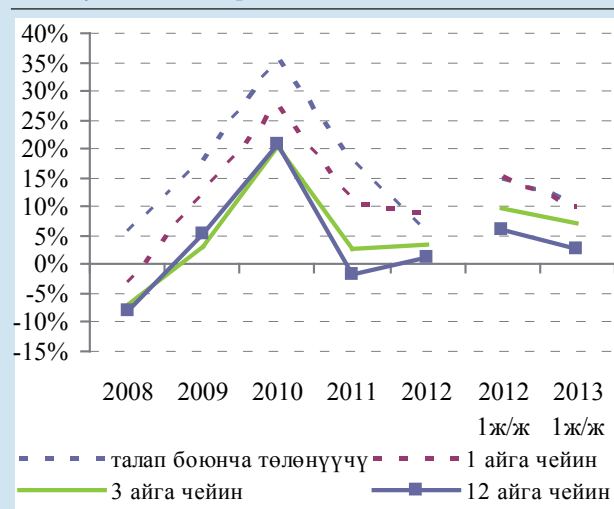
2.2.13-график. Кумулятивдик ажырым активдердин жалпы көлөмүндө пайыздарда

2.2.14-график. Улуттук валютада кумулятивдик ажырым, активдердин жалпы көлөмүндө пайыздарда

2.2.15-график. Чет өлкө валютасында кумулятивдик ажырым, активдердин жалпы көлөмүндө пайыздарда

Ошентип, талап боюнча төлөнүүчү депозиттердин “төмөндөтүлбөгөн” калдыгын алып салганда, финансылык активдер менен милдеттенмелердин ортосундагы төлөө мөөнөттөрү боюнча ажырым терс мааниден алгылыктууга өзгөрөт (2.2.13-график).

2.2.3. Концентрациялануу тобокелдиги

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча, 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда *концентрациялануу тобокелдигинин* бир аз көбөйүүсү белгиленген.

Депозиттердин концентрациялануусу

Алты банкта беш ири аманатчылардын каражаттарынын потенциалдуу агылып чыгуусу күндөлүк ликвиддүүлүк деңгээлин Улуттук банктын белгиленген экономикалык ченеминен да төмөндөтүшү (30 пайыз) мүмкүн.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча беш ири аманатчынын жалпы карызы²⁰ банктар боюнча банк секторунун депозиттеринин жалпы көлөмүндө орточо 29,6 пайызды түзгөн.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча алты банк беш ири аманатчынын кетишине байланыштуу таасирге туруштук бере алышкан эмес (ликвиддүүлүк ченеми 30 пайыздык чекте): мында 2 ири банк, 3 орто банк жана 1 чакан банк.

Кредиттердин концентрациялануусу

Беш банкта беш ири карыз алуучунун потенциалдуу дефолту²¹ регулятивдик капиталды белгиленген экономикалык ченемден да төмөндөтүшү мүмкүн.

2013-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча беш ири карызгердин банктар боюнча жалпы карызы банк секторунун жалпы кредит портфелинде 11,9 пайызды түзгөн. Банктар боюнча беш ири карыз алуучунун концентрацияланышынын кыйла жогорку деңгээли 3 банкта белгиленген.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча 3 ири банк жана 2 орто банк 1ден 5 ири карыз алуучунун дефолтуна байланыштуу таасирлерге туруштук бере алышкан эмес, мында капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициенти²² 12 пайыздык чектүү деңгээлден төмөн түшөт.

²⁰ Банк боюнча беш ири аманатчынын карызынын суммасы болжолдонот.

²¹ Банк боюнча беш ири карызгердин жалпы карызын түшүндүрөт.

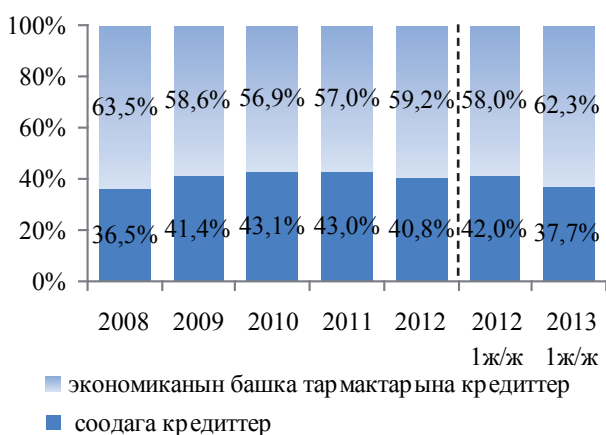
²² Улуттук банктын экономикалык ченемине ылайык 12 пайыздан кем болбоого тийиш.

2.2.3-таблица. Беш банктын кредиттеринин концентрациялануу тобокелдиги

Ири карызгерлердин саны, мында дефолт КДКны 12 % азайтышы мүмкүн

Ири банктар:	
Банк 1.	2
Банк 2.	3
Банк 3.	4
Орто банктар:	
Банк 1.	1
Банк 2.	3

2.2.16-график. Кредит портфелинин тармактык концентрацияланышы

Кредит портфелинин тармактык түзүмүндө айыл чарба тармагын кредиттөөнүн көбөйүүсүнүн алкагында соода кредиттеринин концентрациялануу деңгээлинин төмөндөөсү байкалган. Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча соодага кредиттердин үлүшү 42,0 пайыздан 37,7 пайызга чейин төмөндөгөн (2.2.16-график).

2.2.4. Рынок тобокелдиги жана “дуушарлануу” тобокелдиги

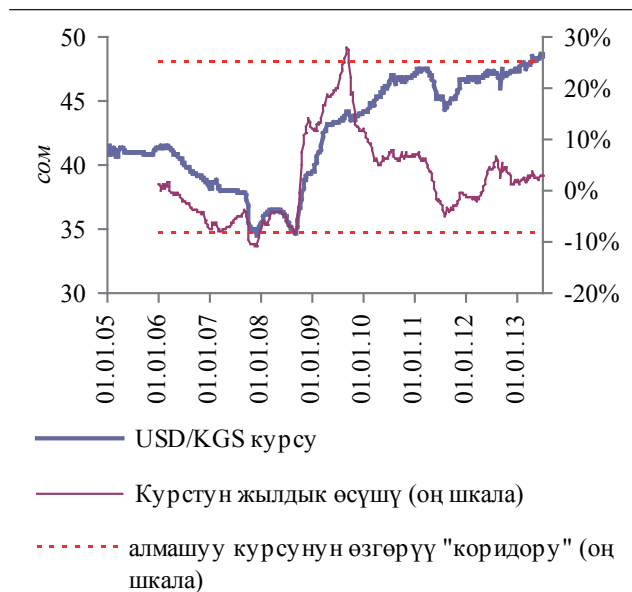
Рынок тобокелдиги валюталык жана пайыздык тобокелдик менен көрсөтүлгөн

Валюталык тобокелдик

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунун валюталык тобокелдиктин деңгээлинин 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда бир аз көбөйүүсү белгиленген (таза суммардык капиталдан 0,4 пайыздан 0,6 пайызга чейин). Валюталык тобокелдиктин көбөйүүсү коммерциялык банктардын ачык валюта позициясынын көбөйүүсүнө шартталган.

Көбөйүүгө карабастан, тике валюта тобокелдиги жалпысынан, төмөн деңгээлде калууда. Мында банктардын кредит портфелинин 41,9 пайызына потенциалдуу таасирин тийгизүү менен карыз алуучулардын карыздык милдеттенмесине басым жасоо аркылуу валюталык тобокелдиктин кредиттик тобокелдикке трансформациялуу тобокелдиги орун алып турат (4-кыстырма).

2.2.17-график. USD/KGS номиналдык алмашуу курсунун динамикасы

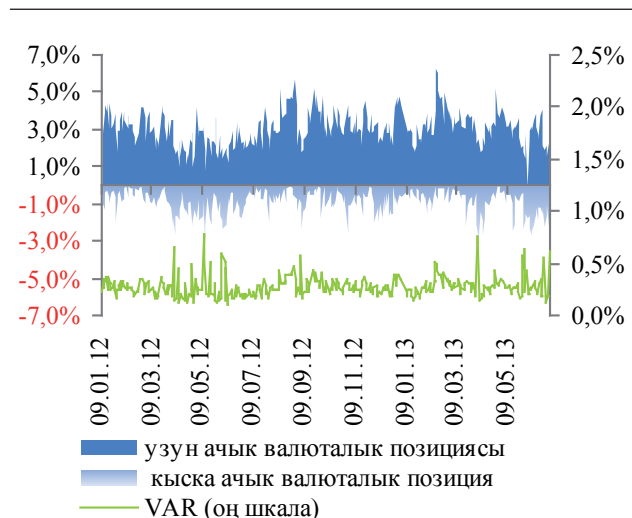
Жалпысынан, банктар активдердин жана милдеттенмелердин ачык валюта позицияларын Улуттук банктын экономикалык ченемдеринин лимиттеринин чегинде кармап турат.

Банк секторунун валюталык позициясын кайра баалоодон келип чыккан тобокелдик минималдуу деңгээлде турат (VAR: таза суммардык капиталдан 0,1-0,5 пайыз, 2.2.18-график).

Орточо алганда 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде он төрт банк АКШ долларында узун валюта позициясына ээ болушкан, демек, беш банк кыска позицияда кармалып турушкан (2.2.19-график).

2.2.18-график. Ачык валюта позициясынын (ОВП) кайра баалоо тобокелдигинин динамикасы (VAR)*

ТСКдан пайыздарда

2.2.19-график. Банктардын валюталык позициясы* бирдиктерде

* проблемалуу банктарды эске албаганда.

* проблемалуу банктарды эске албаганда.

4-кыстырма. Валюталык тобокелдиктин карыз алуучунун карыздык милдеттенмесине тийгизген таасирине баа берүү (кыйыр валюта тобокелдиги)

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча кредит портфелдин жалпы көлөмүндө 41,9 пайызды орду чет өлкө валютасында жабылган кредиттер түзгөн, мында карыз алуучулардын кирешелери улуттук валютада топтолгон (2.2.20-график). Демек, кредит портфелдин бул көлөмү валюта тобокелдигинин (кыйыр валюта тобокелдиги) таасири аркылуу кредиттик тобокелдикке дуушар болушу ыктымал.

Валюталык тобокелдиктин кредиттик тобокелдикке таасир этүүсүн кыйыр тастыктоо 2.2.21-графикте көрсөтүлгөн, анда кредиттердин төмөнкүдөй топтору боюнча классификацияланган үлүштөрү чагылдырылган:

- 1-топ – 8,3 пайыз, карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада генерирленет, ал эми кредиттери чет өлкө валютасында төлөнөт;
- 2-топ – 4,1 пайыз, карызгер тарабынан төлөнүүгө тийиш болгон негизги кирешелер жана кредиттер бирдей валютада.

2.2.20-график. Кредиттер тобу боюнча кредит портфели*

2.2.21-график. Классификацияланган кредиттердин кредиттер тобу боюнча үлүшү*

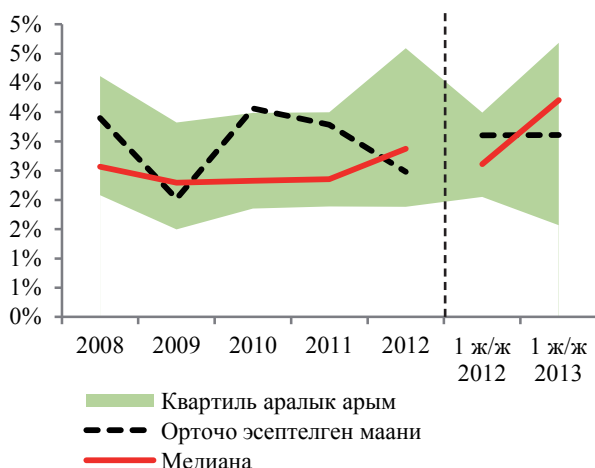
* графикке “Карызгердин негизги кирешелери чет өлкө валютасында генерирленет, ал эми кредиттери улуттук валютада төлөнөт” деген 3 топ камтылган эмес, анткени бул топтун кредит портфелинин үлүшү бир аз гана болгон (2013-жылдын биринчи жарым жылдыгына карата жалп кредит портфелде 0,4 пайыз).

2.2.21-графиктен көрүнүп тургандай, 1-топтогу кредиттердин сапаты 2-топто чагылдырылган кредиттерге караганда 2 эсеге төмөн.

Ошентип, 1-топ (карыз алуучунун негизги кирешелери улуттук валютада генерирленет, ал эми кредиттери чет өлкө валютасында төлөнөт) кыйыр валюталык тобокелдикке кыйла көбүрөөк дуушар болгон.

Пайыздык тобокелдик

2.2.22-график. Пайыздык тобокелдик динамикасы (VaR)
ТСКдан пайыздарда

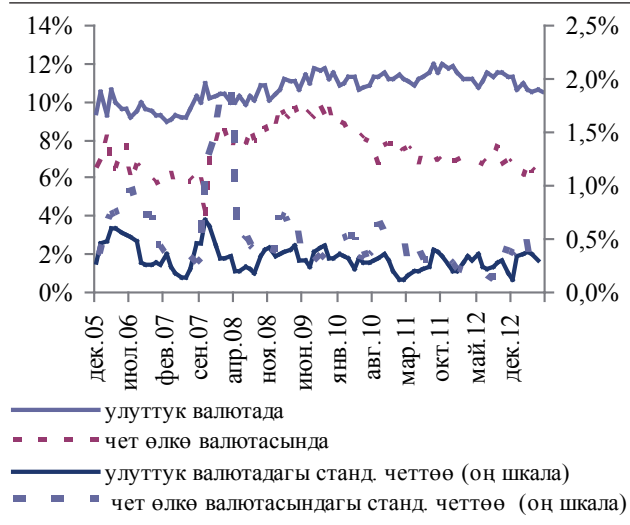
2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча, *пайыздык тобокелдиктин* бир аз көбөйгөндүгүнө карабастан, анын деңгээли, мурдагыдай эле, кыйла төмөнкү деңгээлде катталган.

Пайыздык тобокелдиктин (VAR) таза суммардык капиталдан 2,6 пайыздан 3,0 пайызга чейин жогорулоосу (же таза пайдадан 20,5 пайыздан 21,9 пайызга чейин) пайыздык чендердин өзгөрүүсүнөн көз каранды болгон финансылык активдер менен милдеттенмелер ортосунда төлөө мөөнөттөрү боюнча ажырымдын кеңейиши менен шартталган.

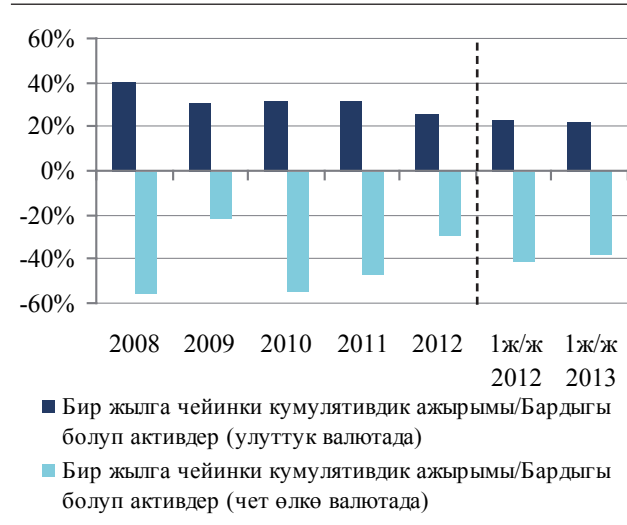
2008-жылдан 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгына чейинки мезгил аралыгында

пайыздык тобокелдиктин орточо өлчөмү (таза суммардык капиталдан 2-4 пайыз) жол берилген чекте болгон.

2.2.23-график. Жеке адамдардын мөөнөттүү депозиттеринин орточо салмактанып алынган пайыздык чендеринин динамикасы

2.2.24-график. Пайыздык тобокелдикке дуушар болгон активдердин жана милдеттенмелердин кумулятивдик ажырымы

“Дуушарлануу” тобокелдиги

Банктар аралык кредиттөөдө “дуушарлануу” тобокелдигине баа берүү ушул иликтөөнүн максаты болуп саналат, ал ликвиддүүлүк көйгөйүнүн келип чыгышында реакция жаратышы мүмкүн.

Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча банк секторунда банктар алдындагы карызынын суммардык капиталга карата катышы 50 пайыздан ашкан 4 банк аныкталган.

Карыз алуучу банктын төлөөгө жөндөмсүздүгү шартында, капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициенти чектүү деңгээлин аткара албаган бир банк гана жабыркайт. Ушундан кийин “дуушарлануу” чынжырчасы үзүлөт.

Бүтүндөй алганда, баалуу кагаздардын олуттуу көлөмүнүн жоктугунда жана өз ара кредиттөөнүн салыштырганда азыраак көлөмдө болушунда банк секторунда банктар боюнча төлөөгө жөндөмсүздүктөн келип чыккан тобокелдикке сандык баа берүү, банк секторунда “дуушарлануу” тобокелдигинин төмөн деңгээлде экендигин көрсөтүп турат.

5-кыстырма. Кыргызстандын банк секторунун «Базель II» стандарттары боюнча капиталга карата талаптарга ылайык келүүсүнө баа берүү (рынок жана операциялык тобокелдиктерин эске алуу менен)

К2.1 капиталдын шайкештигин эсептөө төмөнкү формула боюнча ишке ашырылган²³:

TCK

$K2.1 = \frac{TCK}{KT + 8,33*(PT + OT)}$, мында

$KT + 8,33*(PT + OT)$

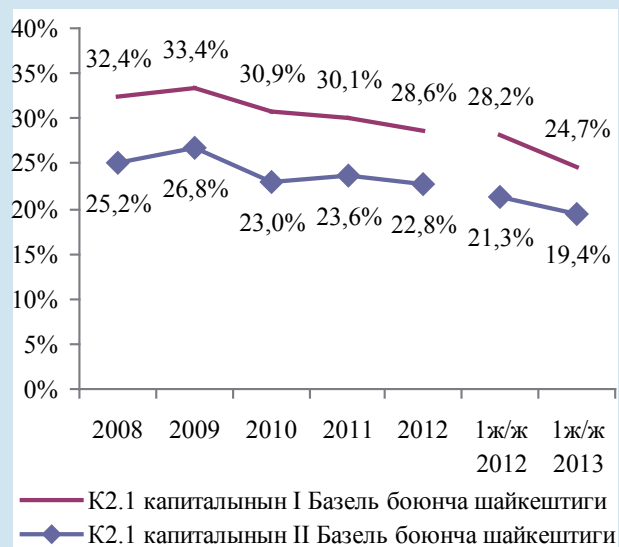
KT – Кредиттик тобокелдик боюнча салмактанып алынган активдер;

PT – Рыноктук тобокелдик алдында талап кылынган капитал;

OT – Операциялык тобокелдик алдында талап кылынган капитал.

²³ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

2.2.25-график. Капиталдын I жана II Базель боюнча шайкештиги (K2.1)

Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата капиталдын шайкештик коэффициентинин (K2.1) Базель II стандарттарына ылайык, б.а. рыноктук жана операциялык тобокелдикти эске алуу менен 19,4 пайызды түзгөн. Мында капиталдын шайкештик коэффициентинин күндөлүк маанисинин рыноктук жана операциялык тобокелдиктерди эске албаганда айкын деңгээли (Базель I боюнча) 24,7 пайыз (2.2.25-график) чегинде катталган.

Мында, кароого алынып жаткан мезгил ичинде Базель II ылайык операциялык тобокелдик алдында талап кылынган капиталдын бааланган өлчөмү 1,5 млрд. сомду, рынок тобокелдиги алдында капиталдын бааланган көлөмү 0,6 млрд. сомду түзгөн.

2.3. Стресс-тесттер

2.3.1. Макроэкономикалык таасирлердин банк секторуна тийгизген таасирлерине макростресс-тестирлөө²⁴

Жалпысынан, кезектеги кыйла жогорку капиталдаштыруу банк тутумуна макроэкономикалык таасирлердин каралган сценарийлерине туруштук берүүгө өбөлгө түзөт. Мында, ИДӨнүн 10 пайызга терс өсүш арымынын сценарийине 3 банк, улуттук валютанын девальвацияланышы менен коштолгон, ИДӨнүн 10 пайызга терс өсүш арымынын сценарийине банк туруштук бере алган эмес.

Бул макростресс-тестирлөөнү жүргүзүү (эконометриялык үлгүнүн негизинде) кредиттик тобокелдиктердин жана улуттук валютанын курсунун өзгөрүү тобокелдигинин материализацияланышына алып келген, макроэкономикалык таасирлердин ишке ашышында банк секторунун көз карандылыгына баа берүүгө багытталган.

Макроэкономикалык таасирлердин банктардын капиталынын жеткиликтүүлүк көрсөткүчтөрүнө тийгизген таасирине баа берүү максатында төмөнкүдөй сценарийлер каралган:

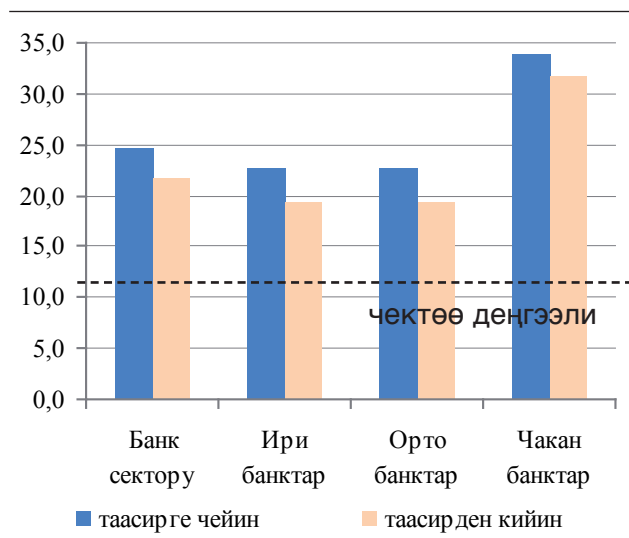
1-сценарий – ИДӨнүн терс өсүш арымы 5 пайызды түзөт;

2-сценарий – ИДӨнүн терс өсүш арымы 10 пайызды түзөт;

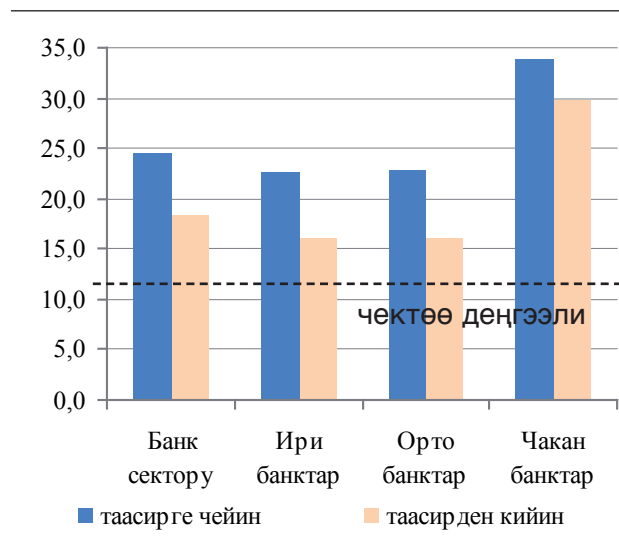
3-сценарий – ИДӨнүн терс өсүш арымы 10 пайызды түзөт жана сомдун курсунун 50 пайызга төмөндөөсү менен коштолот;

“1-сценарий” ишке ашырылган шартта (2.3.1-график) банк секторунун капиталынын жеткиликтүүлүк коэффициенти 24,7 пайыздан (2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча) 21,7 пайызга чейин (2.3.1-таблица) төмөндөшү мүмкүн. Бардык банктар бул сценарийдин ишке ашырылышынын натыйжаларына туруштук бере алышат.

2.3.1-график. «1-сценарийдин» капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициентине тийгизген таасири пайыздар

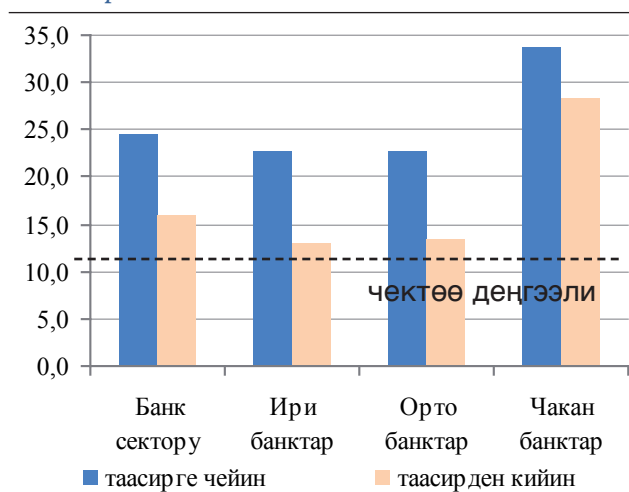
2.3.2-график. «2-сценарийдин» капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициентине тийгизген таасири пайыздар

²⁴ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

“2-сценарий” ишке ашырылган шартта, банктардын капиталынын жеткиликтүүлүк коэффициенттери 5,6 п.п., 19,1 пайызга чейин төмөндөшү мүмкүн (2.3.2-график). Мында ири жана орто банктардын тобу боюнча капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициенттери 16,8 пайызга чейин төмөндөшү ыктымал (2.3.1-таблица). Таасир этүү сценарийине 3 банк туруштук бере алышкан эмес, банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүндө алардын үлүшү отчеттук мезгилдин акырына карата 16,8 пайызды түзгөн.

2.3.3-график. «3-сценарийдин» капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициентине тийгизген таасири пайыздар

“3-сценарийди” ишке ашыруу капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициентинин 8,0 п.п., 16,7 пайызга чейин төмөндөөсүнө алып келиши мүмкүн. Ошону менен бирге эле, капиталынын жеткиликтүүлүк коэффициенттери, тиешелүүлүгүнө жараша 14,0 жана 14,2 пайызга төмөндөшү мүмкүн болгон (2.3.1-таблица) ири жана орто банктар (2.3.3-график), бир кыйла туруктуураак болуп саналышат. Бул таасирге беш банк туруштук бере алышкан эмес, 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата банк секторунун активдеринин жалпы көлөмүндө алардын үлүшү 44,1 пайызды түзгөн.

2.3.1-таблица. Макроэкономикалык таасирлердин КДКга таасирине стресс-тестирлөөнүн натыйжалары пайыздарда

	Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар
1-сценарий – ИДӨнүн терс өсүш арымы 5 пайызды түзөт	21,7	19,6	19,6	31,9
2-сценарий - ИДӨнүн терс өсүш арымы 10 пайызды түзөт	19,1	16,8	16,8	30,2
3-сценарий - ИДӨнүн терс өсүш арымы 10 пайызды түзөт жана сомдун курсунун 50 пайызга төмөндөөсү менен коштолот	16,7	14,0	14,2	28,9

2.3.2. Кредиттик тобокелдикти, ликвиддүүлүк тобокелдигин жана рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары²⁵

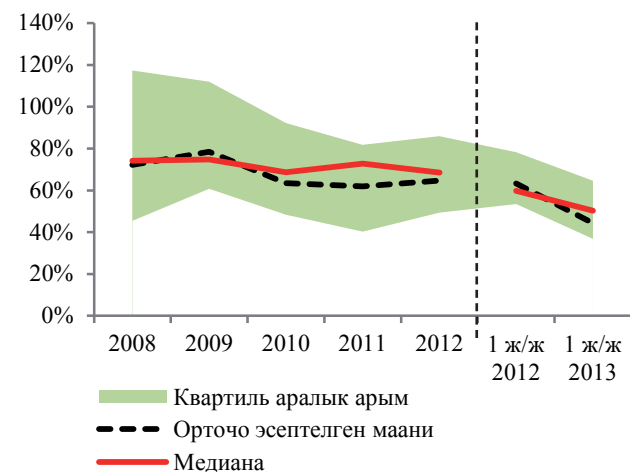
Кредиттик, пайыздык жана валюталык тобокелдиктердин таасир этүүсүндө банк секторунун бекемдүүлүгүнүн запастарын эсептөө максатында «кайтарым» стресс-тестирлөө ыкмасы колдонулган, ал тобокелдик факторунун чектүү өзгөрүүсүн аныктоого мүмкүнчүлүк берет, натыйжада, капиталдын шайкештик деңгээли жана ликвиддүүлүк деңгээли Улуттук банктын экономикалык ченемдеринин лимиттеринин минималдуу деңгээлине чейин түшөт.

Банк секторун “кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары көрсөткөндөй, мурдагыдай эле, банктардын капиталынын жеткиликтүү шайкештик деңгээли жана ликвиддүүлүктүн олуттуу запасы байкалууда, бул банк секторунун тиешелүү деңгээлде туруктуулугун тастыктап турат.

²⁵ Проблемалуу банктарды эске албаганда.

Ликвиддүүлүк тобокелдигин “кайтарым” стресс-тестирлөө

2.3.4-график. Депозиттердин агылып чыгуу өлчөмү, мында КЗ 30 пайызга чейин төмөндөйт кардарлардын депозиттеринин жалпы көлөмүндө пайыздарда

Банк секторунун ликвиддүүлүк тобокелдигине баа берүү үчүн калайык-калктын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин массалык агылып чыгуусунун Улуттук банктын күндөлүк ликвиддүүлүк боюнча экономикалык чененити бузбай туруп ордун жабууга жөндөмдүү ликвиддүү активдеринин запасы эсептелген:

Таасир – жеке адамдардын жана финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин агылып чыгуусунун максималдуу көлөмү, ал ликвиддүүлүк ченемин 30 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары көрсөтүп тургандай, (2.3.4-график) 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгына карата абал боюнча банк секторунун ликвиддүү активдеринин айкын көлөмү калайык-калктын жана

финансылык эмес ишканалардын депозиттеринин жалпы көлөмүндө орточо 44,4 пайыз агылып чыгуунун ордун жабууга жөндөмдүү (2.3.2-таблица).

Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө

Кредиттик тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө аркылуу кредит портфелде “классификацияланбаган” кредиттердин²⁶ максималдуу жол берилген үлүшү эсептелген, ал “классификациялангандардын” категориясына өтүүдө капиталдын жеткиликтүүлүк деңгээлин чектүү деңгээле 12 пайызга чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

Бул ыкма банктардын буфердик капиталынын запасын аныктоого мүмкүндүк берет, ал “классификацияланбаган” кредиттердин “классификацияланган” кредиттерге²⁷ өтүп кетишине байланыштуу, РППУ боюнча кошумча чегерүүлөрдүн ордун жаба алат.

Мындан тышкары, бул ыкма классификацияланган кредиттердин максималдуу өсүш арымын эсептөөгө мүмкүнчүлүк берет, мында капиталдын шайкештиги (К2.1) 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөйт.

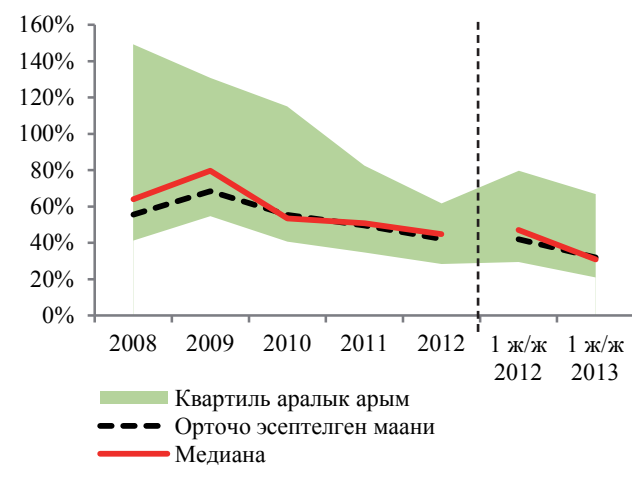
“Кайтарым” стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча “классификациялангандар” категориясына өткөн “классификацияланбаган” кредиттердин максималдуу жол берилген үлүшү банк сектору боюнча орточо 31,9 пайызды (2.3.5-график) түзгөн.

Ошентип, банк сектору кредит портфелинин сапатынын олуттуу начарлоосуна туруштук бере алат, анын ордун жабуу үчүн таза суммардык капиталдан орточо 51,4 пайызга чейин кошумча РППУ түзүү талап кылынат (2.3.6-график).

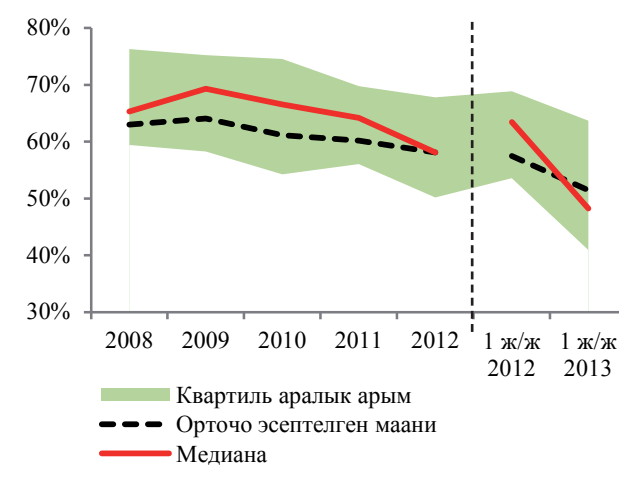
²⁶ Тобокелдиксиз болуп саналган, “нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²⁷ Мында, “иштеп жаткан” кредиттердин “классификацияланган” кредиттердин категориясына өтүшү үч категория (“субстандарттык”, “шектүү” жана “жоготуулар”) боюнча бирдей жүрөт.

2.3.5-график. “Иштеп жаткан”²⁸ кредиттердин “классификацияланган” кредиттерге²⁹ өтө турган максималдуу жол берилген үлүшү классификацияланбаган кредиттерден пайыздарда

2.3.6-график. Кошумча РППУ, мында аларды түзүүдө КДК 12 пайызга чейин төмөндөйт ТСКдан пайыздарда

Банктар арасында эки банк кредиттик тобокелдикке кыйла көбүрөөк дуушар болушкан, алар үчүн кредиттердин орточо 9,3 пайызы “классификацияланган” кредиттер категориясына өтүшү капиталынын жеткиликтүүлүк коэффициентин 12 пайыз чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн.

Рыноктук тобокелдик (пайыздык жана валюталык тобокелдиктер)

Жалпысынан алганда, рыноктук тобокелдикти “кайтарым” стресс-тестирлөө көрсөтүп тургандай, банк секторунун 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында тике пайыздык жана валюталык тобокелдикке бир аз көз карандылыгы бар.

Пайыздык тобокелдик

1-таасир – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөөсү, мында капиталдын шайкештик деңгээли чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары банк секторунун тике пайыздык тобокелдикке бир аз ийкемдүүлүгүн көрсөтүп турат. Кредиттер боюнча пайыздык чендердин орточо деңгээлинин 16,7 пайыздык пунктка төмөндөөсү капиталдын шайкештигин 12 пайыздык деңгээлге чейин төмөндөтүшү мүмкүн (2.3.2-таблица).

2-таасир – кредиттер боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендин төмөндөөсү, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары көрсөтүп тургандай, кредиттер боюнча пайыздык чендердин 4,8 пайыздык пунктка төмөндөөсүндө коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин түшөт (2.3.2 -таблица).

Жалпысынан алганда, стресс-тестирлөөнүн натыйжалары боюнча банк сектору төмөнкү деңгээлдеги пайыздык тобокелдикке ээ.

Валюталык тобокелдик (кайра баалоо тобокелдиги)

Банк секторунун валюталык тобокелдигине баа берүү үчүн АКШ доллары курсунун мак-

²⁸ “Нормалдуу” категориясындагы кредиттерди эске албаганда.

²⁹ Мында капиталдын жеткиликтүүлүк коэффициенти 12 пайыздык деңгээлге чейин төмөндөйт.

сималдуу өсүш арымы/төмөндөөсү эсептелген, ал капиталдын шайкештигине жана таза пайдага таасирин тийгизет.

1-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш арымы/төмөндөөсү, мында капиталдын шайкештик деңгээли (К2.1) чектүү деңгээлге чейин (12 пайыз) төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнү эсептөөлөр банк секторунда активдерди жана милдеттенмелерди кайра баалоо тобокелдиги төмөн деңгээлде экендигин көрсөтүп турат. Балансты кайра баалоодон тарткан чыгым капиталдын шайкештигин чектүү деңгээлге чейин төмөндөтүүсү үчүн, USD/KGS курсунун өсүш арымы/төмөндөөсү орточо алганда 978,1 пайызды түзүшү зарыл, бул тике валюталык тобокелдикке азыраак көз каранды экендигин тастыктайт (2.3.2-таблица).

2-таасир – USD/KGS курсунун максималдуу өсүш арымы/төмөндөөсү, мында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт.

Стресс-тестирлөөнүн натыйжалары көрсөтүп тургандай, USD/KGS курсунун 142,2 пайызга өсүш /төмөндөө арымында коммерциялык банктардын таза пайдасы нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөйт (2.3.2 -таблица).

2.3.2-таблица. Кайтарым стресс-тестирлөөнүн жалпы жыйынтыктары 2013-жылдын 30-июнундагы абалга карата

		Банк сектору	Ири банктар	Орто банктар	Чакан банктар	Чет өлкөлүк банктар	Ата мекендик банктар
Кредиттик тобокелдиктер							
1-таасир	«Классификацияланган» категорияга өтүп кеткен классификацияланбаган кредиттердин үлүшү, <i>пайыздарда</i>	31,9	25,5	27,9	70,2	37,0	27,7
Пайыздык тобокелдик							
1-таасир	КДК 12%га чейин төмөндөгөн кредиттер боюнча пайыздык чендердин төмөндөөсү, <i>пайыздык пункттарда</i>	16,7	13,3	14,9	36,4	18,9	14,8
2-таасир	Таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөгөн, кредиттер боюнча пайыздык чендердин төмөндөөсү, <i>пайыздык пункттарда</i>	4,8	7,3	2,3	2,7	7,4	2,6
Валюталык тобокелдик							
1-таасир	КДК 12%га чейин төмөндөгөн USD/ KGS (\pm) курсунун өсүш арымдары, <i>пайыздарда</i>	978,1	1 249,7	659,5	1 309,0	1 809,7	643,7
2-таасир	Таза пайда нөлдүк деңгээлге чейин төмөндөгөн, USD/ KGS (\pm) курсунун өсүш арымы, <i>пайыздарда</i>	142,2	335,1	52,8	51,7	349,4	58,8
Ликвиддүүлүк тобокелдиги							
1-таасир	Учурдагы ликвиддүүлүк коэффициенти 30%га чейин төмөндөгөн, депозиттердин жалпы көлөмүнөн кардарлардын депозиттеринин үлүшүнүн агып чыгып кетиши, <i>пайыздарда</i>	44,4	41,9	41,6	61,0	41,9	47,7

2.3.3. Банк секторунун кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөө

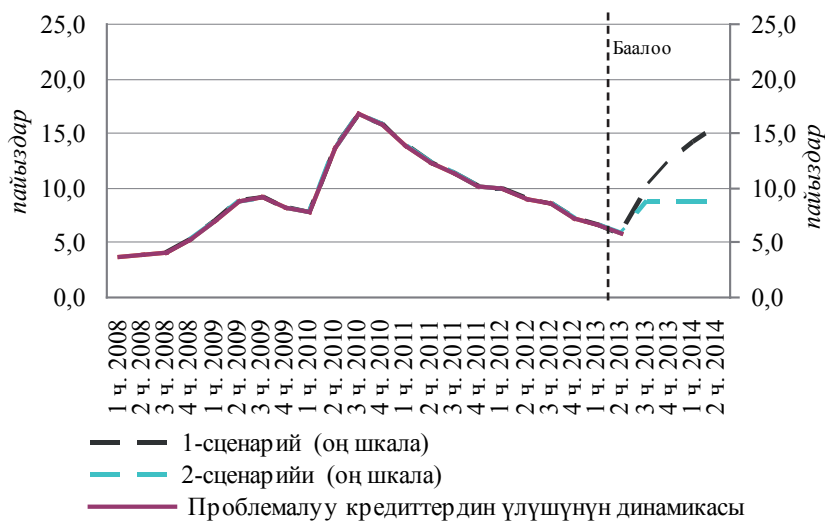
Стресс-тестирлөө кредит портфелдеги проблемалуу кредиттердин үлүшүнүн динамикасын жана ага таасирин тийгизген факторлорду мүнөздөгөн эконометриялык үлгүнүн негизинде жүргүзүлгөн.

Банктык финансылык өзгөрүлмөлүүлөрдүн банк секторунун кредит портфелиндеги көйгөйлүү кредиттердин үлүш динамикасына катышына баа берүү максатында төмөнкүдөй сценарийлер каралган:

1) Кредиттердин активдерде үлүшүнүн 10 пайызга кыскарышы, ал жыл ичинде левераждын 150 пайызга өсүшү (активдердин таза суммардык капиталга карата катышы) менен коштолгон.

Кредит портфелде көйгөйлүү кредиттердин үлүшүнүн 9,9 пайыздык пунктка, 15,8 пайыз деңгээлине чейин көбөйүүсү, бул стресс-тести ишке ашыруунун натыйжасы болуп калышы мүмкүн.

2.3.7-график. Көйгөйлүү кредиттердин үлүшүнүн өзгөрүү динамикасына баа берүү

2) Банк секторунун кредиттеринин көлөмүнүн 10 пайызга төмөндөөсү.

Көйгөйлүү кредиттердин үлүшүнүн 2,8 пайыздык пунктка, 8,7 пайыз деңгээлине чейин көбөйүүсү, бул стресс-тести ишке ашыруунун натыйжасы болуп калышы мүмкүн.

2.3.3-таблица. Банк секторунун кредиттик тобокелдигин стресс-тестирлөөнүн натыйжалары пайыздарда

	Кредит портфелдеги көйгөйлүү кредиттердин үлүшү
1-сценарий – Кредиттердин активдерде үлүшүнүн 10 пайызга кыскарышы жана левераждын 150 пайызга өсүшү	15,8
2-сценарий – банктардын кредиттеринин көлөмүнүн 10 пайызга төмөндөөсү	8,7

III. БАНКТЫК ЭМЕС ФИНАНСЫ-КРЕДИТТИК МЕКЕМЕЛЕР

БФКМдер системасынын абалы жалпысынан туруктуу жана бекем. Банктык эмес сектордо көйгөйлүү кредиттердин үлүшү кыйла төмөн бойдон калууда (кредит портфелдин жалпы көлөмүндө 3,4 пайыз).

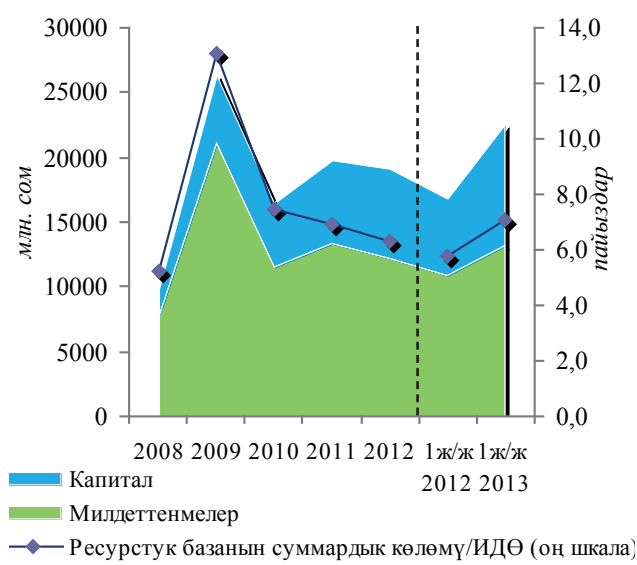
Жогорку институционалдык концентрация сакталып турат (микрофинансылык рыноктун) (67,2 пайызы үч ири БФКМдин үлүшүнө туура келет).

Кредиттер боюнча орточо алынган пайыздык чендин акырындап төмөндөө тенденциясы уланууда, буга БФКМдердин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын азаюусу себеп болуп саналат.

2013-жылдын 30-июнуна карата абал боюнча Кыргыз Республикасында Улуттук банк тарабынан лицензияланууга жана иши жөнгө салынууга тийиш болгон банктык эмес финансы-кредиттик мекемелер системасы төмөнкүлөрдү камтыган: адистештирилген финансы-кредиттик мекеме – “Кредиттик союздардын финансы компаниясы” ААКсы; 153 кредиттик союзу; 278 микрофинансылык уюмдарды (анын ичинде 4 микрофинансылык компания, 210 микрокредиттик компания жана 64 микрокредиттик агенттик) жана 334 алмашуу бюролорун.

Ресурстар

3.1-график. БФКМдин милдеттенмелеринин жана капиталынын динамикасы

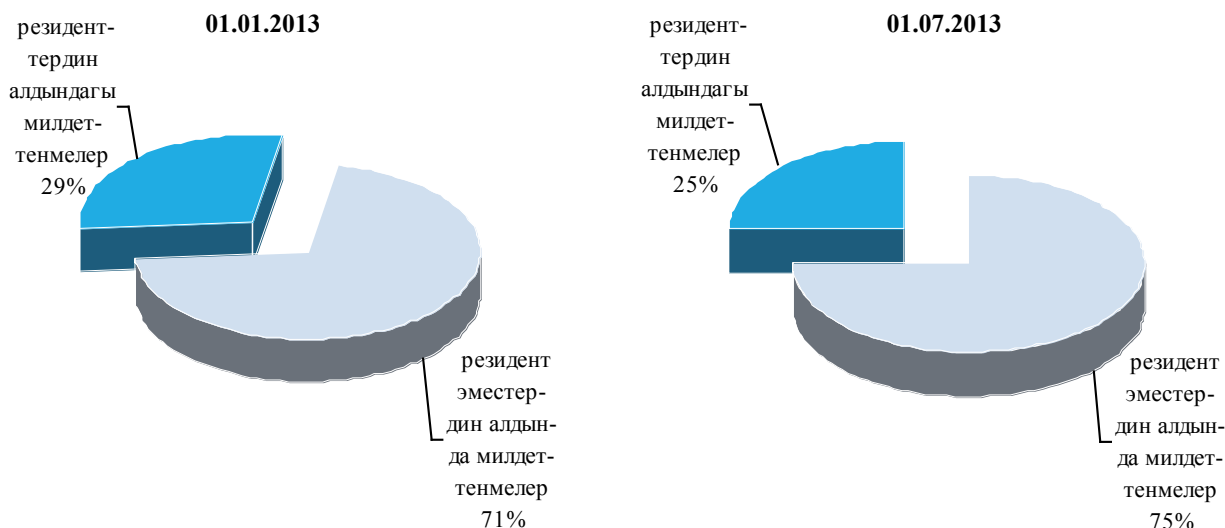
Булак: Улуттук банк

Эскертүү: 2012-жылдын аягынан баштап, БТиП эске алынбай көрсөтүлгөн

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКМдер милдеттенмеси өткөн жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 23,0 пайызга көбөйгөн жана 13 391,2 млн. сом өлчөмүндө калыптанган. БФКМдер капиталы отчеттук мезгилде 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 55,5 пайызга өскөн жана 9 239,7 млн. сом (3.1-график) чегинде катталган. Ресурстук базанын өсүшү, негизинен, уставдык капиталдын жана БФКМдердин жалпы камдарынын көбөйүүсүнө, ошондой эле банктык эмес секторду тышкы каржылоонун көбөйүүсүнө шартталган.

БФКМдердин ресурстук базасынын негизги көлөмү (3.2-график) резидент эместерден алынган кредиттерге туура келет.

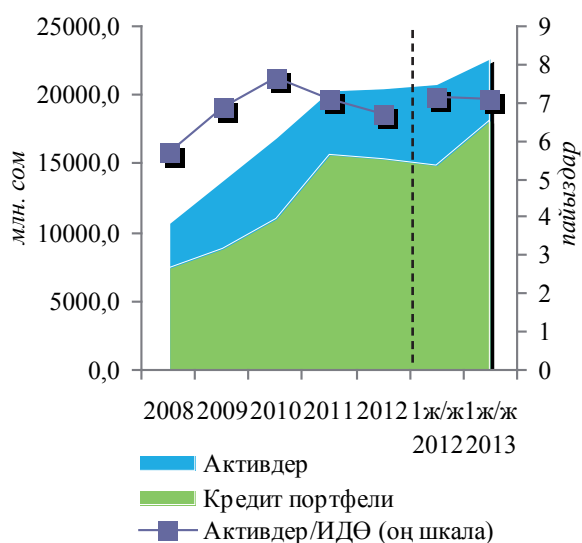
3.2-график. Резиденттер түрү боюнча милдеттенмелердин түзүмү

Булак: Улуттук банк

Активдер

3.3-график. БФКМдин активдеринин жана кредиттеринин динамикасы

Булак: Улуттук банк

Эскертүү: 2012-жылдын аягынан баштап, БТИП эске алынбай көрсөтүлгөн

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчеттогу маалыматтар боюнча БФКМдердин чогуу алгандагы активдери³⁰ отчеттук мезгил ичинде 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 8,5 пайызга көбөйүү менен 22 630,8 млн. сомду түзгөн. Бул өсүш БФКМдердин кредит портфелинин өсүшүнүн эсебинен камсыз болгон (3.3-график).

БФКМдердин негизги иш багыты болуп, кредиттөө саналат. Отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча БФКМдер кредит портфелинин өсүшү 21,1 пайызды түзүү менен 18 144,1 млн. сом өлчөмүндө түптөлгөн (3.3-график).

Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча карызгерлердин саны 460 787 (2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 3,9 пайызга төмөндөө жүргөн) түзгөн.

³⁰ Мында жана мындан ары кош эсепке алууга жол бербөө максатында, БФКМдердин активдери жана кредит портфели "Кредиттик союздардын Финансы компаниясы" ААКсынын маалыматтарын эсепке алуусуз сунушталган, анткени кредиттер аларды кайра кредиттешкен кредиттик союздарга берилген.

3.1-таблица. БФКМдердин активдеринин түзүлүшү

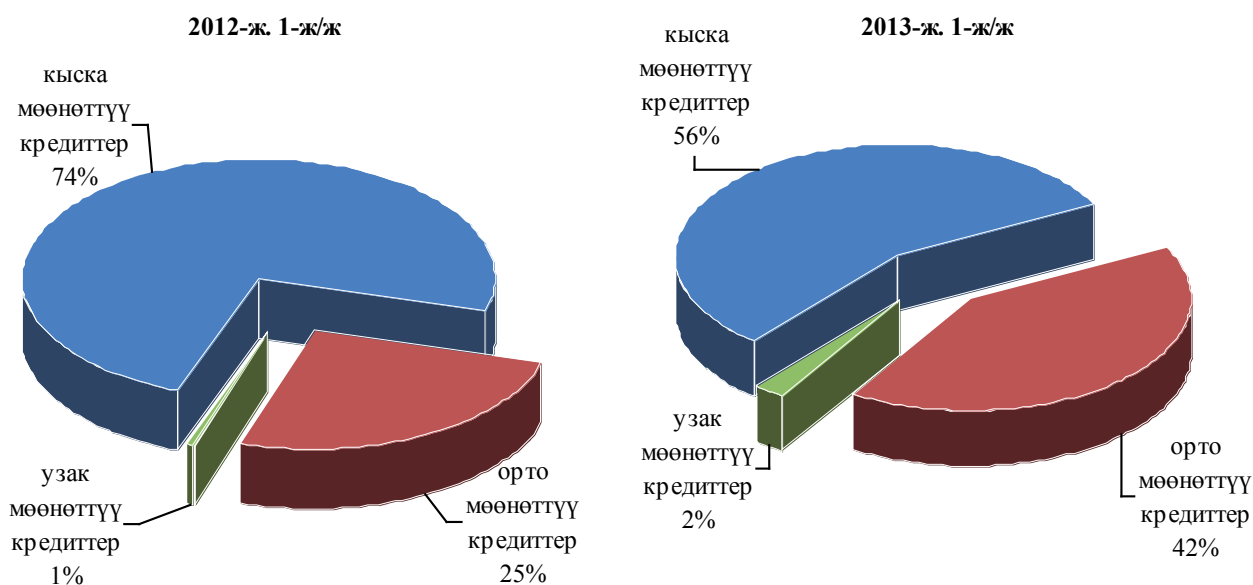
	2011		2012		1-ж/ж 2012		1-ж/ж 2013	
	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %	млн. сом	үлүшү, %
а. Финансылык активдер, анын ичинде:	18 231,9	89,5	19 597,8	95,9	19 607,1	94,0	20 554,5	90,8
кредиттер жана насыялар*	15 730,4	86,3	15 405,5	78,6	12 036,4	61,4	17 724,5	86,2
коммерциялык банктардагы корреспонденттик эсептер	1 383,1	7,6	2 265,1	11,6	18,5	0,1	149,9	0,7
коммерциялык банктардагы депозиттер	789,1	4,3	1 131,1	5,8	2 963,2	15,1	2 357,9	11,5
жана башка финансылык активдер	329,3	1,8	796,1	4,1	4 589,0	23,4	322,2	1,6
б. Финансылык эмес активдер, анын ичинде:	2 136,8	10,5	842,6	4,1	1 255,4	6,0	2 076,3	9,2
негизги каражаттар	832,5	39,0	744,9	88,4	656,3	52,3	672,4	32,4
жана башка финансылык активдер	1 304,3	61,0	97,7	11,6	599,1	47,7	1 403,9	67,6
Бардыгы болуп активдер	20 368,7	100,0	20 440,4	100,0	20862,5	100,0	22630,8	100,0

Булагы: Улуттук банк

* РППУну эске алуусуз

БФКМдер тарабынан берилген кредиттер, мурдагыдай эле, кыска мөөнөттүү мүнөзгө ээ. Мында, 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча орто мөөнөттүү кредиттик ресурстардын салыштырма салмагынын көбөйүүсүнүн алкагында кыска мөөнөттүү кредиттердин үлүшүнүн төмөндөөсү белгиленген (3.4-график).

3.4-график. БФКМдер кредит портфелинин төлөө мөөнөттөрү боюнча түзүмү

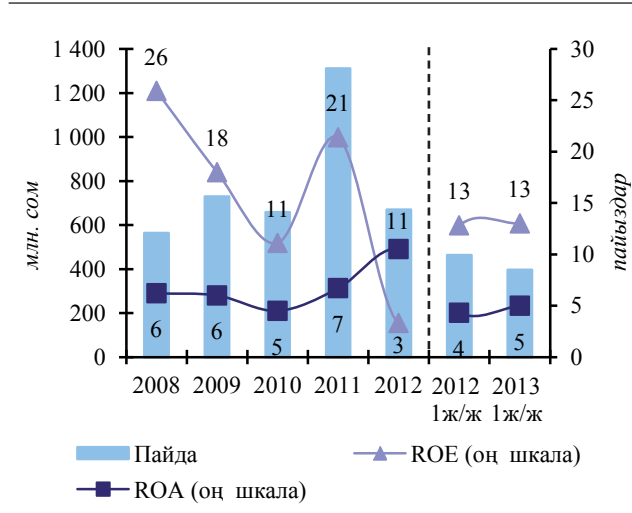
БФКМдердин кредит портфелинин көбүрөөк бөлүгү багытталган негизги аймактардын катарында (чогуу алгандагы кредит портфелде 65,4 пайыз) Ош, Жалал-Абад жана Чүй областы, ошондой эле Бишкек (3.2-таблица) шаары калат.

3.2-таблица. БФКМдер кредит портфелинин географиялык түзүлүшү

	2012 1 ж/ж		2013 1 ж/ж	
	млн. сом	үлүш, %	млн. сом	үлүш, %
Бишкек ш. жана Чүй областы	4684,8	31,3	5974,3	32,9
Жалал-Абад областы	2326,8	15,5	2714,3	15,0
Ош областы	2633,2	17,6	3172,7	17,5
Баткен областы	1287,9	8,6	1731,5	9,5
Ысык-Көл областы	1415,8	9,5	1797,5	9,9
Нарын областы	1099,0	7,3	1180,3	6,5
Талас областы	1020,0	6,8	1398,3	7,7
Кыргыз Республикасынын чегинен тышкары	513,2	3,4	175,2	1,0
Бардыгы болуп	14980,7	100,0	18144,1	100,0

Кирешелүүлүк

3.5-график. БФКМдин көрсөткүчтөрүнүн жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы*

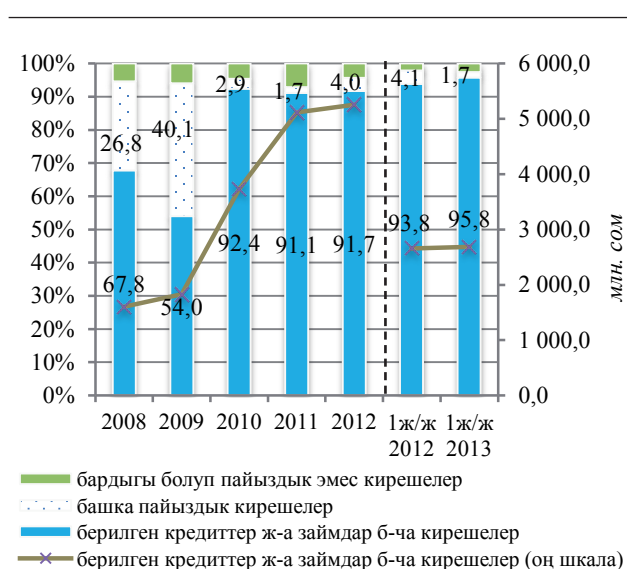

Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКМдердин чогуу алгандагы пайдасы 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 14,5 пайызга төмөндөгөн жана 396,3 млн. сомду түзгөн (3.5-график). ROA жана ROE индикаторлорунун өзгөрүүсү отчеттук мезгилдин жыйынтыгы боюнча бир аз гана чекте катталган.

БФКМдер кирешелеринин калыптанышында кыйла олуттуу статья болуп, мурдагыдай эле, берилген кредиттер жана займдар саналат, алар отчеттук мезгилде 2 688,2 млн. сомду (3.6-график) түзгөн.

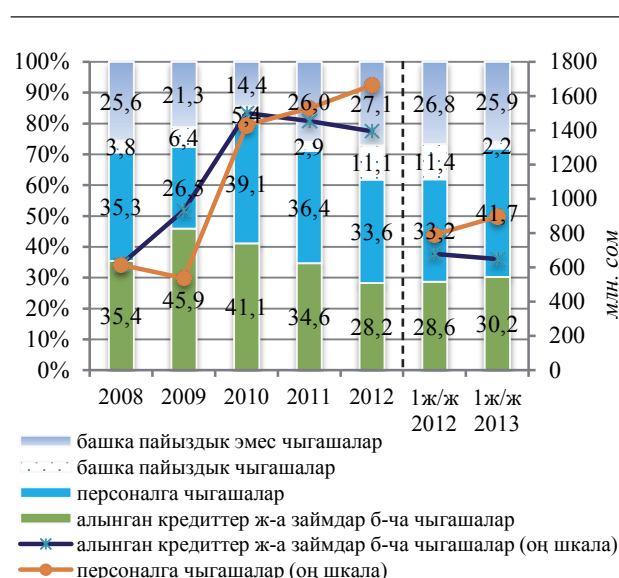
БФКМдер чыгашалар түзүмүндө персоналга кеткен сарптоолордун жана алынган кредиттер жана займдар боюнча чыгашалардын үлүшүнүн өсүшү белгиленген (3.7-график).

3.6-график. БФКМдин киреше түзүмү

Булак: Улуттук банк

3.7-график. БФКМдин чыгаша түзүмү

Булак: Улуттук банк

Негизги тобокелдиктер

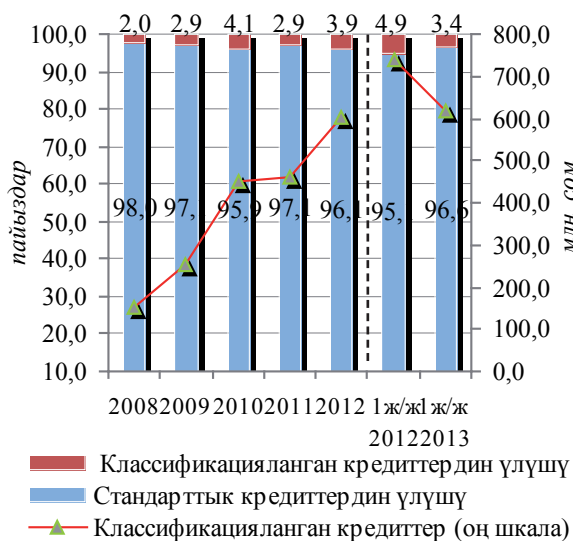
БФКМдердин жөнгө салынган ишиндеги тобокелдиктердин негизги факторлору болуп, кредит портфелдин сапаты, тармактык жана институционалдык концентрация, ошондой эле БФКМдердин тышкы карызы саналат.

БФКМдердин кредит портфелинин сапаты

Кароого алынып жаткан мезгил ичинде кредит портфелдин көлөмүнүн көбөйүүсүнүн жана көйгөйлүү кредиттердин номиналдык көлөмүнүн төмөндөөсүнүн алкагында кредит портфелдин сапатынын бир аз жогорулоосу байкалган (121,4 млн. сомго же 16,4 пайызга төмөндөө жүргөн, 3.8-график).

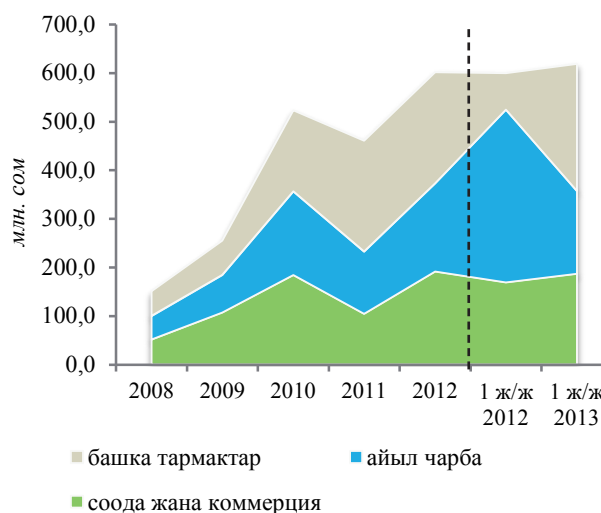
2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча БФКМдердин классификацияланбаган кредиттер түзүмүндө тейленбеген айыл-чарба кредиттеринин үлүшү кыскарган (2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 52,1 пайызга) жана БФКМдердин классификацияланбаган кредиттеринин жалпы көлөмүндө тейленбеген соода кредиттеринин үлүшү (10,3 пайызга) көбөйгөн (3.9-график).

3.8-график. БФКМдин кредит портфелинин сапаты

Булак: Улуттук банк

3.9-график. БФКМдин классификацияланган кредиттеринин экономиканын тармактары боюнча түзүмү

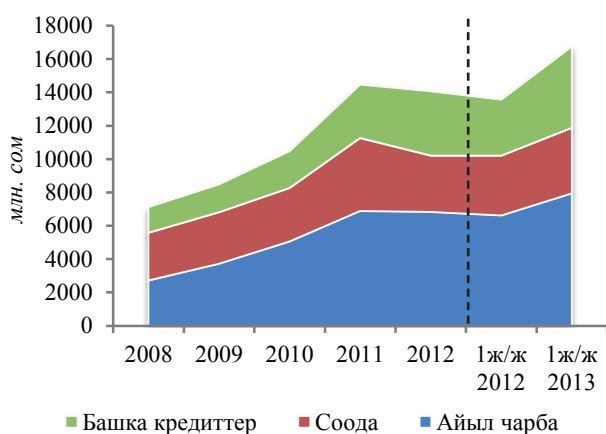

Булак: Улуттук банк

Тармактык концентрация

БФКМдердин кредит портфели, мурдагыдай эле, айыл чарбасында (4БФКМдердин кредиттеринин жалпы көлөмүндө 3,8 пайыз) жана соодада (кредит портфелдин жалпы көлөмүндө 23,9 пайыз, 3.10-график) топтолгон. Айыл –чарбасын кредиттөө табигый-климаттык шарттарга жана республиканын аймактарындагы калктын кирешелеринин анчалык жогору болбогондугуна байланыштуу жогорку деңгээлдеги тобокелдиктер менен коштолгон.

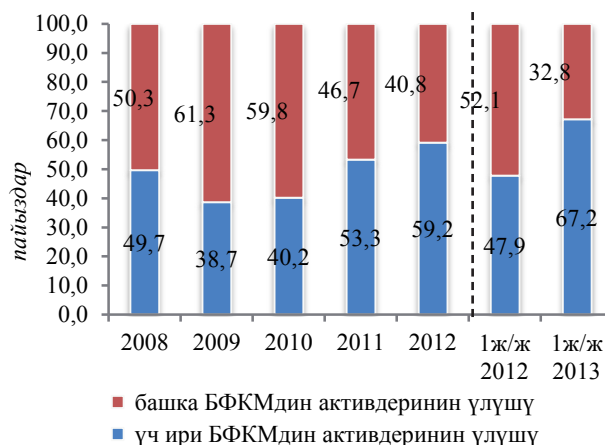
3.10-график. БФКМдер кредит портфелинин тармактык түзүмү

Булак: Улуттук банк

Эскертүү: Бир мезгилдин акырына маалыматтар

3.11-график. БФКМдер активдеринин институционалдык түзүмү

Булак: Улуттук банк

Институционалдык концентрация

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча үч ири БФКМдин активдеринин үлүшү БФКМдер системасынын активдеринин жалпы көлөмүндө 67,2 пайызды түзгөн (3.11-график).

6-кыстырма. БФКМдер системасынын ишине концентрациялануу индекстеринин негизинде баа берүү³¹

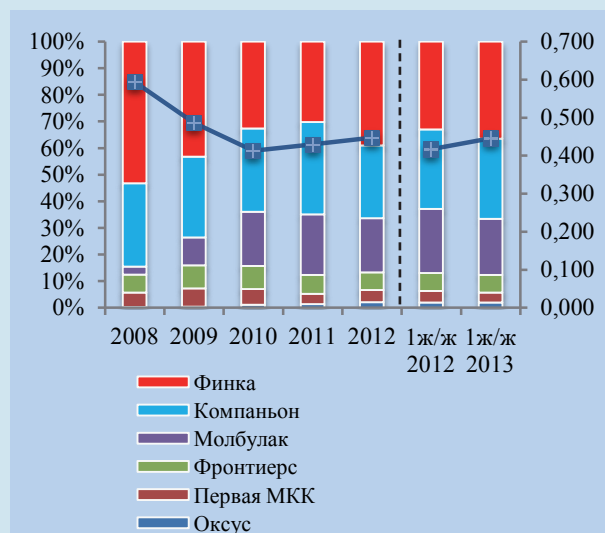
– Херфиндаль-Хиршман индекси

БФКМдер системасында концентрациялануу тобокелдигине иликтөөлөрдү жүргүзүү максатында Херфиндаль-Хиршман индекси каралган³². Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча Херфиндаль-Хиршман индекси БФКМдер системасы үчүн 2 738,2 пункту түзгөн. Эмпирикалык эрежеге ылайык³³ алынган маани БФКМдер активдеринин олуттуу концентрацияланышын же микрофинансылык рыноктун жогорку деңгээлде концентрацияланышын көрсөтүп турат. Ошентип, Кыргыз Республикасынын микрофинансылык рыногу олигополистикалык мүнөзгө ээ.

– Джини индекси

БФКМдер активдеринин микрофинансылык уюмдар ортосунда бирдей бөлүштүрүлүшүн баа берүү максатында Джини индекс каралган. 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча индекс мааниси 0,446 түзгөн, бул ири микро-

3.12-график. Джини индексинин жана 6 ири БФКМдин активдеринин динамикасы

Булак: Улуттук банк

³¹ Концентрациялануу индекстери 6 ири БФКМдин маалыматтарынын негизинде эсептелген.

³² $H = \sum_{i=1}^n (\text{үлүш}_i)^2$

³³ Рыноктун концентрациялануу деңгээлин аныктоо үчүн төмөнкүдөй эмпирикалык эрежелер колдонулган:

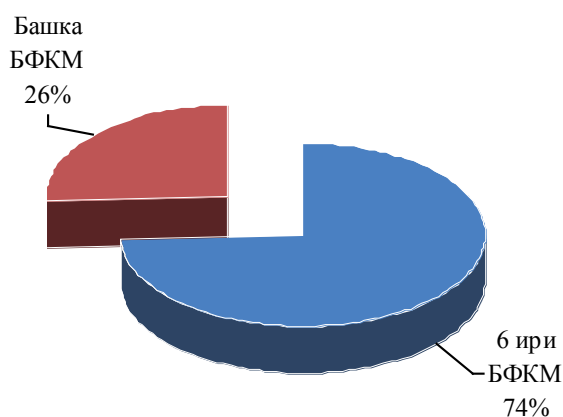
- индекс 0,1 (же 1.000) төмөн мааниге ээ – рыноктун бир аз концентрацияланышы,
- индекс 0,1 ден 0,18ге (же 1.000 дон 1.800гө) чейинки мааниге ээ – рыноктун орточо концентрацияланышы,
- индекс 0,18 (же 1.800) жогору мааниге ээ – рыноктун жогорку деңгээлде концентрацияланышы.

финансылык институттар арасында активдердин орточо бөлүштүрүлгөндүгүн тастыктап турат. Ошол эле учурда 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда концентрациялануу деңгээлинин көбөйгөндүгү (0,029 пунктка) белгиленген (3.12-график).

БФКМдердин тышкы карызынын абалы

Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча БФКМдердин тышкы карызынын көлөмү 10 097,9 млн. сомду түзгөн. БФКМдердин тышкы карызынын институционалдык түзүмүндө олуттуу үлүштү эл аралык финансылык институттар тарабынан түзүлгөн жана каржыланган ири алты БФКМ ээлейт (3.13-график). БФКМдердин тышкы карызынын жарымынан көбүрөөгү (3.14-график) коммерциялык финансы-кредиттик мекемелерден кредиттерге (БФКМдердин тышкы карызынын жалпы көлөмүндө 53 пайыз), калган бөлүгү – эл аралык финансылык институттардан кредиттерге (БФКМдердин тышкы карызынын жалпы көлөмүндө 47 пайыз) туура келет, булардын максаты жеке секторду узак мөөнөттүү негизде өнүктүрүү болуп саналат.

3.13-график. БФКМдин институционалдык тышкы карызынын түзүмү

Булак: Улуттук банк

3.14-график. БФКМдердин тышкы карызынын түзүмү

Булак: Улуттук банк

Алты ири БФКМдин маалыматы боюнча тышкы карызды тейлөө боюнча төлөөлөрдүн жогорку чеги 2014-жылга туура келет (3.3-таблица).

3.3-таблица. БФКМдердин тышкы карызын тейлөө жана алардын көлөмү боюнча болжолдоолор (млн. АКШ долл.)

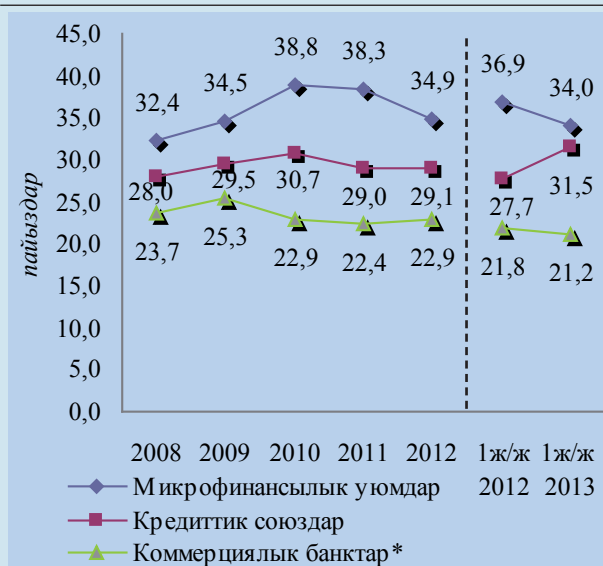
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Тышкы карызды тейлөө (негизги сумма жана пайыздар)	47,7	86,4	79,1	33,3	21,4	23,2
Бир мезгилдин акырына карата көлөм	156,2	132,6	162,6	102,1	38,0	41,0

Булагы: Улуттук банк

Эскертүү: Маалыматтар 6 ири БФКМ боюнча берилген

7-кыстырма. БФКМдер кредиттеринин пайыздык чендерине, өздүк наркына жана кирешелүүлүгүнө баяндама

3.15-график. БФКМдердин кредиттери боюнча орточо салмактанып алынган пайыздык чендердин өзгөрүүсү

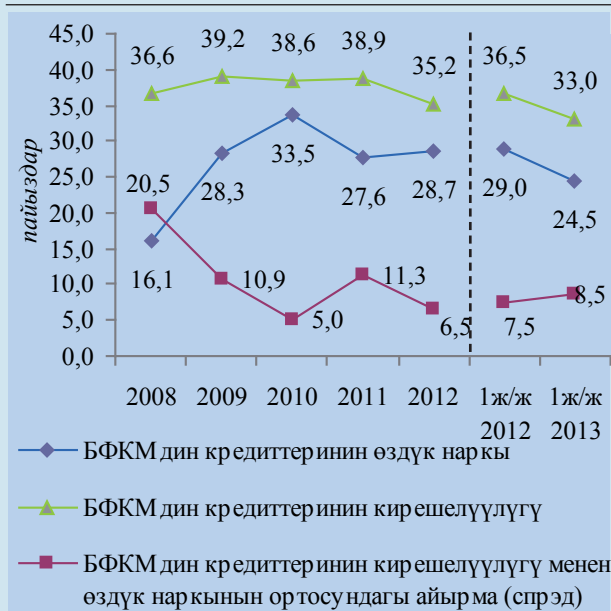
Булак: Улуттук банк

*КБнын пайыздык чендери улуттук валютада берилген

БФКМдердин кредиттери боюнча пайыздык чендер, мурдагыдай эле, капиталдын ички рыногунда эң жогору бойдон калууда. Бирок, отчеттук мезгил ичинде БФКМдердин кредиттери боюнча пайыздык чендердин төмөндөө тенденциясы байкалган. Иликтөөгө алынып жаткан мезгил ичинде орточо салмактанып алынган пайыздык чендер 2012-жылдын биринчи жарым жылдыгына салыштырганда 2,9 п. п. төмөндөгөн (3.15-график).

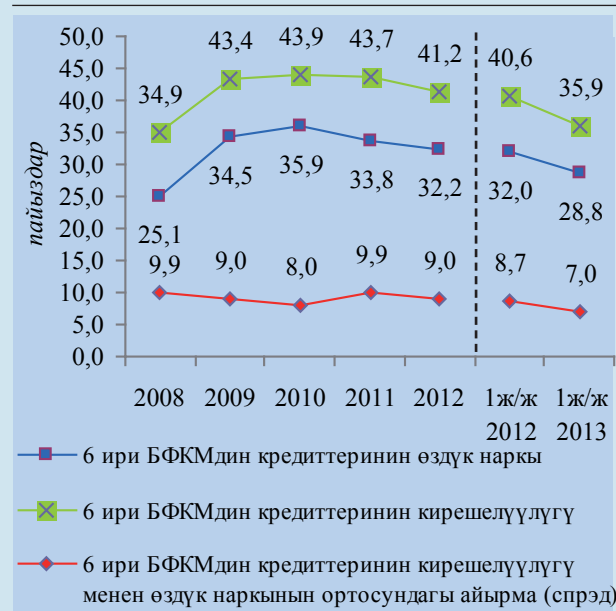
2010-жылдан тартып БФКМдердин кредиттик ресурстарынын өздүк наркы³⁴ 33,5 пайыздан 24,5 пайызга чейин олуттуу төмөндөгөн, буга алты ири БФКМдин кредиттеринин өздүк наркынын төмөндөөсү өбөлгө түзгөн (3.16-график жана 3.17-график). Мында ири БФКМдердин кредиттеринин өздүк наркы жалпысынан алганда БФКМдер системасынын орточо өздүк наркынан жогору болгон.

3.16-график. БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булак: Улуттук банк

3.17-график. 6 ири БФКМдин кредиттик ресурстарынын өздүк наркынын жана кирешелүүлүгүнүн динамикасы

Булак: Улуттук банк

Алты ири БФКМдин кредиттеринин өздүк наркынын төмөндөсүнүн негизги себеби болуп, орточо жылдык кредит портфелдин өсүш арымынын дүң чыгашалардын өсүш арымынан артышы саналган.

³⁴ Кредиттердин өздүк наркы же чыгымга учурабастык чеги = (дүң чыгашалар – кредиттик эмес кирешелер)/ орто жылдык кредит портфели.

Отчеттук мезгилде орточо жылдык кредит портфелдин өсүш арымынын пайыздык кирешелердин өсүш арымынан озуп кетиши³⁵ БФКМдердин кредиттеринин азаюусуна таасирин тийгизген.

³⁵ Кредиттердин кирешелүүлүгү пайыздык кирешелердин орточо жылдык кредит портфелге карата катышы катары эсептелет.

IV. ТӨЛӨМ СИСТЕМАЛАРЫ

Олуттуу мааниге ээ төлөм системаларында финансылык жана операциялык тобокелдиктерди минималдаштырууга, катышуучулардын системадан пайдалануу мүмкүнчүлүгүнүн так регламентин аныктоого, төлөм инфраструктурасынын ишин контролдоо аркылуу системанын иш үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылууга багытталган, отчеттук мезгил ичинде кабыл алынган чаралар топтому төлөм системасында орун алган тобокелдиктердин финансы сектордун туруктуулугуна тийгизген таасирин минималдаштырууга өбөлгө түзгөн.

Системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын финансылык тобокелдиктеринин кыйла төмөн деңгээлде сакталып турушу, катышуучуларда ликвиддүүлүк деңгээлинин жеткиликтүүлүгүнө, ошондой эле операциялык тобокелдиктердин деңгээлинин салыштырмалуу анчалык жогору эмес экендигине шартталган.

2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата абал боюнча Кыргыз Республикасында төлөм системасынын төмөнкүдөй компоненттери иштеп турган:

1. Улуттук банктын ири төлөмдөр системасы – Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ);
2. Клирингдик төлөмдөр системасы - Майда чекене жана утурумдук төлөмдөрдүн пакеттик клиринг системасы (ПКС);
3. Төлөм карттары менен эсептешүүлөр системасы;
4. Акча которуу системасы.

Штаттан тышкары жагдайлардын айрым катышуучулардын системалуу мааниге ээ жана маанилүү төлөм системаларынын ишине, ошондой эле бүтүндөй алганда финансы системасына терс таасирин тийгизүү тобокелдиктерин минималдаштыруу максатында, Улуттук банк штаттык жагдайлар (энергокамсыз кылууда үзгүлтүктөр, аппараттык же программалык камсыздоодогу кемчиликтер, системанын байланыш каналдарындагы мүчүлүштүктөр, системанын иш регламентинин бузулушу, системага санкциясыз кирүү ж.б.) келип чыккан шартта төлөм системасынын ишине жана персоналдын аракеттерине коюлуучу талаптарды аныктаган.

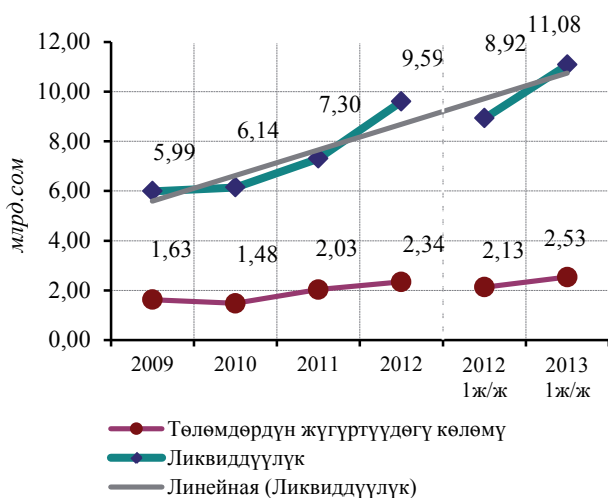
Өз кезегинде, төлөм системалардын колдонуудагы эрежелери системанын иш үзгүлтүксүздүгүнө терс таасир этүүсүн, банкроттукту же катышуучулардын биринде финансылык көйгөйлөрдүн орун алышын минималдаштырууга өбөлгө түзгөн. Катышуучулардын биринде көйгөйдүн жаралышында төлөм системасынын операторлору транзакцияларды Кыргыз Республикасынын «Банктарды консервациялоо, жоюу жана банкроттоо жөнүндө» мыйзамына, “Консервациялоо жана банкроттук жол-жоболору киргизилген шартта, Кыргыз Республикасынын банктары тарабынан банктык жана төлөм операцияларын жүргүзүү тартиби жөнүндө” жобонун талаптарына, ошондой эле эрежелерге, ички жол-жоболорго, катышуучулар менен операторлордун ортосундагы келишимдерге ылайык өткөрүшкөн.

Бул чаралар топтому 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында Кыргызстандагы системалуу мааниге ээ төлөм системаларынын штаттык режимде иш алып баруусун камсыз кылууга өбөлгө түзгөн.

ГСРРВда финансылык тобокелдиктер деңгээли системадагы жүгүртүүлөргө карата ликвиддүү каражаттардын көрсөткүчтөрүнүн жогорку деңгээлде сакталып калышынын эсебинен төмөн бойдон калган. Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгынын жыйынтыгы боюнча ГСРРВда ликвиддүүлүк коэффициенти³⁶ 2012-жылдын тиешелүү мезгилине карата 4,3 пайызга көбөйгөн жана 4,4 чегинде катталган, бул катышуучулардын күндөлүк ликвиддүүлүк көлөмүнүн 24,1 пайызга көбөйүүсүнө шартталган.

³⁶ Ликвиддүүлүк коэффициенти системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү өткөрүү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жеткиликтүүлүнүн мүнөздөйт.

4.1-график. ГСРРВда төлөмдөрдүн жана ликвиддүүлүктүн көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

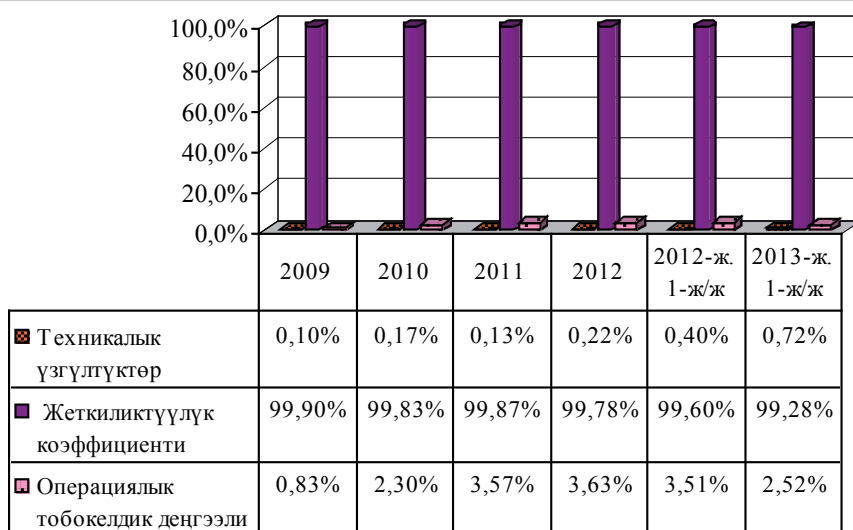
Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

4.1-таблица. ГСРРВ төлөмдөрү боюнча чогуу алгандагы маалыматтар

Аталышы	2009	2010	2011	2012	2012-ж. I ж/ж	2013-ж. I ж/ж	Өсүш (%)	Өсүш арымы
Кезектеги төлөмдөр:								
- саны	46	40	204	215	116	160	37,9	44,0
- Суммардык убакыт (минут)	1987	1312	6904	11469	6734	7803	15,9	1 069,0
Ликвиддүүлүктүн жетишсиздиги боюнча аткарылбаган төлөмдөр:								
- саны	2	3	8	4	3	4	33,3	1,0
- Көлөмү (млн. сом)	185,4	22,0	32,3	1,3	1,3	9,5	-	8,2

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

4.2-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Мындан тышкары ГСРРВ системасында орун алышы мүмкүн болгон финансылык тобокелдиктердин көрсөткүчү болуп, төлөмдөрдүн кезеке туруп калышы жана катышуучулардын каражатарынын жетишсиздиги боюнча аткарылбаган төлөмдөр³⁷ саналат. Отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгы ичинде кезекте турган 160 төлөм (4.1-таблица) катталган. ГСРРВ системасы боюнча төлөмдүн кезекте туруп калган убактысы орточо 49 минутту түзгөн.

Кезекте катталган төлөмдөр башка катышуучулар үчүн финансылык тобокелдиктерди жаратышкан эмес, анткени катышуучунун корреспонденттик эсебине каражаттардын түшүшү менен төлөмдөрдү системага жөнөтүүнүн ортосундагы убакыт ажырымына байланыштуу болушкан.

Тобокелдик фактору катары операциялык күндүн узартылышын жана катталган техникалык үзгүлтүктөрдү эске алганда ГСРРВда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн³⁸ орточо мааниси отчеттук мезгилде 99,28 пайызды түзгөн. Операциялык тобокелдик деңгээли 2,52 пайыз чегинде катталган, бул өткөн жылдын тиешелүү көрсөткүчүнөн 0,99 пайызга төмөн.

ПКСте катышуучулар

³⁷ Мындай жагдай катышуучулардын Улуттук банкта ачылган корреспонденттик эсебинде акча каражаттарынын жетишсиздигинен улам келип чыгат.

³⁸ Жеткиликтүүлүк коэффициенти – системаны керектөөчүлөр үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөөчү көрсөткүч. Техникалык кемчиликтерден, электрэнергиясын өчүрүүлөрдөн, системанын операциялык күнү кеч башталгандыктан же эрте бүткөндүктөн улам келип чыккан системанын иш үзгүлтүктөрү системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

тарабынан акыркы эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн каражаттар зарыл болгондогудан көбүрөөк камга коюлган, бул система катышуучуларына ликвиддүүлүктүн жогорку деңгээлин камсыз кылган. 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгында катышуучулар тарабынан дебеттик таза позициянын ордун жабууга коюлган кам зарыл деңгээлинен 2,6 эсеге арткан.

4.3-график. ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

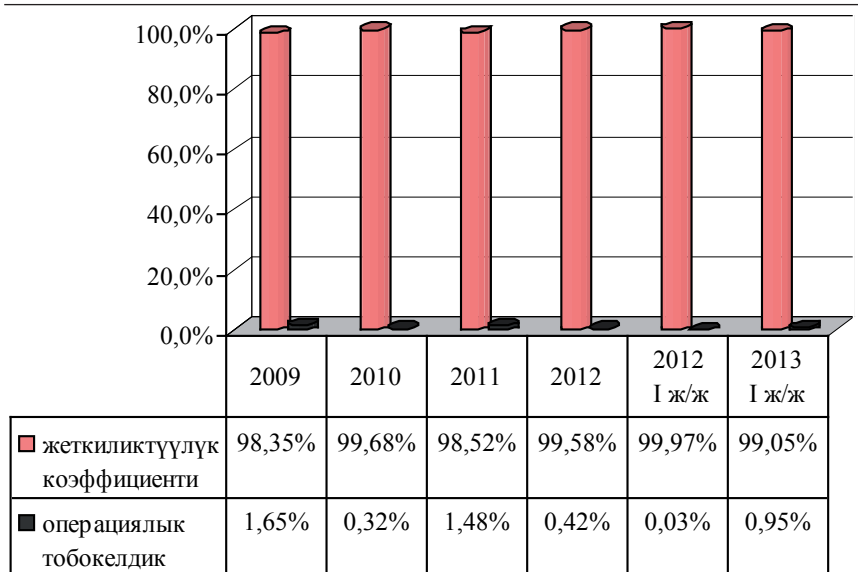

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

жана SWIFT ЖПТнын ишиндеги үзгүлтүктөргө шартталган. SWIFT ЖПТ оператору катары Улуттук банк, финансылык тобокелдиктерди минималдаштыруу максатында катышуучу банктарга алар билдирүүлөрдү ыкчам жөнөтүүлөрү үчүн альтернативдүү байланыш каналдарын колдоно алуулары үчүн орун алып турган көйгөй тууралуу алдын-ала маалымдаган. SWIFT ЖПТда операциялык тобокелдиктер деңгээли төмөн деңгээлде (0,18 пайыз) калган.

«Элкарт» системасынын жеткиликтүүлүк деңгээли отчеттук жылдын биринчи жарым жылдыгында 99,05 пайызды, ал эми операциялык тобокелдикти – 0,95 пайызды түзгөн.

4.4-график. ББПда жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

Булагы: Улуттук банктын эсептөөлөрү

Кароого алынып жаткан мезгилде ПКСте жеткиликтүүлүк көрсөткүчү жогору бойдон калган жана 99,60 пайызды түзгөн. Системада операциялык тобокелдик деңгээли төмөндөө менен 1,31 пайыз чегинде катталган.

SWIFT (ЖПТ SWIFT) жамааттык пайдалануу түйүнүндө отчеттук мезгил ичинде системанын жеткиликтүүлүк деңгээли жогору бойдон калуу менен 98,37 пайызды түзгөн, бул пландуу профилактикалык иштерге

Төлөм карттарынын жайылтылышы деңгээли эмитирленген төлөм карттарынын санынын алгылыктуу көбөйүү тенденциясына карабастан, кыйла төмөн деңгээлде сакталып калган. Эмитирленген төлөм карттарынын жалпы саны 2013-жылдын биринчи жарым жылдыгынын акырына карата 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда 74,8 пайызга көбөйүү менен 541,8 миңди түзгөн.

Төлөм карттарынын жайылтылышы деңгээлинин төмөн болушуна калктын финансылык сабаттуулугу-

нун төмөндүгү, калкка төлөм карттарын пайдалануу менен сунушталуучу кызматтар жана банктык продукттар тууралуу демилге берүүнүн жана маалымдоонун жетишсиздиги, ошондой эле аймактарда аралыкта орнотулган жабдуулар менен талапка ылайык камсыз кылынбашы себеп болуп саналат.

Кыргыз Республикасында 2012-2017-жылдарда Нак эмес төлөмдөрдүн жана эсептешүүлөрдүн үлүшүн көбөйтүү боюнча мамлекеттик программанын иш-чараларын ишке ашыруунун алкагында (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн жана Улуттук банктын 2012-жылдын 14-майындагы №289/5/1 биргелешкен токтому) коммерциялык банктар тарабынан аймактарда банктык төлөм карттарын тейлөө үчүн инфраструктураны кеңейтүү боюнча иштер жүргүзүлүүдө. Иштеп жаткан банкоматтардын жана терминалдардын жалпы саны 2012-жылдын тиешелүү мезгилине салыштырганда, тиешелүүлүгүнө жараша 24,6 пайызга 24,0 пайызга көбөйүү менен 715 банкоматты жана 2 751 терминалды түзгөн.

V. ФИНАНСЫ СЕКТОРУНУН ИШИН ЖӨНГӨ САЛУУНУ ӨРКҮНДӨТҮҮ

Улуттук банк Кыргыз Республикасынын банктык көзөмөл системасынын натыйжалуулугун жогорулатуу, банк тутумун жана микрофинансылык секторду өркүндөтүү, ошондой эле нормаларды банктык мыйзамдардагы жана эл аралык стандарттардагы өзгөртүүлөргө ылайык келтирүү максатында, Улуттук банктын көзөмөлүндөгү банктардын жана банктык эмес финансы-кредиттик мекемелердин ишин жөнгө салуучу ченемдик базаны өркүндөтүү боюнча иштерди жүргүзгөн.

Банк ишин лицензиялоо

Банк ишин лицензиялоо боюнча иштин натыйжалуулугун камсыз кылуунун алкагында Улуттук банк тарабынан отчеттук мезгил ичинде “Банк ишин лицензиялоо жөнүндө” жобого өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынды. Киргизилген өзгөртүүлөр жана толуктоолор резидент банктардын уставдык капиталын калыптандыруу жана көбөйтүү үчүн акча каражаттарынын чет өлкө банктарынан Кыргыз Республикасына келип түшүү тартибине, банктардын кызмат адамдарын макулдашуу, банктардын акцияларын сатып алуу жана ээликтен ажыратуу, Улуттук банктын расмий сайтына жарыялоо үчүн коммерциялык банктардын филиалдары жана аманат кассалары тууралуу маалыматтарды оптималдаштыруу маселелерине тиешелүү болгон.

Мындан тышкары, микрофинансылык компаниялар жана микрокредиттик компаниялар (МФК/МКК) үчүн банктык лицензияларды алууга (берүүгө) уруксат алуу менен бирге эле, коммерциялык банкка өзгөртүп түзүлгөн МФК/МККлардын иш үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылуу максатында, алардын иштеп турган филиалдарын банктын филиалдарына кайра каттоого Улуттук банктын уруксатын алуу мүмкүнчүлүгү сунушталган.

Банктардын ишинин ачык-айкындуулугун жана коопсуздугун арттыруу

Улуттук банк банктардын ишинин ачык-айкындуулугун жана коопсуздугун жогорулатууга багытталган бир катар ченемдик документтерди кабыл алган. Алсак, “Банктардын инсайдерлер жана аффилирленген жактар менен операцияларына карата талаптар жөнүндө” нускоого өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген, ал банктын инсайдерлерге-банк кызматкерлерине турак-жай сатып алууга же курууга кредиттерди берүү боюнча операцияларына карата талаптарды белгилөөгө багытталган. Ошондой эле, банктын инсайдерлерин-кызматкерлерин кредиттөө шарттарына карата Директорлор кеңеши тарабынан банктын инсайдерлерин жана аффилирленген жактарын банктын тобокел-менеджеринин жогоруда көрсөтүлгөн операцияны жүргүзүүгө байланыштуу тобокелдик тууралуу корутундусун эске алуу менен кредиттөө жөнүндө чечим кабыл алынышы тууралуу талаптар, банктын инсайдерлери-кызматкерлери тарабынан кредиттөө шарттарын бузууга жол берилген учурда банктарга карата коюлуучу талаптар, банк кызматкерлерин кредиттөө боюнча ички документтин мазмунуна карата минималдуу талаптар белгиленген.

Банктык тобокелдиктерди төмөндөтүү, банктардын жана депозиттерди тартуу менен иш алып барышкан микрофинансылык компаниялардын ачык-айкындуулугун жана коопсуздугун жогорулатуу жана булардын ишине көзөмөлдүктү жакшыртуу максатында “Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы тарабынан лицензия алышкан банктардын жана башка финансы-кредиттик мекемелердин тышкы аудитине карата минималдуу талаптар жөнүндө” жобого сунушталган өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Финансылык кызматтарды пайдалануучуларды коргоо

МФУлардын кардарларынын укуктарын/кызыкчылыктарын коргоо, финансылык/укуктук сабаттуулуктарын жана МФУлардын ишинин ачык-айкындуулуктарын жогорулатуу, ошондой эле карыз алуучуларды кайра кредиттөөнү төмөндөтүү максатында, “Депозиттерди тартпаган микро-

финансылык уюмдар үчүн кредиттик тобокелдиктерди тескөө боюнча минималдуу талаптар жөнүндө” жобо бекитилген.

Монополияга каршы жөнгө салууну өркүндөтүү жана Улуттук банктан лицензия алышкан коммерциялык банктар жана иши ал тарабынан жөнгө салынган башка финансы-кредиттик мекемелер тарабынан сунушталуучу финансы кызматтарынан пайдалануучуларды коргоонун алкагында, Улуттук банк тарабынан Кыргыз Республикасынын банктык кызмат көрсөтүүлөр рыногунда монополияга каршы жөнгө салуу, атаандаштыкты өнүктүрүү жана керектөөчүлөрдүн укугун коргоо саясатына жана негизги принциптерине сунушталган өзгөртүүлөр бекитилген. Мындан тышкары, “Банктык кызматтардын жана микрофинансылык уюмдар тарабынан сунушталуучу кызматтардын баа түзүү саясатына карата минималдуу талаптар жөнүндө” жобо бекитилген.

Таасир этүү чаралары

Улуттук банктын таасир этүү чараларын колдонуу маселелери боюнча ченемдик укуктук актыларын өркүндөтүү, ошондой эле аларды Административдик жоопкерчилик жөнүндө кодекске ылайык келтирүү максатында Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын банктарга, микрофинансылык уюмдарга жана кредиттик союздарга карата таасир этүү чараларын колдонуу маселелери боюнча айрым ченемдик укуктук актыларына сунушталган өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Коммерциялык банктардын кредиттик ишине байланыштуу тобокелдиктерди төмөндөтүү максатында Улуттук банк тарабынан “Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет жөнүндө” жобого сунушталган өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген, ага ылайык Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчет 37-бөлүк менен толукталган. Бул бөлүккө ылайык коммерциялык банктар карыз алуучулардын кредиттери жөнүндө маалыматтарды Улуттук банкка берип турушат. Улуттук банк бул маалыматты көзөмөл максаттарында, анын ичинде банк карыз алуучуларынын үстү-үстүнө кредит алууларын аныктоо үчүн колдонот.

Терроризмди каржылоо жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоо (адалдоо) боюнча операцияларга жол бербөө

Микрофинансылык компанияларда терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү маселелери боюнча ички контролдукту уюштуруу жагында талаптарды аныктоо, ошондой эле аларды Кыргыз Республикасынын терроризмди каржылоого жана кылмыш жолу менен алынган кирешелерди легализациялоого (адалдоого) каршы аракеттерди көрүү маселелери боюнча мыйзам актыларына ылайык келтирүү максатында Улуттук банктын тиешелүү ченемдик укуктук актыларына сунушталган өзгөртүүлөр жана толуктоолор бекитилген.

Банктык эмес финансы мекемелердин ишин жөнгө салуу

Улуттук банктын ченемдик укуктук актыларын өркүндөтүү максатында Кыргыз Республикасынын аймагындагы микрофинансылык компаниялардын ишин жөнгө салуунун убактылуу эрежелерине өзгөртүүлөр жана толуктоолор киргизилген, аларда депозиттерди тартуу менен иш алып барышкан микрофинансылык компанияларга карата, инсайдерлер жана аффилирленген жактар менен операциялардын “Депозиттерди тартуу менен иш алып барышкан микрофинансылык компаниялардын инсайдерлер жана аффилирленген жактар менен операцияларына карата талаптар жөнүндө” нускоого ылайык жүзөгө ашырылышына, ошондой эле инсайдерлер жана аффилирленген жактар менен операциялар боюнча тобокелдиктин максималдуу өлчөмүнө карата талаптар каралган.

Микрофинансылык уюмдар жана кредиттик союздар тарабынан мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетту Улуттук банкка берүү тартибинин өзгөртүлгөндүгүнө байланыштуу, Улуттук банктын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик отчетуна тиешелүү ай-

рым ченемдик укуктук актларына сунушталган өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган.

Микрофинансылык уюмдардын иш туруктуулугун жана бекемдүүлүгүн камсыз кылуу жана алардын капиталдык базасын кредиттик тобокелдиктерди жабуу үчүн тиешелүү деңгээлде колдоо, бүтүндөй алганда микрофинансылык тутумдун ишенимдүүлүгүн жана коопсуздугун бекемдөө, ошондой эле микрофинансылык жана микрокредиттик компаниялардын активдеринин өсүш арымын көңүлгө алуу менен финансы-кредиттик мекемелерге карата коомчулуктун ишенимин арттыруу максатында, “Микрокредиттик компанияларды жана микрокредиттик агенттиктерди түзүү жөнүндө” жобого жана “Кыргыз Республикасынын аймагында микрофинансылык компаниялардын ишин жөнгө салуунун убактылуу эрежелерине” белгиленген шарттар сакталган шартта, МФУлардын кредитинин суммасын көбөйтүү, бирок, 3 000 000 сомдон (үч миллион) (же чет өлкө валютасындагы эквиваленттүү сумма) ашырбоого тиешелүү өзгөртүүлөр киргизилген.

Ислам каржылоо принциптери

Банк секторунун бардык катышуучулары үчүн бирдей шарттарды камсыз кылуу, ошондой эле Кыргыз Республикасында ислам банк ишин жылдыруу үчүн шарттарды камсыз кылуу максатында кабыл алынган Кыргыз Республикасынын «Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы жөнүндө» мыйзамына толуктоолорду киргизүү жөнүндө” жана «Кыргыз Республикасындагы банктар жана банк иши жөнүндө» мыйзамына толуктоолорду киргизүү жөнүндө” мыйзамдарын аткаруу максатында бир катар ченемдик укуктук актылары кабыл алынган. Бекитилген документтерде депозиттерди тартуу менен иш алып барган банктар жана микрофинансылык компаниялар тарабынан ислам банк иши жана каржылоо принциптерине ылайык операциялардын жүзөгө ашырылышында кредиттик тобокелдиктерди чектөө маселелери камтылган.

Депозиттерди коргоо системасы

Жеке адамдардын компенсацияланууга тийиш болгон аманаттарынын (депозиттеринин) эсебин жүргүзүү үчүн коммерциялык банктын маалымат базасын жүргүзүүнү өркүндөтүү максатында Кыргыз Республикасынын “Банктык аманаттарды (депозиттерди) коргоо жөнүндө” мыйзамына ылайык, 2013-жылдын биринчи чейрегинде Банктын аманатчылар алдындагы милдеттенмелери жөнүндө маалымат базасын жүргүзүү боюнча усулдук көрсөтмөгө өзгөртүүлөр жана толуктоолор кабыл алынган.

Кыргыз Республикасынын финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрү³⁹ (пайыз)

	2010	2011	2012	2013 1ж/ж
Банк сектору				
<i>Капиталдын жеткиликтүүлүк көрсөткүчтөрү</i>				
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата нормативдик капитал	31,0	30,3	28,3	24,6
Тобокелдик боюнча салмактанып алынган, активдерге карата биринчи деңгээлдеги капитал	26,5	24,6	22,3	21,4
Чогуу алгандагы активдерге карата өздүк капитал	21,7	21,6	19,7	18,2
Классификацияланган кредиттердин өздүк капиталга карата катышы	33,1	21,9	16,8	16,0
Чогуу алгандагы милдеттенмелерге карата өздүк капитал	27,7	27,6	24,4	22,2
Активдердин сапаты				
Классификацияланган кредиттердин кредит портфелге карата катышы	15,8	10,2	7,2	5,9
Кредит портфелге карата РППУ	10,7	6,3	4,7	3,7
Классификацияланган кредиттерге карата РППУ	67,7	61,6	64,9	62,9
Валюталык насыялардын кредит портфелине карата катышы	55,7	55,2	53,7	51,2
Рентабелдүүлүк көрсөткүчтөрү				
ROA	1,1	3,0	3,0	2,5
ROE	7,1	17,7	18,5	15,2
Дүң кирешеге карата пайыздык маржа	48,9	45,0	44,7	43,7
Депозиттер жана кредиттер боюнча маалымдама чендердин ортосундагы спрэд	8,2	9,4	8,0	8,1
Ликвиддүүлүк көрсөткүчтөрү				
Жогорку ликвиддүү активдердин чогуу алгандагы активдерге карата катышы	36,1	35,0	36,8	33,9
Жогорку ликвиддүү активдердин кыска мөөнөттүү милдеттенмелерге карата катышы	72,8	74,9	80,0	68,4
Рынок тобокелдигине карата көз карандылык				
Таза ачык валюта позициясынын өздүк капиталга карата катышы	-10,3	4,1	2,4	-4,0
Башка финансылык корпорациялар**				
Активдердин финансы секторунун чогуу алгандагы активдерине карата катышы	22,3	23,0	18,8	18,9
Активдердин ИДӨгө карата катышы	7,7	7,1	6,7	7,1
Корпоративдик сектор (орто жана ири ишканалар)				
Активдердин рентабелдүүлүгү (ROA)	2,9	5,9	6,7	н/д
Капиталдын рентабелдүүлүгү (ROE)	6,2	12,7	16,3	н/д
Чогуу алгандагы милдеттенмелердин өздүк капиталга карата катышы (левераж)***	2,2	2,1	2,1	н/д
Күндөлүк ликвиддүүлүк коэффициенти	1,3	1,4	1,4	н/д
Үй чарба сектору				
Үй чарба карызынын ИДӨгө карата катышы	8,4	8,5	9,1	н/д
Үй чарба карызынын колдо болгон кирешеге карата катышы	11,9	13,2	13,4	н/д

Булагы: Улуттук банк, КР УСК, эсептөөлөр: Улуттук банк

* - тейленбеген насыя дегенден улам, классификацияланган кредиттерди түшүнүүгө болот

** - башка финансылык корпорациялар БФКМдерди түшүндүрөт

*** - корпоративдик сектордун өздүк капиталы акцияларды эске алуусуз берилген

³⁹ Финансылык туруктуулук индикаторлору ЭВФ методологиясына ылайык эсептелген («Финансылык туруктуулук көрсөткүчтөрүн түзүү боюнча колдонмо», ЭВФ 2007).

ГЛОССАРИЙ ЖАНА КЫСКАРТУУЛАРДЫН ТИЗМЕСИ

Банктык аманат (депозит) – бул, финансы-кредит мекемеси тарабынан башка жак менен түзүлгөн келишим боюнча кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында кабыл алынган акча каражаттарынын суммасы. Аманаттар мөөнөттүү жана талап кылганга чейинки болуп бөлүнөт. Талап кылганга чейинки аманаттар сактоо мөөнөтүн көрсөтүүсүз, ал эми мөөнөттүү аманаттар – белгилүү бир мөөнөткө салынат.

Банктык кредиттер – бул, банк тарабынан белгилүү бир мөөнөткө кайтарымдуулук, төлөөгө жөндөмдүүлүк, мөөнөттүүлүк шарттарында берилген акча каражаттары.

Валюта рыногу – чет өлкө валютасын сатып алуу/сатуу боюнча операциялар жүзөгө ашырылган рынок. Экономикалык мазмуну боюнча – бул, акча рыногунун сектору, анда валюта сыяктуу өзгөчө товарга суроо-талап менен сунушту тең салмактанып турат. Өзүнүн багыты жана уюштуруу түзүмү боюнча-бул, атайын институттар жана механизмдердин чогуу алгандагысы, алар биргелешип суроо-талап менен сунуштун негизинде улуттук жана чет өлкө валютасын эркин сатуу-сатып алуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылышат.

Акча рыногу – мында катышуучулардын белгилүү бир чөйрөсүнүн чегинде кредиттер жана баалуу кагаздар формасындагы каражаттар кыска мөөнөткө сунушталат жана алынат.

Депозиттик мекемелер – борбордук банкты эске албаганда, негизги иши депоизттерди кабыл алуу жана кийинчерээк бул каражаттарды өз атынан жайгаштыруу болуп саналган финансылык корпорациялар.

Үй чарбачылыгы – бул, бирге жашашкан, биргелешип чарба иштерин жүргүзүшкөн, өз кирешелерин жана мүлкүн толугу менен же жарым жартылай бириктиришкен жана товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн (негизинен турак-жай жана тамак-аш азыктары) белгилүү бир түрлөрүн биргелешип пайдаланышкан жеке адам же жеке адамдар тобу. Үй чарбасы кайсы болбосун экономикалык ишти, анын ичинде өндүрүштү жүзөгө ашыра алат.

Баалуу кагаздар кирешелүүлүгү – баалуу кагаздар боюнча жылдык кирешенин анын рыноктук баасына карата катышы; баалуу кагазга ээлик кылуучу тарабынан алынган пайданын нормасы.

Дюрация – финансы инструментин төлөөгө чейинки орточо алынган мөөнөт. Финансылык активдердин төлөө мөөнөтүнө эмес, пайыздык чендердин өзгөрүүсүнө карата ийкемдүүлүгүнө көрүлгөн чара катары колдонулушу мүмкүн.

Турак-жай сатып алуу мүмкүнчүлүгү индекси – жарандардын квартираларды сатып алуу мүмкүнчүлүгү көз карашынан, турак-жай рыногунун абалынын көрсөткүчү. Стандарттык квартиранын (54 кв. метр жалпы аянтчасы менен) орточо рыноктук наркынын 3 адамдан турган үй-бүлөнүн (эки чоң адам, бир өспүрүм) орточо жылдык кирешесине карата катышы катары эсептелет.

Төлөм системаларынан пайдалануу мүмкүнчүлүгү коэффициенти – системаны керектөөчүлөр үчүн алардын талаптары боюнча кызматтардан жана маалыматтардан пайдалануу мүмкүнчүлүгү катары системанын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөгөн көрсөткүч. Техникалык үзгүлтүктөрдөн

улам иштебей токтоп калуулар, электрэнергиясын өчүрүүлөр, системанын операциялык күнүн кеч баштоо же эрте аяктоо, системадан пайдалануу убактысын кыскартат.

Төлөм системаларынын ликвиддүүлүк коэффициенти – системанын катышуучуларынын эсептеринде төлөмдөрдү жана эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн ликвиддүү каражаттардын жеткиликтүүлүгүн мүнөздөйт.

Минималдуу керектөө бюджетти – бир адамга эсептелинген бир күндүк минимумга ылайык келген минималдуу ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөр топтомунун наркы.

Бир адамга эсептелинген бир күндүк минимум – адамдын жашоо-тиричилигин камсыз кылуу, анын ден соолугун сактоо үчүн зарыл болгон минималдуу керектөө куржунунун наркынын өлчөмүнө барабар, материалдык ыңгайлуулуктар жана кызмат көрсөтүүлөрдүн минималдуу топтомунун нарктык баасы, ошондой эле милдеттүү төлөмдөрдүн жана жыйымдардын суммасы.

Колдо болгон киреше – өздүк керектөө үчүн багытталган, салыктан кийинки таза киреше. Өздүк колдо болгон киреше, өздүк киреше менен салыктардын суммасы ортосундагы ар түрдүүлүккө барабар же керектөө суммасына жана жыйымдар чоңдугуна шайкеш.

Реалдуу пайыздык чен – номиналдык пайыздык чен, ал инфляция деңгээлине карата корректировкаланган.

Баалуу кагаздар рыногу – баалуу кагаздардын компания-депозитарийлери, эсептик жана клирингдик палаталар, ошондой эле биржанын ишкердигине байланыштуу кызматтарды сунуштаган башка компаниялар сыяктуу уюштурулган биржалар жана түзүмдөр. Бул категорияга иши финансылык корпорациялар тарабынан камсыздалган депозитарийлер жана клирингдин электрондук системасы, ошондой эле биржалардын жана алар менен байланыштуу институционалдык бирдиктердин ишкердигине көзөмөлдүктү жүзөгө ашырган же алардын ишин жөнгө салган улуттук өзүн-өзү жөнгө салуучу уюмдар кирет.

Жумушсуздук деңгээли – айкын жумушсуз жарандардын санынын жана экономикалык жигердүү калктын жалпы санынын пайыздык катышы.

Финансылык активдер өзүндө капиталда катышуу инструменттерин жана инвестициялык фондулардын пайларын/акцияларын, карыздык инструменттерди, туунду финансылык инструменттерди кызматкерлер үчүн акцияларга опциондорду жана монетардык алтынды камтыйт.

Финансы рыногу катышуучунун белгиленген иш алып баруу тартибине ылайык, экономикалык субъекттер финансылык талаптарды сатууну-сатып алууну жүзөгө ашырыша турган рынок катары аныкталат.

АӨБ	– Азия өнүктүрүү банкы
ИДӨ	– ички дүң өнүм
КРӨ МКК	– Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик каттоо кызматы.
КММ	– күйүүчү-майлоочу материалдар
МБК	– Мамлекеттик баалуу кагаздар
ЖАК	– жабык акционердик коом
КБИ	– керектөө бааларынын индекси
КР	– Кыргыз Республикасы

КФБ	– Кыргыз фондулук биржасы
ЭВФ	– Эл аралык валюта фондусу
КР ФМ	– Кыргыз Республикасынын Финансы министрлиги
Улуттук банк	– Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы
КР УСК	– Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитети
БФКМ	– Банктык эмес финансы-кредит мекемелери
ААК	– ачык акционердик коом
РППУ	– потенциалдуу жоготуулардын жана чыгым тартуулардын ордун жабуу үчүн кам
КМШ	– Көз карандысыз мамлекеттер шериктештиги
БРАФ	– Банктарды рефинансылоонун адистештирилген фонду
АКШ	– Америка Кошмо Штаттары
ФАО	– БУУнун азык-түлүк айыл чарба уюму
РФ ББ	– Россия Федерациясынын Борбордук банкы
ТСК	– таза суммардык капитал